

გოგონასუკების დარბების კონსპირაციული ევროკავშირის გამგზავნა

ანარგოპაროლოგიკო ანარგოპაროლოგიკო ანარგოპაროლოგიკო ანარგოპაროლოგიკო ანარგოპაროლოგიკო

ანარგოპაროლოგიკო

აწარმოე საქართველოში

პროექტს „ქართული ბიზნესი ახლოს ევროპასთან“ ახორციელებს ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი სააგენტოსთან აწარმოე საქართველოში თანამშრომლობით.

„წინამდებარე პუბლიკაცია შექმნილია შვედეთის მთავრობის დახმარებით. მის შინაარსზე პასუხისმგებელია მხოლოდ ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი (EPRC) პუბლიკაციის შინაარსის შვედეთის მთავრობის პოზიციად აღქმა დაუშვებელია“.

© ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი

სარჩევი

ანოტაცია	4
ძირითადი მიგნებები	5
მომსახურებით ვაჭრობის უახლესი ტენდენციები და საქართველო	6
მომსახურებით ვაჭრობაში ევროკავშირის ბაზრის უმთავრესი ტენდენციები	7
ICT ვაჭრობაში ევროკავშირის ბაზრის უახლესი ტენდენციები	10
ICT სფეროში საქართველოს პოზიცია შერჩეულ ქვეყნებთან მიმართებაში	11
ბიზნეს-კონსალტინგში ევროკავშირის ბაზრის უახლესი ტენდენციები	19
ბიზნეს-კონსალტინგში საქართველოს პოზიცია შერჩეულ ქვეყნებთან მიმართებაში	21
არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინში საქართველოს რელევანტური ტენდენციები	26
საქართველოს პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობის დარგის მიმოხილვა	28
საქართველოს (ICT) დარგის მიმოხილვა	37
საქართველოს ბიზნეს-კონსალტინგის დარგის მიმოხილვა	44
საქართველოს არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინის დარგის მიმოხილვა	45
დასკვნები და რეკომენდაციები	46
დანართი 1. მეთოდოლოგიური განმარტება	49
დანართი 2. გამოყენებული ლიტერატურა	52

ანოტაცია

კვლევის მიზანია საქართველოს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT), ბიზნეს-კონსალტინგის და არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინის¹ ევროკავშირის ბაზარზე გასვლის პერსპექტივების შეფასება და მოსაზრებების წარმოდგენა მათი კონკურენტულობის გასაზრდელად. მოკლედ მიმოხილულია გლობალური და ევროკავშირის ბაზრების ბოლოდროინდელი, საქართველოსათვის შესაბამისი ტენდენციები. ასევე გავეცანიტ და წარმოვადგინეთ ევროკავშირის წევრობის ასპირანტი ბალკანეთისა და რეგიონის ცალკეული ქვეყნების გამოცდილება. კვლევის ბოლოსწინა ეტაპზე მიმოხილულია საქართველოში ამ დარგების განვითარების ძირითადი მახასიათებლები. სტატისტიკური ინფორმაციის ნაკლებობის გამო, ანალიზი ეყრდნობა მთელ რიგ დაშვებებს, რამაც მეტ-ნაკლებად შესაძლებელი გახადა საქართველოს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT), ბიზნეს-კონსალტინგისა და არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინის დარგების შესახებ დასკვნების გამოტანა და საერთაშორისო შედარებები. დაშვებები დეტალურადაა მოცემული მეთოდოლოგიური განმარტების დანართში. დოკუმენტის ბოლოს შეჯამებულია მიგნებები და რეკომენდაციები.

კვლევა მომზადებულია შვედეთის მთავრობის მხარდაჭერით მიმდინარე პროექტის „ქართული ბიზნესი ახლოს ევროპასთან“ GEclose2EU ფარგლებში, რომელსაც ახორციელებს ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი (EPRC), სააგენტოსთან „აწარმოე საქართველოში“ თანამშრომლობით.

¹ მომსახურების საერთაშორისო ვაჭრობის კლასიფიკატორით დარგებისთვის მიკუთვნებული სახელწოდებები (განსაზღვრული საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის (ITC), ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ) და ეკონომიკური საქმიანობის ეროვნული კლასიფიკატორით (NACE) განსაზღვრული დარგების სახელწოდებები ყოველთვის არ ემთხვევა მოყვანილ სახელწოდებებს. ამის მიზეზია ის გარემოება, რომ უმთავრეს ინტერესს შეადგენს დარგების სპეციფიკური ეკონომიკური შინაარსი. ეს პრობლემა დეტალურადაა მოცემული მეთოდოლოგიურ განმარტებაში

ძირითადი მიზნები

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა რამდენიმე მნიშვნელოვანი მიგნება, რომლებიც შეჯამებულია ქვემოთ:

- ევროპის ბაზარზე მიმდინარე ტენდენციებიდან საყურადღებოა ბიზნესის კონსოლიდაციის ტენდენცია. განსაკუთრებული აქცენტი კეთდება პროექტებისა და საქმიანობის მასშტაბზე და ფირმების უნარზე სწრაფად მოახდინონ რეაგირება ამგვარ მოთხოვნებზე;
- ფართოდაა წარმოდგენილი და ჩქარდება დიჯიტალიზაციის (გაციფრულების) პროცესი. მომსახურების ნაწილი გადადის ციფრულ პლატფორმაზე, რაც მიმდინარეობს შესაბამის ინფრასტრუქტურაში ინვესტირების ზრდის ფონზე;
- მომსახურების საძიებელი სფეროების უმეტესობაში მიმდინარეობს სტანდარტიზაციის პროცესი, რაც იწვევს ერთეულის ფასისა და მუშახელის მნიშვნელობის შემცირებას, თუმცა ცალკეულ დარგებში მაღალი რჩება სპეციფიკურ მომსახურებასა და მაღალკვალიფიციურ მუშახელზე მოთხოვნა და ფასები;
- წარმატებული აღმოსავლეთევროპული ქვეყნები ერიდებიან მსხვილ ფირმებთან კონკურენციაში შესვლას, ცდილობენ გამონახონ ნიშები, სადაც თავიანთი კონკურენტულობის რეალიზაციას შეძლებენ;
- წარმატებისათვის, მაგალითად ICT სფეროსა და ბიზნეს კონსალტინგში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება შესაბამისი კვალიფიკაციის მუშახელის არსებობას; ეს მუშახელი არ გაჩენილა სახელმწიფოს თუნდაც რამდენიმეწლიანი მუშაობის შედეგად. დარგების წარმატება ეყრდნობა უკვე რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში არსებულ ტექნიკურ, ტექნოლოგიურ და საინჟინრო პოტენციალს;
- წარმატებულ ქვეყნებში შესაბამისი ტექნიკური განათლების სტანდარტები საკმარისად მაღალია და სახელმწიფო ცდილობს მათ შენარჩუნებას სხვადასხვა გზით, მაგალითად, ბელარუსში მაგისტრის სამეცნიერო ხარისხის მოპოვების წინაპირობაა შესაბამისი საწარმოო პრაქტიკის გავლა;
- ქვეყნები მიმართავენ ტექნოპარკების პრაქტიკას და ცდილობენ სხვადასხვა გზებით და შეღავათებით მოიზიდონ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და წარმატებული უცხოელი სპეციალისტები. ამას წინ უძღვის ტარგეტირებული (მიზანმიმართული) სარეკლამო კამპანია, უცხოელებისათვის კომფორტული საცხოვრებელი პირობების შექმნა და სხვა;
- სახელმწიფოები მაქსიმალურად ხელს უწყობენ როგორც უცხოურ, ასევე ადგილობრივ კომპანიებს სხვადასხვა ინოვაციებსა და ექსპერიმენტებში, რაც ტექნოლოგიების გავრცელების კარგი გზაა;
- ქვეყნები ხელს უწყობენ წარმატებულ ინდივიდებს უცხოეთში სწავლის გაგრძელებას და სტაჟირებაში პრაქტიკული ცოდნის მისაღებად, მასპინძლობენ საერთაშორისო ღონისძიებებს;
- წარმატებული ქვეყნები ცდილობენ დაარწმუნონ უცხოური ინოვაციური ფირმები მთლიანად გადმოიტანონ საპროექტო საქმიანობა ამ მიზნით სპეციალურად შექმნილ ზონებსა და ტექნოპარკებში.

მომსახურებით ვაჭრობის უახლესი ტენდენციები და საქართველო

ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის 2019 წლის ანგარიშის, World Trade Report 2019, future of services trade მიხედვით, 2005-17 წლებში მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობა საქონლით ვაჭრობაზე სწრაფად იზრდებოდა და ზრდის ტემპი წელიწადში საშუალოდ 5.4%-ს შეადგენდა. ამასთან, მომსახურებით ვაჭრობის ჯამური მოცულობა, ვაჭრობის ყველა მოდუსის ჩათვლით, 2017 წელს 13.3 ტრილიონ აშშ დოლარს შეადგენდა. დღეისათვის ექსპორტიორი ქვეყნის კომერციული წარმომადგენლობა მიმღებ ქვეყანაში ექსპორტის ყველაზე გავრცელებულ ფორმად რჩება და მასზე გლობალური ექსპორტის 60% მოდის. სერვისებით გლობალურ ვაჭრობაში განვითარებადი ქვეყნების კონტრიბუცია წლიურად დაახლოებით 10%-ით იზრდება. აღსანიშნავია ისიც, რომ განვითარებად ქვეყნებში მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები გაცილებით სწრაფად გადიან ექპორტზე, ვიდრე სამრეწველო ფირმები, თუმცა ექსპორტის წილი მათ მთლიან გაყიდვებში ბევრად ნაკლებია, ვიდრე მსხვილი ფირმების შემთხვევაში. ამავდროულად ანგარიშის მიხედვით მომსახურებით ვაჭრობის მომავალს ოთხი ძირითადი ტენდენცია განსაზღვრავს:

1. ციფრული ტექნოლოგიების განვითარება
2. დემოგრაფიული ცვლილებები
3. შემოსავლების ზრდა
4. კლიმატის ცვლილებების გავლენა ეკონომიკაზე

ეს ტენდენციები მნიშვნელოვნად შეცვლიან მსოფლიოში სერვისებით ვაჭრობის გეოგრაფიულ განაწილებასა და კომპოზიციას. თუ ეს გაგრძელდება, შესაძლებელია, რომ 2040 წლისათვის სერვისები მთელი გლობალური ვაჭრობის 50%-ს შეადგენდეს, ხოლო განვითარებადი ქვეყნების წილი 15%-ის ტოლი გახდეს. მიუხედავად ამისა, მომსახურებით ვაჭრობაზე ბარიერები მაინც უფრო მაღალი რჩება საქონლით ვაჭრობასთან შედარებით და ვაჭრობის ლიბერალიზაციის მიმართულებით ბევრი ნაბიჯია გადასადგმელი.

ასეთ ფონზე საქართველოს აქვს გარკვეული უპირატესობები და ნაკლოვანებები. უპირატესობებს განეკუთვნება საკმაოდ წიგნიერი სამუშაო ძალა, ინგლისური ენის საკმაოდ კარგი ცოდნა რეგიონის სხვა ქვეყნებთან შედარებით, თავისუფალი სავაჭრო რეჟიმი ევროკავშირთან, ღია ეკონომიკა, საინტერესო გეოგრაფიული მდებარეობა. გარდა ამისა, აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში საკმაოდ სწრაფად ვითარდება ციფრული ინფრასტრუქტურა.

ნაკლოვანებებს მიეკუთვნება რთული დემოგრაფიული სურათი და ვიწრო შიდა ბაზარი, რაც აფერხებს კონკურენციას, და აქედან გამომდინარე, უცხოეთის და მათ შორის ევროკავშირის ბაზარზე მომსახურების ექსპორტის შესაძლებლობას. მწვავეა მაღალკვალიფიციური დარგობრივი სპეციალისტების დეფიციტი, მიუხედავად მოსახლეობის ზოგადად შედარებით მაღალი წიგნიერების დონისა. ამას ემატება ტექნიკური განათლების სისტემის სისუსტე, რაც მომსახურების სექტორის საექსპორტო პოტენციალს ზღუდავს. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ამ კვლევაში განხილული მომსახურების სფეროში უცხოური ინვესტიციები, რაც ახალი ტექნოლოგიებისა და ნოუ-ჰაუს ერთ-ერთი უმთავრესი წყაროა, უმნიშვნელო როლს თამაშობს.

ამ კვლევის შედეგად (იხ. ქვემოთ) გამოიკვეთა, რომ შედარებით კარგი პერსპექტივები ევროკავშირში ექსპორტის თვალსაზრისით ჯერჯერობით საქართველოს არქიტექტურისა და დიზაინის სფეროში აქვს, რასაც ხელს უწყობს ის გარემოება, რომ ამ სფეროს ცალკეული ასპექტებზე (მაგ. კრეატიული დიზაინი) ყურადღების გამახვილებით (ინჟინერინგისა და წმინდა არქიტექტორული საქმიანობის გარდა), შესაძლებელია კარგი შედეგების მიღება, საწარმოთა მცირე ზომისა და ინვესტიციების ნაკლებობის მიუხედავად. რაც შეეხება კომპიუტერული მომსახურებისა და ბიზნეს-კონსალტინგის სფეროებს, ამ დარგების კონკურენტულობის ასამაღლებლად და ევროპის ბაზარზე გასასვლელად საკმაოდ ხანგრძლივი პროცესია გასავლელი.

მომსახურებით ვაჭრობაში ევროკავშირის ბაზრის უმთავრესი ტენდენციები

ევროკავშირის ბაზარზე არსებული უმთავრესი ტენდენციების ანალიზისას, ვეყრდნობოდით ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ რეგულარულად წარმოებულ ანგარიშებს. ეს მოიცავს როგორც ანალიტიკურ ინსტრუმენტებს, ასევე ამ ორგანიზაციის დაკვეთით ჩატარებულ კვლევებს. გარდა ამისა, გამოყენებული გვაქვს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ანალიტიკური ინფორმაცია. **გრაფიკი #1**-ში წარმოდგენილია ინფორმაცია ევროკავშირის ქვეყნების დანარჩენ მსოფლიოსთან მომსახურებით ვაჭრობის შესახებ.

გრაფიკი 1. ევროკავშირის მომსახურებით ვაჭრობა დანარჩენ მსოფლიოსთან (მლრდ. აშშ. დოლარი)

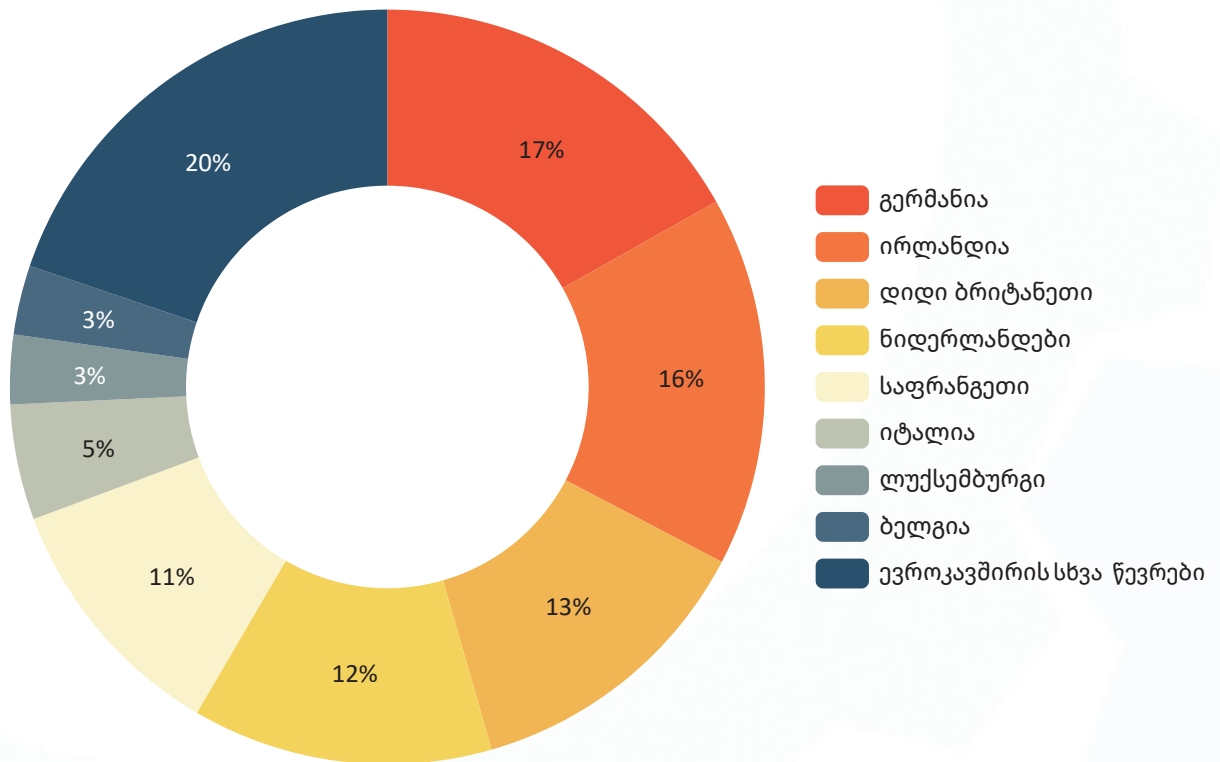
წყარო: Eurostat

საინტერესოა, რომ 2008 წლის კრიზისის შედეგების სწრაფი დაძლევის შემდეგ, ევროკავშირის ქვეყნების სერვისებით ვაჭრობა დანარჩენ მსოფლიოსთან საკმაოდ სწრაფი ტემპებით იზრდებოდა, ხოლო 2013-15 წლებში იმპორტის ზრდის ტემპი სჭარბობდა ექსპორტისას. ამის შემდეგ ფიქსირდება ზრდის ტემპის შენელება ორივე მიმართულებით, ხოლო 2016-17 წლებში იმპორტი არაევროპული ქვეყნებიდან უცვლელია. გასათვალისწინებელია ის, რომ ევროკავშირი, ისევე როგორც განვითარებული მსოფლიოს დიდი ეკონომიკების აბსოლუტური უმრავლესობა, სერვისებით ვაჭრობაში ნეტო-ექსპორტიორია.

რაც შეეხება ევროკავშირის სახელმწიფოთა იმპორტს ევროკავშირის არაწევრი ქვეყნებიდან, აქ ლიდერი გერმანიაა, - 17%-ით, მეორე ადგილზეა ირლანდია, რაც ერთი შეხედვით უცნაურია ამ ქვეყნის მომცრო ზომიდან გამომდინარე. ირლანდიას მოსდევს დიდი ბრიტანეთი (ამჟამად უკვე აღარ არის ევროკავშირის წევრი), - 13%-ით. მეოთხე ადგილს ნიდერლანდები ფლობს 12%-ით და ერთი პროცენტით სჭარბობს საფრანგეთს.

რაც შეეხება ირლანდიას, ეს ქვეყანა მეტად სპეციფიკურ როლს ასრულებს როგორც სატრანზიტო, ასევე საერთაშორისო კაპიტალის გადაადგილების თვალსაზრისით. ამ ქვეყნის სერვისების იმპორტის ტარგეტირება საქართველოსთვის საინტერესო არ უნდა იყოს. დარჩენილი ქვეყნებიდან ბაზრების სიდიდის თვალსაზრისით საინტერესოა გერმანია, საფრანგეთი და ნიდერლანდები. ამ სამივე ქვეყანასთან საქართველოს საკმაოდ კარგად განვითარებული ბიზნეს და დიპლომატიური ურთიერთობები აქვს. ეს მნიშვნელოვანი ფაქტორია ორმხრივი ვაჭრობის განვითარებისათვის.

დიაგრამა 1. ქვეყნების წილი ევროკავშირის არაწევრი ქვეყნებიდან მომსახურების იმპორტში

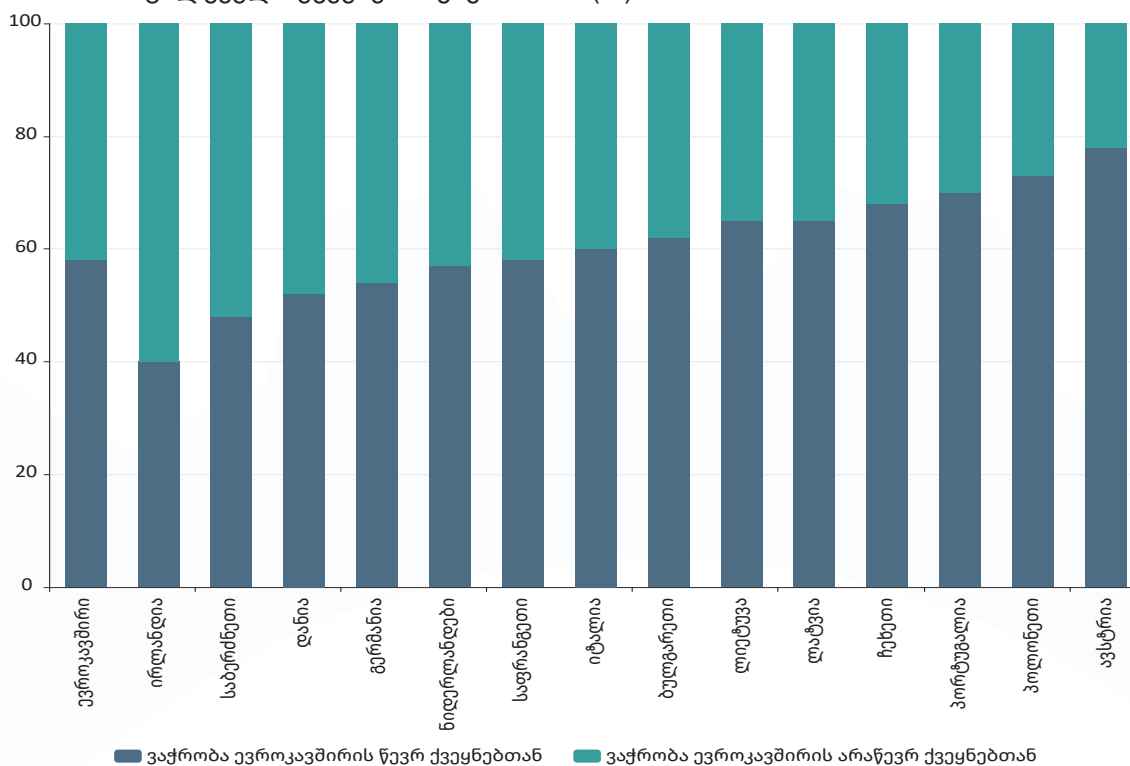

წყარო: Eurostat

საინტერესო სურათს იძლევა **დიაგრამა #2**, რომელიც აჩვენებს ევროკავშირის ცალკეული ქვეყნების მომსახურებით ვაჭრობის განაწილებას ქვეყნების ორი ჯგუფის - ევროკავშირის წევრი და არაწევრი ქვეყნების მიხედვით. დიაგრამა გამოკვეთს ორ მეტად მნიშვნელოვან გარემოებას ევროკავშირის წევრ ქვეყნებთან დაკავშირებით. პირველი ისაა, რომ ზოგადად, თუმცა არა ყოველთვის, ევროპის დასავლეთ ან ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე ქვეყნები ევროკავშირის არაწევრ ქვეყნებთან გაცილებით მეტს ვაჭრობენ მომსახურებით. მეორე გარემოებაა აჩვენებს, რომ რაც უფრო ეკონომიკურად განვითარებულია ქვეყანა, მით უფრო მეტს ვაჭრობს იგი მომსახურებით ევროკავშირის არაწევრ ქვეყანასთან.

საქართველოსთვის **დიაგრამა #2** მნიშვნელოვანია იმით, რომ აჩვენებს, რომ თუ ევროკავშირის ბაზარზე შეღწევის ამოცანა სერიოზულად დაისმება, **უმჯობესია სამიზნედ აირჩეს „ძველი ევროპის“ ყველაზე დიდი და მაღალგანვითარებული ქვეყნები ნაცვლად ევროკავშირის ახალი წევრებისა და გეოგრაფიულად საქართველოსთან შედარებით ახლოს განლაგებული სახელმწიფოებისა.** კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ვარაუდია ის რომ, შესაძლებელია დიდი ბრიტანეთის ევროკავშირიდან გასვლას მოჰყვეს ამ სავაჭრო ბლოკის შიდა ვაჭრობის, მათ შორის მომსახურებით ვაჭრობის კონსოლიდაცია. ამის გათვალისწინებით, საქართველოსთვის **აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, მიუხედავად იმისა, რომ მათზე შეღწევა ერთი შეხედვით უფრო**

დიაგრამა 2. ევროკავშირის წევრი და არაწევრი ქვეყნების წილი ევროკავშირის ცალკეული ქვეყნების ვაჭრობაში (%)

წყარო: Eurostat

ადგილი უნდა იყოს, საქართველოსათვის უფრო მეტად კონკურენტი რეგიონია, ვიდრე მომსახურების ექსპორტის დანიშნულების ადგილი.

ICT ვაჭრობაში ევროკავშირის ბაზრის უახლესი ტენდენციები

საერთაშორისო მონაცემთა ცენტრის (IDC) ინფორმაციით, 2018-2020 წლებში ევროკავშირის სა-ინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების მომსახურების ბაზარი დაახლოებით 3-4%-ის ფარგლებში გაიზრდება, რაც წინა წლების ტემპზე ოდნავ დაბალია. ეს უკავშირდება მოსახლეობის თანდათანობით დაბერებას, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდათა წილის შემცირებით განპირობებულ მოთხოვნის კლებას, ასევე იმ სირთულეებს, რომლებიც გლობალურ ეკონომიკაში უკვე წლების განმავლობაში გროვდებოდა. მიუხედავად ამისა, ეს ინდუსტრია ევროკავშირის ეკონომიკაში სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. ევროკავშირში ამ დარგის დამატებული ღირებულება 1995-2015 წლებში 3.5-ჯერ გაიზარდა, მაშინ, როცა მთლიანად ეკონომიკა, - მხოლოდ 1.4-ჯერ. **საინტერესოა, რომ ზრდის უმეტესი ნაწილი ICT სექტორის სერვისულ ნაწილზე მოდის, მაშინ, როცა ადჭურვილობის წარმოება საკმარისად ნელა ვითარდება.**

როგორც დამსაქმებელი და დამატებული ღირებულების შემქმნელი, ICT დარგი ყველაზე მეტად გამოკვეთილია ისეთ მცირე ზომის ქვეყნებში, როგორებიცაა ირლანდია, ესტონეთი, მალტა, შვედეთი და ფინეთი. ეს გარემოება მეტყველებს იმაზე, რომ მცირე ზომის ეკონომიკები ახერხებენ ნიშურ სფეროებზე კონცენტრაციის გზით სპეციალიზაციას. ამასთან აუცილებლად გასათვალისწინებელია ერთი მნიშვნელოვანი ტენდენცია, კერძოდ ის, რომ **ICT სექტორში ერთ დასაქმებულზე შრომის ნაყოფიერება, ბევრად სჭარბობს ამავე მაჩვენებელს მთლიანად ეკონომიკაში და ამ უკანასკნელზე გაცილებით სწრაფად იზრდება.** ეს ევროპულ ქვეყნებში მუშახელის მაღალ კვალიფიკაციასა და ხელმისაწვდომობაზე მეტყველებს.

მესამე, **მიმდინარეობს სერვისების ლიბერალიზაციის პროცესი, რაც ამცირებს სერვისების ვაჭრობასთან დაკავშირებულ ხარჯებს.** ეს კარგი ტენდენციაა საქართველოს მსგავსი ქვეყნებისათვის, რომლებსაც ჯერ-ჯერობით უჭირთ დანარჩენი მსოფლიოსათვის მაღალი დამატებული ღირებულების მომსახურების შეთავაზება.

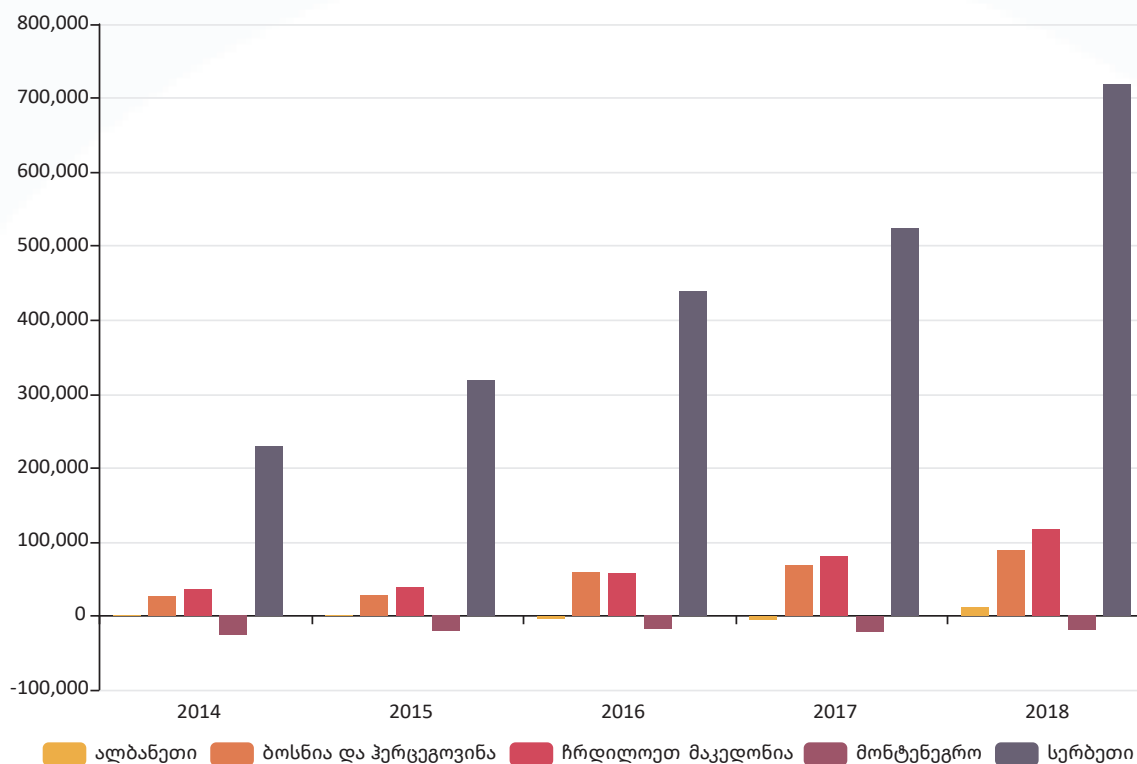
მეოთხე, **იზრდება ციფრული ტექნოლოგიების როლი ზოგადად ეკონომიკაში და მათ შორის სერვისებში,** რაც განსაკუთრებით გამოკვეთს ICT სექტორის მნიშვნელობას, რომლის ზრდის ტემპი დანარჩენი სერვისებისა და ზოგადად, საერთაშორისო ვაჭრობის ზრდის ტემპებს სჭარბობს.

ევროპის მოსახლეობის თანდათანობითი დაბერება გაზრდის მოთხოვნას ჯანდაცვისა და დისტანციური სწავლების პროდუქტებზე, რაც თავად ICT სექტორში გამოკვეთს შესაბამის ნიშებს. იგივე ეხება კლიმატის ცვლილებებს, რაც ასევე გააძლიერებს მოთხოვნას ICT სექტორზე და ევროკავშირში გაიზრდება ამ შესაბამისი სერვისების იმპორტი.

ICT სფეროში საქართველოს პოზიცია შერჩეულ ქვეყნებთან მიმართებაში

ევროკავშირის ბაზარზე საქართველოს ICT ინდუსტრიის ექსპორტის პერსპექტივების შესაფასებლად, საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის მონაცემებზე დაყრდნობით გავაანალიზეთ ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნებისა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების შედეგები ბოლო 2014-18 წლების განმავლობაში. ისინი დავყავით ბალკანეთის ჯგუფისა და რეგიონის (აღმოსავლეთ პარტნიორობის) ჯგუფის ქვეყნებად.

დიაგრამა 3. ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნების ICT მომსახურების ნეტო ექსპორტი 2014-18 წლებში (ათასი აშშ დოლარი)

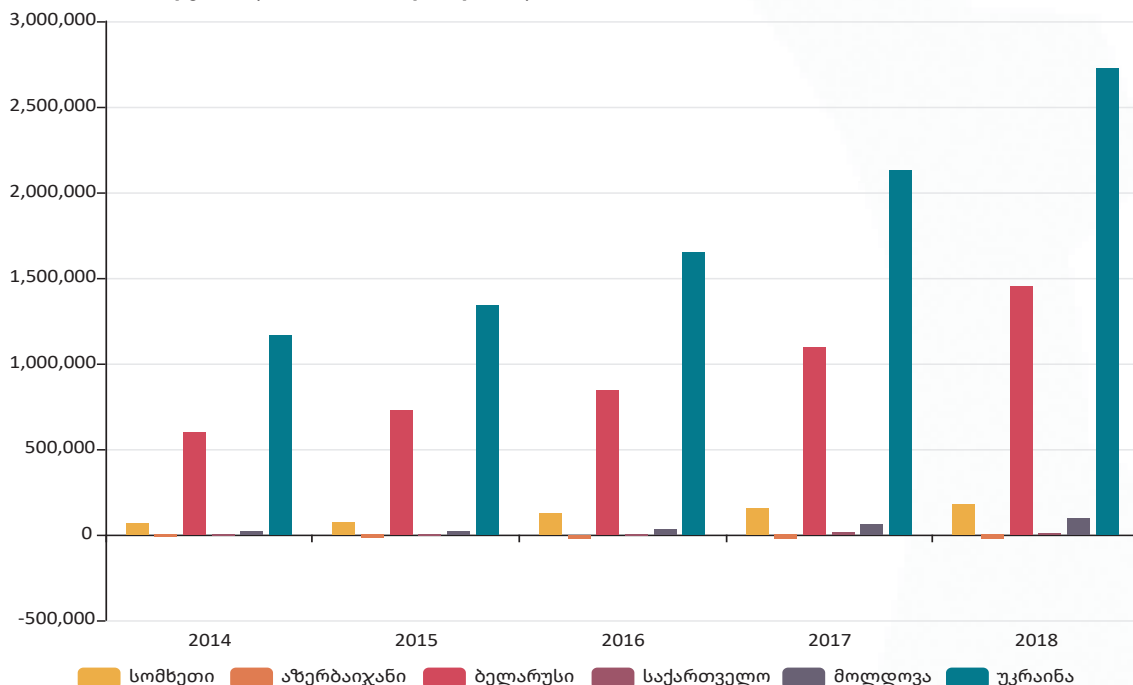

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

საინტერესოა, რომ ბალკანეთის ჯგუფის ქვეყნები ამ მომსახურების ნეტო-ექსპორტიორები არიან სუსტი ეკონომიკური პოტენციალის მქონე მონტენეგროსა და ალბანეთის გარდა. ყოფილი იუგოსლავიის ქვეყნებში ეს დარგი საკმარისად კარგადაა წარმოდგენილი, როგორც საექსპორტო მიმართულების მქონე, განსაკუთრებით სერბეთში.

რაც შეეხება შესაბამისი ჯგუფის სერვისების ექსპორტს საქართველოს მსგავსი რეგიონის ქვეყნებიდან, აქ აშკარა ლიდერია უკრაინა, მას არსებითად ჩამორჩება ბელარუსი.

დიაგრამა 4. რეგიონის ცალკეული ქვეყნების ICT მომსახურების ნეტო ექსპორტი 2014-18 წლებში (ათასი აშშ დოლარი)

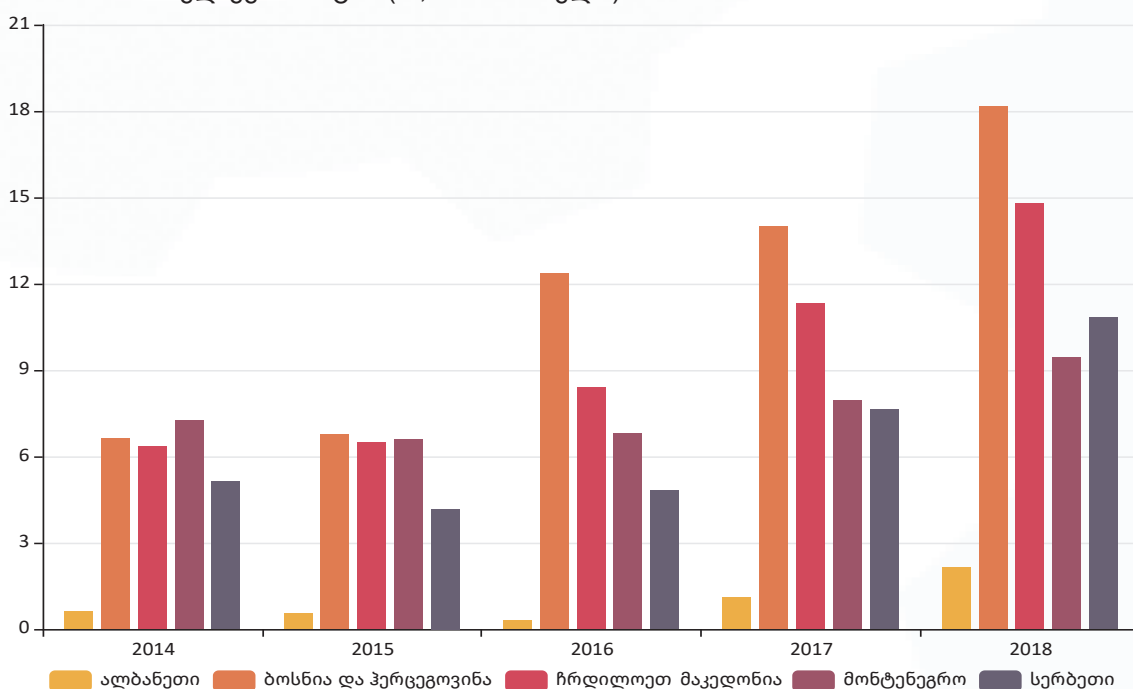

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

შედარებით მცირე ზომის ეკონომიკებიდან, ამ დარგის ექსპორტი წარმოდგენილია მხოლოდ სომხეთში. აზერბაიჯანი კომპიუტერული მომსახურების ნეტო იმპორტიორია, ხოლო მოლდოვისა და საქართველოს ნეტო ექსპორტი უმნიშვნელოა.

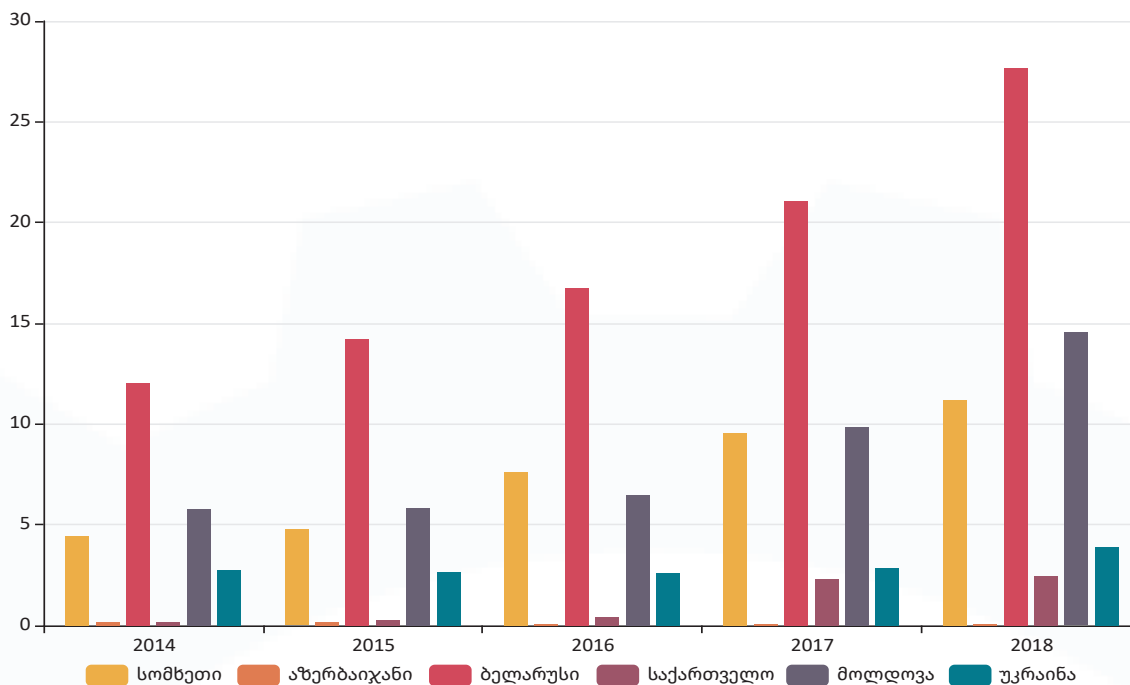
ანალიზისთვის შედარებით უფრო მკაფიო სურათს იძლევა მომსახურების მთელ ექსპორტში კომპიუტერული სერვისების წილის დინამიკის შედარება 2014-18 წლებში ქვეყნების ორი ჯგუფისათვის (დიაგრამა #5). ეს ერთგვარად ასახავს ქვეყნის სპეციალიზაციის ხარისხს, როგორც მომსახურების მთელ მოცულობაში დარგის წილის ცვლილებას.

დიაგრამა 5. ICT მომსახურების წილი (%) ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნების მომსახურების მთელ ექსპორტში (% 2014-18 წელი)

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

დიაგრამა 6. ICT მომსახურების წილი (%) რეგიონის ცალკეული ქვეყნების მომსახურების მთელ ექსპორტში (% , 2014-18 წელი)

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

თუ ნეტო ექსპორტს მივიჩნევთ ქვეყნის სპეციალიზაციის მაჩვენებლის ერთგვარ პირველ ტესტად, იკვეთება, რომ ასეთი ქვეყნების ჯგუფში კიდევ უფრო მყარდება სერბეთის, ჩრდილოეთ მაკედონიისა და ბოსნიისა და ჰერცეგოვინის პოზიციები. ამ სამივე ქვეყანაში კომპიუტერული მომსახურების ექსპორტის წილი მომსახურების მთელ ექსპორტში იზრდება და 2018 წლისათვის 10-17% დიაპაზონში მერყეობს.

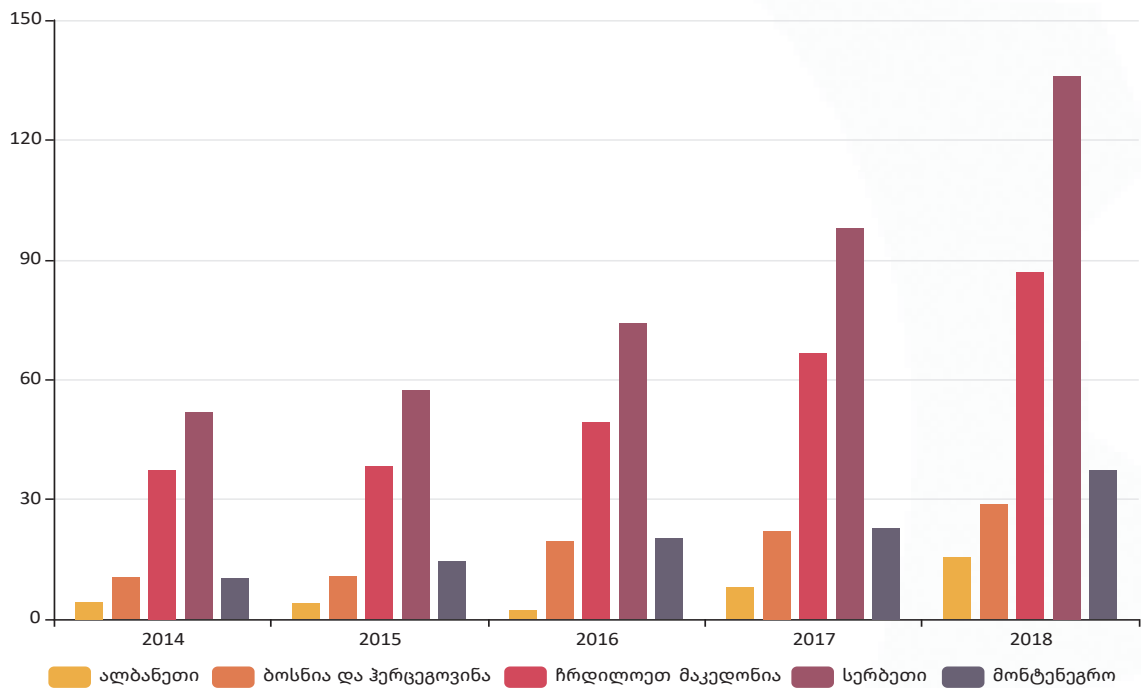
რაც შეეხება რეგიონის ცალკეული ქვეყნების ჯგუფს, აქ მოულოდნელი ლიდერია ბელარუსი, რომელიც გამოირჩევა ორივე ჯგუფის ქვეყნებისათვის.

სწრაფად იზრდება მოლდოვისა და სომხეთის პოტენციალი, ხოლო აზერბაიჯანისა და საქართველოს პოზიციები საკმაოდ სუსტია.

და ბოლოს, ქვეყნების ორი ზემოთ ხსენებული ჯგუფი დავალაგეთ ერთ სულ მოსახლეზე ICT მომსახურების ექსპორტის მიხედვით (**დიაგრამა #7**). ბალკანეთის ქვეყნების ჯგუფში აშკარა გამოკვეთილ ლიდერად იქცა სერბეთი, საიდანაც ერთ სულ მოსახლეზე დაახლოებით 140 აშშ დოლარის ექსპორტი გადის წლიურად. საკმაოდ სწრაფად იზრდება ჩრდილოეთ მაკედონიის პოტენციალი. მართალია, დანარჩენი ქვეყნების ICT ექსპორტიც იზრდება, მაგრამ მისი ზრდის ტემპი მთელი ექსპორტის ზრდის ტემპს არ აღემატება და არ მიუთითებს დანარჩენ ქვეყნებში ამ მომსახურების ექსპორტის გამოკვეთილ პოტენციალზე.

ყოფილი იუგოსლავიის ქვეყნების კომპიუტერული მომსახურების ექსპორტის დინამიკა 2014-18 წლებში მოწმობს, რომ აქ არსებობს გარკვეული ობიექტური ფაქტორები ასეთი შედეგებისთვის. ამაში მოიაზრება განათლების სისტემა და ინსტიტუციური მოწყობის თავისებურებები, რომლებიც, სამომავლოდ, შესაძლოა, რელევანტური აღმოჩნდეს საქართველოსათვისაც.

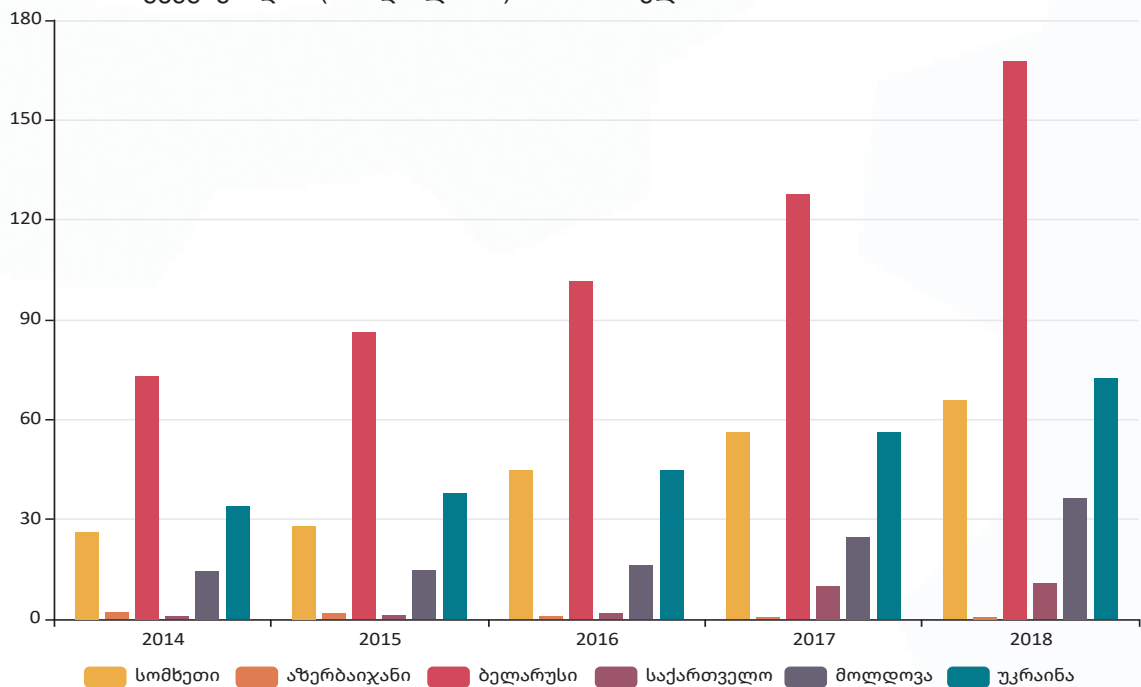
დიაგრამა 7. ICT მომსახურების ექსპორტი ერთ სულ მოსახლეზე ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნებიდან (აშშ დოლარი) 2014-18 წელი

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

რაც შეეხება რეგიონის ქვეყნებიდან კომპიუტერული მომსახურების ექსპორტს ერთ სულ მოსახლეზე გადამანგარიშებით (დიაგრამა #8), სერბეთის ტოლფასი მხოლოდ ბელარუსია, საშუალოზე მაღალი მაჩვენებელი აქვთ სომხეთსა და უკრაინას, ხოლო საქართველოსა და აზერბაიჯანის პოზიციები აქაც სუსტია.

დიაგრამა 8. ICT მომსახურების ექსპორტი ერთ სულ მოსახლეზე რეგიონის ცალკეული ქვეყნებიდან (აშშ დოლარი) 2014-18 წელი

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

ისევე როგორც ყოფილი იუგოსლავიის ქვეყნებში, რეგიონის ცალკეულ ქვეყნებში ICT ექსპორტის წარმატება რამდენიმე არსებითი, უნიკალური ფაქტორის თანხვედრითაა განპირობებული. საქართველოსთვის რელევანტური ფაქტორები ბელარუსის, სომხეთსა და სერბეთისათვის მოცემულია ქვემოთ:

ბელარუსი

- 2016 წლისათვის ICT ინდუსტრიის ბრუნვა 4 მილიარდ აშშ დოლარს სჭარბობდა. იგი იზრდება ძალიან სწრაფად, განსაკუთრებით საექსპორტო მიმართულებით აშშ-სა და ევროკავშირის ქვეყნებში;
- დარგის განვითარებას ამ ქვეყანაში ბიძგი მისცა 2006 წელს დაარსებულმა მაღალი ტექნოლოგიების (Hi-Tech) პარკმა;
- ინდუსტრიის ძრავია აუტოსინგზე ორიენტირება; ასევე, ტექნოლოგიური პარკის მობინადრე უცხოურ კომპანიებს აქვთ რიგი საგადასახადო შეღავათები;
- ქვეყანაში საკმაოდ ბევრია საინფორმაციო ტექნოლოგიის/პროგრამირების ინჟინერი (არა მხოლოდ ადგილობრივი), რომელთა რიცხვი 30,000 აღწევს;
- ტექნოპარკის 200 მენეჯერი ბელარუსის წამყვანი და წარმატებული მენეჯერების მეოთხედს შეადგენს. ტექნოპარკის კომპანიები და აქ მცხოვრები ინდივიდები მთელი რიგი შეღავათებითა და სახელმწიფო მფარველობით სარგებლობენ;
- მაღალია დარგში უცხოური ინვესტიციები (2016 წლისათვის ინვესტიცია 1.5 მილიარდ დოლარს შეადგენდა);
- მთელი ქვეყნის მასშტაბით დარგში დასაქმებულთა რიცხვი მნიშვნელოვნად სჭარბობდა 100 ათასს. ამაში შედის ზოგადად საკმაოდ კვალიფიციური, შედარებით იაფი სპეციალისტები, რაც ბელარუსში ტექნიკური განათლების საკმაოდ კარგ დონეზე მიუთითებს;
- ბელარუსის დაახლოებით 300 ათასი სტუდენტიდან მეოთხედი სამეცნიერო და ტექნოლოგიურ ფაკულტეტებზე სწავლობს;
- სწავლების ხარისხის შეფასება სპეციფიკურ დისციპლინებში რთულია. მართალია, უმაღლეს განათლებაში სახელმწიფო დომინირებს, კერძო კომპანიებს სისტემა ხელს უწყობს უმაღლეს სასწავლებლებში ლაბორატორიების გახსნას;
- საკმაოდ საინტერესო სტიმულია დარგისთვის ის, რომ სტუდენტთათვის ხარისხის მოსაპოვებლად აუცილებელია ორწლიანი კონტრაქტით სამუშაოს დასრულება;
- ტექნიკური განხრის ბელარუსი სტუდენტები საერთაშორისო ოლიმპიადებსა და ღონისძიებებზე რეგულარულად აჩვენებენ საკმაოდ კარგ შედეგებს;
- ბელარუსის ICT სექტორში მუდმივად იზრდება მოთხოვნა სამუშაო ძალაზე, რაც სტიმულს უქმნის განათლების სისტემას;
- ევროკავშირთან შედარებით, მუშახელის ანაზღაურება ბელარუსში რამდენჯერმე ნაკლებია;
- საინტერესოა, რომ Mercer 2016 Cost Of Living Rankings-ის მიხედვით, 2016 წელს ბელარუსის დედაქალაქი მინსკი მსოფლიოს 209 დედაქალაქიდან 204 ადგილს იკავებდა საცხოვრებელი ხარჯების სიიარით, რაც ინვესტორთათვის უთუოდ მიმზიდველია;
- საინტერესოა კომპიუტერულ პროგრამაზე ინტელექტუალური საკუთრების აღიარების მექანიზმიც. პროგრამა დაცულია საავტორო უფლებით (copyright-ით) მაშინვე, როცა პროგრამის შექმნა სრულდება და სხვა ფორმალთა საჭირო აღარ არის. ზოგადად, საავტორო უფლებები და ინტელექტუალური საკუთრება კარგადაა დაცული;
- ბელარუსის ICT ინდუსტრიაში მომუშავე კომპანიების კომპეტენცია საკმაოდ ფართოა და აქ მრავალი ქვედარგია წარმოდგენილი;

- თავად ინვესტორი კომპანიები ქვეყნის მასშტაბით ხსნიან განვითარების ცენტრებს კვლევებისა და ექსპერიმენტებისათვის, მსგავსი საქმიანობის პოპულარიზაციისათვის და კადრების მოსაზიდად;
- Software 500-ის რეიტინგში 2016 წლისათვის წარმოდგენილი იყო ბელარუსში მომუშავე 10 კომპანია. ბელარუსული კომპანიები საკმაოდ ხშირად არიან მოხსენიებული მსოფლიოს წამყვან ბიზნეს-გამოცემებში;

სომხეთი

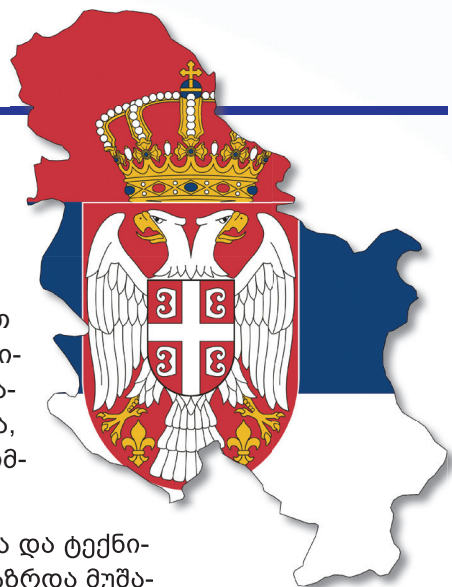

- ჯერ კიდევ საბჭოთა დროიდან სომხეთი ინარჩუნებს გარკვეულ პოტენციალს ელექტრონიკის და ნახევარგამტარების წარმოებაში. აქვე მოიაზრება ინდუსტრიული გამოთვლელი მანქანების წარმოება. გარკვეულწილად ამის დამსახურებით, ქვეყანაში შედარებით ჭარბი რაოდენობით არიან წარმოდგენილი საინფორმაციო ტექნოლოგიების სპეციალისტები, პროგრამისტები და ინჟინრები;
- სომხეთის საწარმოთა ინკუბაციის ფონდის (Enterprise Incubator Foundation, EIF) 2017 წლის ანგარიშის მიხედვით, საინფორმაციო საკონსულტაციო ბიზნესში 650 კომპანია იყო ჩართული, ხოლო სტარტაპების ჩათვლით, დაახლოებით 800;
- საინფორმაციო ტექნოლოგიების ექსპორტი საკმაოდ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სომხეთის ეკონომიკაში. ექსპორტის დანიშნულების ქვეყნებია აშშ, ევროკავშირი, რუსეთი და სხვა;
- საინტერესოა ისიც, რომ საწარმოთა ინკუბაციის ფონდის (EIF) მონაცემებით, 2018 წლისათვის სომხეთში უცხოელთა საკუთრებაში მყოფი 202 ICT ფირმა მოქმედებდა, რაც დარგში მომუშავე ფირმების მთელი რიცხოვნობის 36%-ია;
- უცხოელ მფლობელთა შორის ჭარბობენ ამერიკელები, - ისინი 52% შეადგენენ, მათ მოსდევენ ევროპული და რუსული კაპიტალით დაფუძნებული ფირმები;
- საგულისხმოა, რომ ICT ინდუსტრია თითქმის მთლიანად აუთსორსინგის მოდელით მუშაობს და აქ წარმოდგენილი კომპანიები სათავო კომპანიების ფილიალების საცდელი ცენტრების ფუნქციას ასრულებენ. ხშირ შემთხვევაში, სათავო კომპანიები თითქმის მთლიანად საწარმოო ციკლის სომხეთში გადმოტანასაც არ ერიდებიან, ამაში შედის კვლევითი, დიზაინის, კოდირების, ტესტირებისა და სხვა მნიშვნელოვანი ფუნქციები;
- სომხეთი გამოირჩევა როგორც ICT პერსონალის რიცხოვნობით, ისე მისი კვალიფიკაციით. 2017 წელს სომხეთის მთელი სამუშაო ძალის 2.5% ICT სფეროში მუშაობდა, ხოლო პროგრამული ინჟინრების, ანალიტიკოსების, დეველოპერების, IT მენეჯერების და სხვა ტექნიკური პერსონალის რიცხვი 12 ათასს აჭარბებდა;
- 2017 წელს სომხეთის უმაღლეს სასწავლებელში საინფორმაციო ტექნოლოგიების განათლების მაძიებელი 7000 სტუდენტი ჩაირიცხა, რაც დარგის პრესტიჟზე მეტყველებს;
- სომხეთში კვალიფიციური IT პერსონალის ანაზღაურება 10-15-ჯერ დაბალია ევროპისა და აშშ-ს სპეციალისტის ანაზღაურებაზე. ამასთანავე, მენეჯერული პოზიციის მიღწევის შემთხვევაში, სპეციალისტის ანაზღაურება უკვე რამდენიმე ათას დოლარს აღწევს, რაც ახალგაზრდებს სწავლის კარგ სტიმულს უქმნის;
- სომხეთის მთავრობამ შექმნა სპეციალური კანონმდებლობა, რომლის მიხედვითაც სამეცნიერო, საკვლევო და საცდელ-საკონსტრუქტორო საქმიანობის ტრანზაქციები თავისუფლდება დღგ-სგან, ხოლო თავად კომპანიები მოგების გადასახადზე შეღავათებით სარგებლობენ;
- სომხეთის მთავრობას შემუშავებული აქვს სპეციალური „ელექტრონული მმართველობის“ სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც ერთგვარი დასტურია იმისა, რომ ICT სფეროს მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება;

- სომხეთის მთავრობა, ადგილობრივი კომპანიები და საგანმანათლებლო ინსტიტუტები აქტიურად თანამშრომლობენ მსხვილ მულტინაციონალურ კომპანიებთან, მაგალითად, Microsoft-თან, Intel-თან, Cisco-სთან, IBM-თან და სხვებთან მასშტაბური პროექტების განხორციელებაში;
- სომხეთში განხორციელებული პროექტები, ასევე აქ დაფუძნებული სტარტაპები საკმაოდ ხშირად იპყრობს წამყვანი ბიზნეს-გამოცემების ყურადღებას;
- სომხეთში ჯერ კიდევ 2002 წლიდან ფუნქციონირებს კომერციული ტექნოპარკი ViaSphere Technopark, რომლებიც ბიზნეს ინკუბაციის სერვისის მიწოდებითა და სტარტაპების დახმარებითაა დაკავებული;
- აღსანიშნავია კრეატიული ტექნოლოგიების ცენტრის, TUMO-ს საქმიანობაც. 2011 წელს დაარსებული ეს ორგანიზაცია 12-18 წლის ახალგაზრდებს უახლესი ტექნოლოგიების გაცნობის საშუალებას აძლევს;
- 2019 წელს სომხეთმა უმასპინძლა საინფორმაციო ტექნოლოგიების მსოფლიო კონგრესს, რომელიც 2010 წლიდან ევროპის ტერიტორიაზე არ ჩატარებულა;
- სომხეთი რეგულარულადაა წარმოდგენილი საინფორმაციო ტექნოლოგიებისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო ღონისძიებებზე და ქვეყნის შიგნითაც აქტიურად ეწევა ამ ტექნოლოგიების პრომოუშენს.

სერბეთი

- 2010 წლიდან 2019 წლამდე სერბეთში თითქმის გაორმაგდა ICT სექტორში დასაქმებულთა რიცხვი და 20 ათასს მიაღწია. ეს უკავშირდება ევროპული მოთხოვნის ზრდას სერბულ სერვისებზე;
- ზოგადად, სერბული განათლება მსოფლიოს მასშტაბით ხარისხის ეტალონად არ მიიჩნევა. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის კვლევით, 2016 წელს განათლების საშუალო დონით მას 139 ქვეყნიდან 110-ე ადგილი ეკავა, თუმცა ტექნიკური განათლების ხარისხით ქვეყნების იმსიაში 48-ე ადგილზე იყო;
- ქვეყანაში საკმაოდ მრავალრიცხოვანია მათემატიკასა და ტექნიკურ საგნებში განსწავლული, შედარებით იაფი ახალგაზრდა მუშახელი. სერბები კარგად ფლობენ ინგლისურ ენას, რაც დამატებითი უპირატესობაა;
- სერბული მუშახელის განსაკუთრებული უპირატესობაა კოდირების სპეციალისტების სიმრავლე და მათი მაღალი კვალიფიკაცია;
- სერბეთის ტექნიკოსებსა და ინჟინრებს უკვე კარგა ხანია დამკვიდრებული აქვთ ნდობა და რეპუტაცია საერთაშორისო ბაზრებზე;
- ისევე როგორც სომხეთისა და ბელარუსის შემთხვევაში, საკმაოდ დიდია დარგში აუტოსორსინგის როლი, ასევე უცხოელი ინვესტორების მიერ მთელი საწარმოო ციკლების სერბეთში გადმოტანის პრაქტიკა;

ICT სექტორში წარმატების მქონე ქვეყნების გამოცდილება შესაძლებელია რამდენიმე შტრიხით შეჯამდეს. პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია მათემატიკური და ტექნიკური კომპეტენციის მქონე სპეციალისტების სიმრავლე. მეორე, ამ სპეციალისტების ანაზღაურება საკმაოდ დაბალია ევროპული სტანდარტებით. მესამე, სპეციალისტებმა საკმაოდ კარგად იციან ინგლისური ენა, რაც კომპიუტერული პროგრამების შექმნის პროცესში უდავო უპირატესობაა. საგულისხმოა ისიც, რომ სერბეთმა, ბელარუსმა და სომხეთმა ICT სექტორში საერთაშორისო წარმატებას შედარებით სწრაფად იმიტომ მიაღწიეს, რომ მათ ეკონომიკური ტრანსფორმაციის დასაწყისიდანვე „მემკვიდრეობაში ერგოთ“ საკმაოდ სოლიდური ტექნიკური პროფილის განათლების სისტემა და

არ მოუწიათ მისი თავიდან შექმნა. სახელმწიფოს როლი ამ ქვეყნების შემთხვევაში, დარგის პოტენციალის რეალიზაციისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნა მოხდა პრომოუშენის, წახალისებისა თუ უცხოური ინვესტიციების შემოსვლის ხელშეწყობის გზით. ფაქტობრივად, გადამწყვეტი როლი ენიჭება უმთავრესი საწარმოო ფაქტორის - სამუშაო ძალის ადგილზე არსებობას. აქედან გამომდინარე, ზემოთ აღნიშნული ქვეყნების მსგავსი წარმატების მისაღწევად, საჭიროა განათლების ხანგრძლივ ვადიანი გაძლიერება, განსაკუთრებით კი მისი ტექნიკური მიმართულებებისა უკვე სკოლის დონიდან, რასაც ათწლეული მაინც დასჭირდება. ეს შექმნის სპეციალისტების კრიტიკული მასის დაგროვების საშუალებას. ამასთანავე, აუცილებელი იქნება ამ დროისათვის ქვეყანაში ზოგადად ხელსაყრელი დასაქმების პერსპექტივების შექმნა „ტვინების გადინების“ შესაჩერებლად. არსებითია, რომ სახელმწიფომ გაიაზროს ამ დარგში თავისი, როგორც ხელშეწყობის, პრომოუტერის და არა დამგეგმავისა თუ განვითარების პროცესის წინამძღოლის როლი.

ბიზნეს-კონსალტინგში ევროკავშირის ბაზრის უახლესი ტენდენციები

ბიზნეს-კონსალტინგში საერთაშორისო ვაჭრობის ამსახველი ტენდენციების განცალკევებით განხილვა, ისევე როგორც ეს შესაძლებელია ICT სექტორის შემთხვევაში, გაძნელებულია საერთაშორისო სტატისტიკის ამჟამინდელი მეთოდოლოგიური თავისებურებების გამო. მიუხედავად ამისა, შევეცადეთ ფრაგმენტული სტატისტიკური ინფორმაციის შეჯამებისა და ანალიზის გზით, მოკლედ მიმოგვეხილა ბოლოდროინდელი უმთავრესი ევროპული ტენდენციები. ასევე, ბალკანეთისა და რეგიონის ქვეყნებისათვის გავაანალიზეთ პროფესიული და ბიზნეს-კონსალტინგის სფეროს საგარეო ვაჭრობის დინამიკა და ცალკეული პარამეტრები.

ბიზნეს-კონსალტინგის ევროპულ ასოციაციათა ფედერაციის (FEACO) ინფორმაციით, 2017-19 წლებში დარგის ბრუნვა წლიურად საშუალოდ 8%-ზე მეტით, ხოლო დასაქმება 5%-ზე მეტით იზრდებოდა. ევროკავშირის ქვეყნების აბსოლუტურ უმრავლესობაში დარგის განვითარების ტემპი მნიშვნელოვნად უსწრებს მთელი ეკონომიკის ზრდის ტემპებს.

ინდუსტრიაში შეინიშნება კონსოლიდაციის პროცესი, თუმცა იგი ყველა ქვეყანაში თანაბრად არ მიმდინარეობს. ყველაზე განვითარებულ ქვეყნებში - შვეიცარიაში, ფინეთსა და გერმანიაში, დარგში დასაქმებულ ერთ პროფესიონალზე ბრუნვა 200 ათას ევროზე მეტს შეადგენს. გაცილებით ნაკლებად განვითარებულია აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების ბაზრები, სადაც მცირე და საშუალო ფირმები დომინირებენ და ერთ სპეციალისტზე მაქსიმალური ბრუნვა 85 ათას ევროს შეადგენს (უნგრეთი).

საქართველოსთვის საგულისხმო ტენდენციაა ის, რომ ევროკავშირის ქვეყნებში აღინიშნება სპეციალიზაციის გაღრმავება დარგების მიხედვით. ტექნოლოგიების სფეროში კონსალტინგი ყველაზე მეტად კონცენტრირებულია უნგრეთში (მთელი ბრუნვის 45%), ხოლო რუმინეთსა და ავსტრიაში იგივე მაჩვენებელი სულ რაღაც 8%-ს შეადგენს. ოპერაციულ ბიზნეს-კონსალტინგზე ყველაზე დიდი მოთხოვნა გერმანიაშია, ყველაზე ნაკლები - იტალიაში. სტრატეგიული კონსალტინგი ყველაზე ძლიერად წარმოდგენილია ავსტრიაში, ადამიანური რესურსების მართვა - ფინეთსა და საფრანგეთში; ფინანსები და რისკების მართვა - იტალიასა და რუმინეთში, ხოლო გაყიდვები და მარკეტინგი - დანიაში, ფინეთში და ნორვეგიაში. ამ ტენდენციებს ხაზს იმიტომ ვუსვამთ, რომ კვლევის შემდგომ, დარგის შესაბამისმა სპეციალისტებმა ცნობად უნდა მიიღონ ეს გარემოებები კონკრეტულ სფეროებზე კონცენტრაციისათვის, რადგან საქართველოს მსგავს მცირე ქვეყანას არ შეუძლია ერთდროულად რამდენიმე დარგზე აიღოს ორიენტაცია და მისთვის გაცილებით უფრო ეფექტურია ერთი ან ორი ნიშური სფეროს შერჩევა, რომელშიც უპირატესობების მოპოვებას შეეცდება.

გამოკვეთილი ტენდენციაა დარგში მიმდინარე ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვის პროცესი და დიჯიტალიზაცია. ეს გამოიხატება რუტინული ოპერაციების ხელოვნური ინტელექტით ჩანაცვლებაში. პრაქტიკულად გამოდის ისე, რომ საკონსულტაციო საქმიანობის სტანდარტიზებადი ნაწილი, შესაძლოა, იაფად გადაწყვიტოს შესაბამისმა პროგრამულმა უზრუნველყოფამ. **ეს გარემოება კიდევ უფრო ზრდის მაღალი და უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტებზე მოთხოვნას, ამავე დროს, ხდება საშუალო და ქვედა რგოლების სპეციალისტთა სერვისებზე მოთხოვნის სწრაფი კლება.** ეს საქართველოსთვის, და ზოგადად იმ ქვეყნებისთვის, ვისაც ბიზნეს-კონსალტინგის ბაზარზე სოლიდური პოზიცია ჯერ არ მოუპოვებია, სასიამოვნო სიახლე ნამდვილად არ არის.

კიდევ ერთი გამოკვეთილი ტენდენციაა საფინანსო კონსალტინგსა და რისკების მართვაზე მოთხოვნის ზრდა. ეს, თავის მხრივ, მოითხოვს მაღალკვალიფიციური, გამოცდილი ტექნიკური პერსონალის მობილიზაციას და განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მასშტაბის ეფექტის მისაღებად.

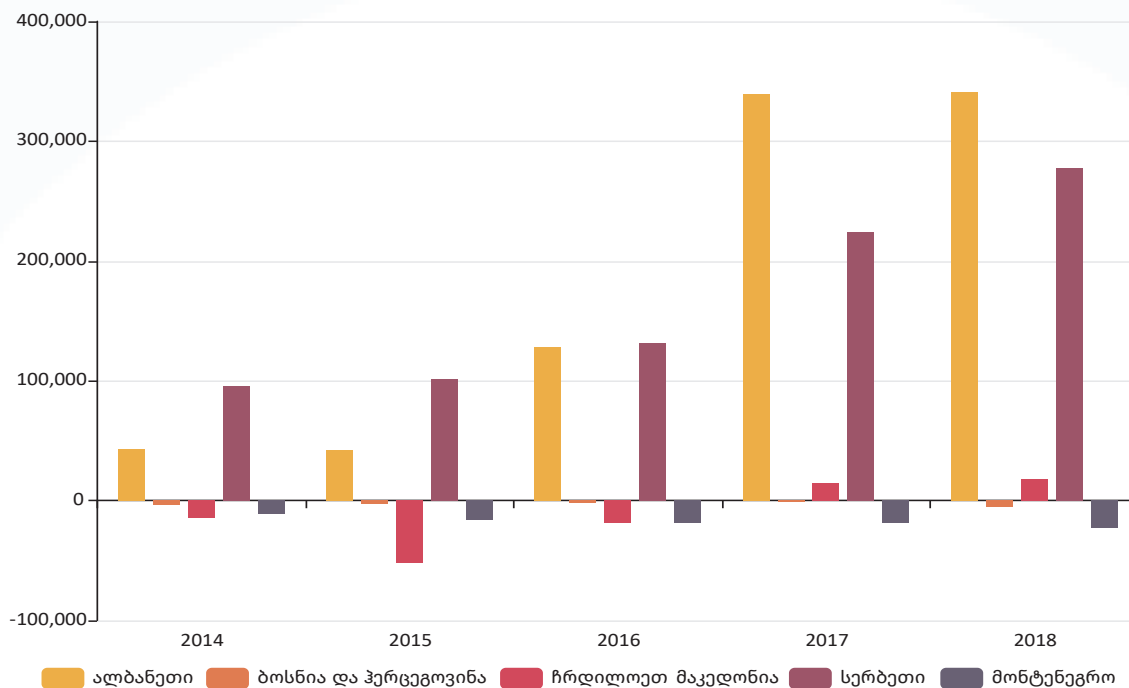
ოპერაციების, სტრატეგიული მენეჯმენტის, გაყიდვებისა და მარკეტინგის კონსალტინგი ასევე სწრაფად მზარდი სეგმენტებია. ამ სეგმენტებშიც ხდება პროექტების გამსხვილება და მოთხოვნის ზრდა მაღალი კვალიფიკაციის პერსონალზე, რომელიც შედარებით იშვიათია.

შედარებით ნელა იზრდება ადამიანური რესურსის მართვის სეგმენტი, სადაც ბოლო წლებში ბრუნვის საერთო ევროპული ზრდის წლიური ტემპი სულ რაღაც 0.3%-ია (იხ. FEACO). თუ ამ დარგში ხელოვნური ინტელექტისა და პროგრამული გადაწყვეტის მნიშვნელობის ზრდას გამოვრიცხავთ, საგარაუდოდ, აქ შედარებით ნაკლებად მოითხოვება მასშტაბის ეფექტი. ეს დარგი შედარებით უფრო ნაკლებად „ტექნიკურია“ ფინანსურ კონსულტირებასთან და რისკების მართვასთან შედარებით, და გამორიცხული არ არის, საქართველომ მომავალში ამ სეგმენტში სცადოს თავის დამკვიდრება.

ბიზნეს-კონსალტინგში საქართველოს პოზიცია შერჩეულ ქვეყნებთან მიმართებაში

ევროკავშირის ბაზარზე საქართველოს ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ექსპორტის პერსპექტივების შესაფასებლად, საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის მონაცემებზე დაყრდნობით, ისევ როგორც ICT ექსპორტის შემთხვევაში, გავანალიზეთ ბალკანეთის ზოგიერთი ქვეყნისა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების შედეგები ბოლო 2014-18 წლების განმავლობაში.

დიაგრამა 9. ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნების პროფესიული და მენეჯმენტ ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ნეტო ექსპორტი 2014-18 წლებში (ათასი აშშ დოლარი)

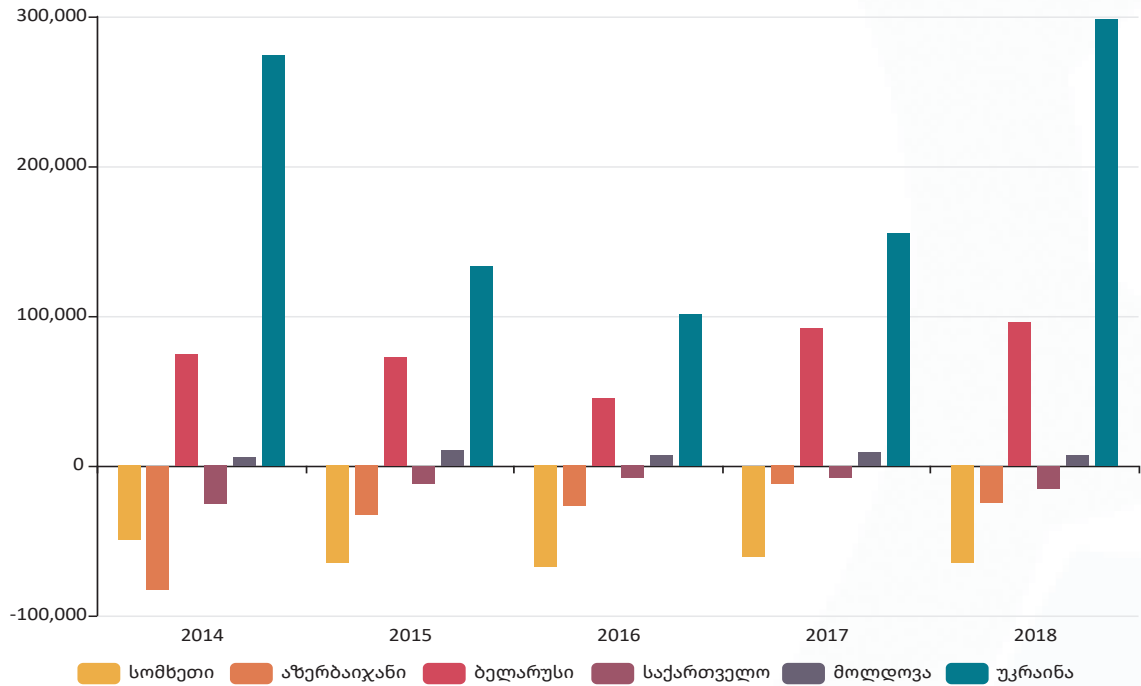
წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

ბიზნეს-კონსალტინგის ექსპორტი ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნების მომსახურების ექსპორტში საკმაოდ მოკრძალებულ როლს ასრულებს. გამოკვეთილად დადებითი ტენდენციები მხოლოდ ალბანეთსა და სერბეთში ფიქსირდება. ალბანეთში სახეზეა ნეტო-ექსპორტის მკვეთრი ზრდა 2016-17 წლების პერიოდში და მოგვიანებით მისი სტაბილიზაცია (**დიაგრამა #9**). ამგვარად, გაძნელებულია ტენდენციებზე საუბარი. ტენდენციას უფრო ჰგავს სერბეთის შედეგები, სადაც ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ნეტო-ექსპორტი 2014 წლიდან 2018 წლის ჩათვლით საკმაოდ თანმიმდევრულად იზრდებოდა და დაახლოებით 300 მილიონ დოლარს მიაღწია, თუმცა, კვლავაც ძალიან მცირეა მსგავსი ზომის ევროკავშირის წევრ ნებისმიერ ქვეყანასთან შედარებით.

რაც შეეხება რეგიონის ცალკეულ ქვეყნებს, აქაც, ბალკანეთის მსგავსად, მხოლოდ ორი ქვეყანაა, სადაც ეს დარგი საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის რაიმე შესაძლო ნიშნებს ავლენს. გასაკვირი არაა ლიდერად დიდი ზომის უკრაინის დანახვა, რომლის პოზიციები მაინც საკმაოდ მერყეობს. ისევ როგორც ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ექსპორტის

სპორტში, აქაც ერთგვარად მოულოდნელია ბელარუსის საკმაოდ დაწინაურებული პოზიცია, რომელიც 2018 წლის ბოლოსთვის დაახლოებით 100 მილიონი ამერიკული დოლარის ნეთო-ექსპორტს ახორციელებდა (დიაგრამა #10).

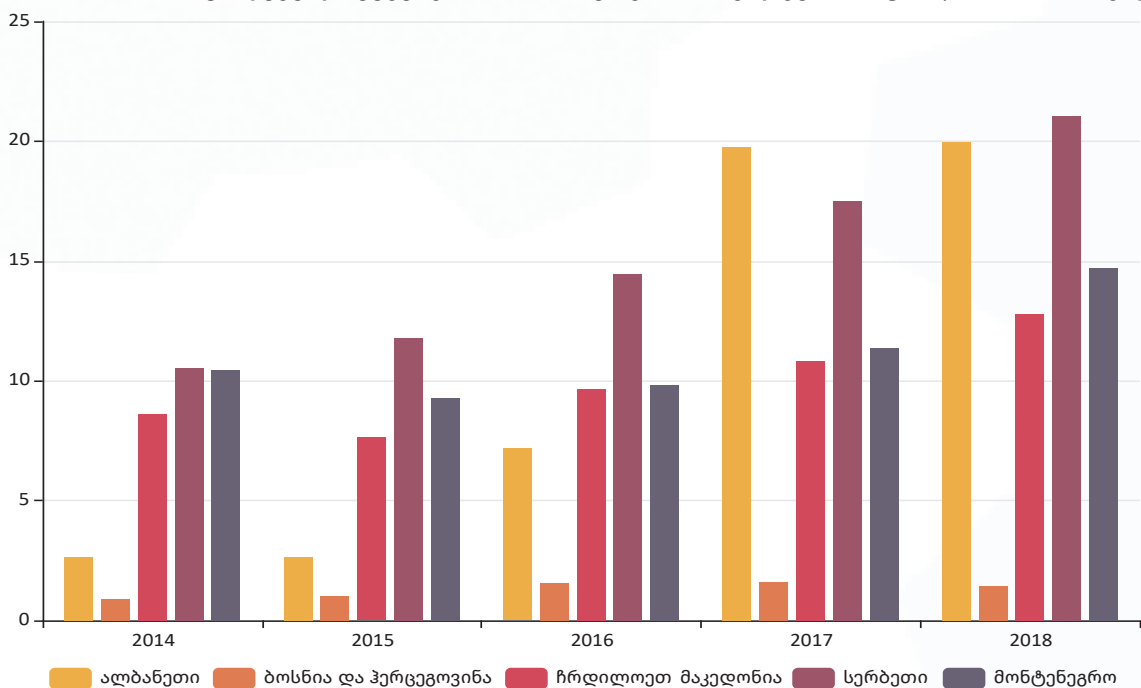
დიაგრამა 10. რეგიონის ცალკეული ქვეყნების პროფესიული და ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ნეთო ექსპორტი 2014-18 წლებში (ათასი აშშ დოლარი)

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

კავკასიის სამივე ქვეყანა და მოლდოვა ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ნეთო-იმპორტიორები არიან და საკვლევ პერიოდში მათი საერთაშორისო პოზიციები არ გაუმჯობესებულა.

დიაგრამა 11. პროფესიული და მენეჯმენტ კონსალტინგის მომსახურების წილი (%) ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნების მომსახურების მთელ ექსპორტში (% 2014-18 წელი)

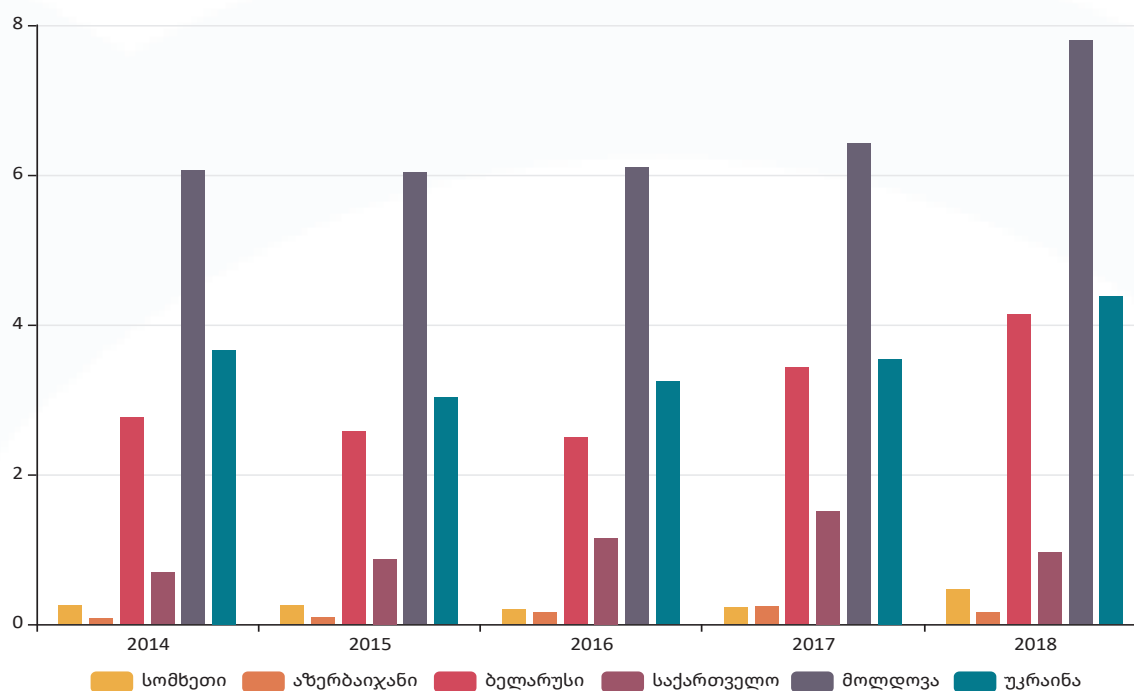

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

რაც შეეხება კონკურენტულობის მეორე პარამეტრს, მომსახურების ექსპორტში ბიზნეს-კონსალტინგის წილს, ბალკანეთის ქვეყნებს შორის მოულოდნელი ლიდერია მონტენეგრო, - მთელი მომსახურების ექსპორტის 20%-ზე მეტით, მეორე ადგილს იკავებს ალბანეთი - 20%-ით, ხოლო სერბეთი დაახლოებით 15%-იან ნიშნულს 2018 წელს მიუახლოვდა (**დიაგრამა #11**).

ექსპორტში წილის მიხედვით მსჯელობა ამ ქვეყნების კონკურენტუნარიანობაზე საკმაოდ ძნელია ნეტო ექსპორტის მთლიანი მოცულობის გათვალისწინებლად. ამის გამო და უაღრესად მცირე ზომის ბაზრის გათვალისწინებით, ამ პარამეტრით ბალკანური ქვეყნების ჯგუფში მეტნაკლებად კონკურენტუნარიანად შესაძლოა ჩაითვალოს მხოლოდ სერბეთი და ალბანეთი.

დიაგრამა 12. პროფესიული და ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების წილი (%) რეგიონის ცალკეული ქვეყნების მომსახურების მთელ ექსპორტში (% , 2014-18 წელი)

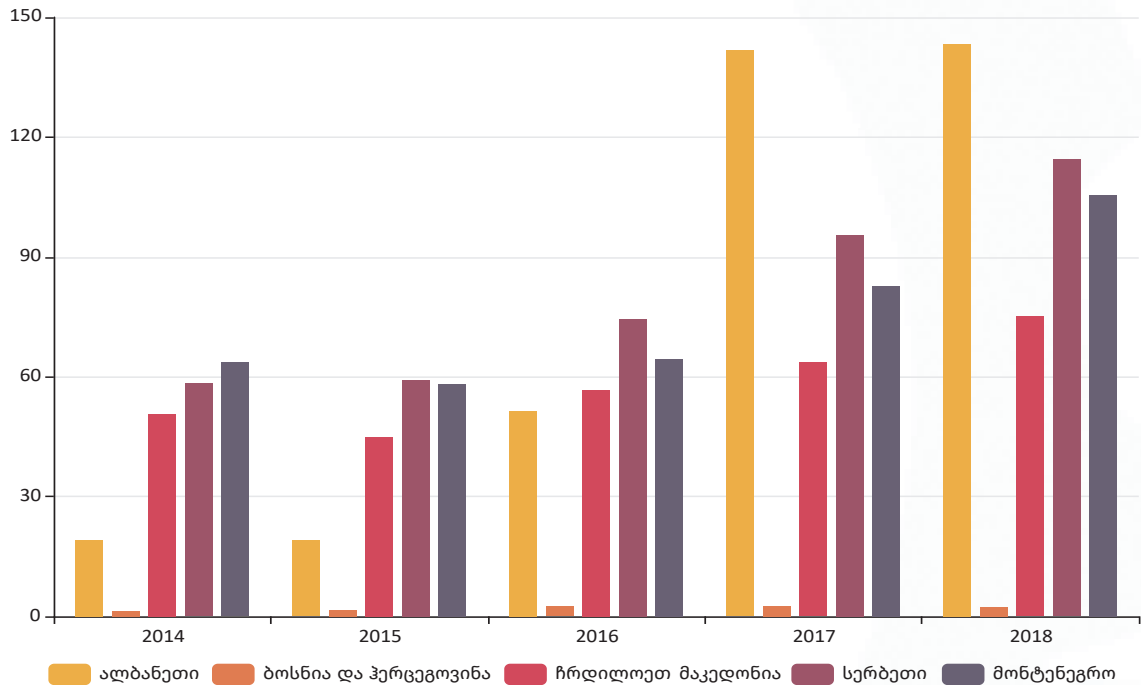

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

რაც შეეხება რეგიონის ქვეყნებს, მომსახურების ექსპორტში ბიზნეს-კონსალტინგის ექსპორტის წილის მიხედვით, ისინი საშუალოდ დაახლოებით ორჯერ და მეტად ჩამორჩებიან ბალკანეთის შესადარ ქვეყნებს, მათ შორის, მხოლოდ მოლდოვაში უახლოვდება ეს მაჩვენებელი 8%-ს, ხოლო ბელარუსსა და უკრაინაში 4%-ს აჭარბებს და ნელა იზრდება. დანარჩენ ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოში, ეს მაჩვენებელი უმნიშვნელოა.

ბალკანურ ქვეყნებს შორის პროფესიული და ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ექსპორტით ერთ სულ მოსახლეზე 2018 წელს ლიდერობდა ალბანეთი, - დაახლოებით 150 აშშ დოლარით, ნეტო ექსპორტიორი ქვეყნებიდან კი ალბათ მხოლოდ სერბეთს აქვს რაიმე საექსპორტო პოტენციალი, - დაახლოებით 100 დოლარი 2018 წელს (**დიაგრამა #13**).

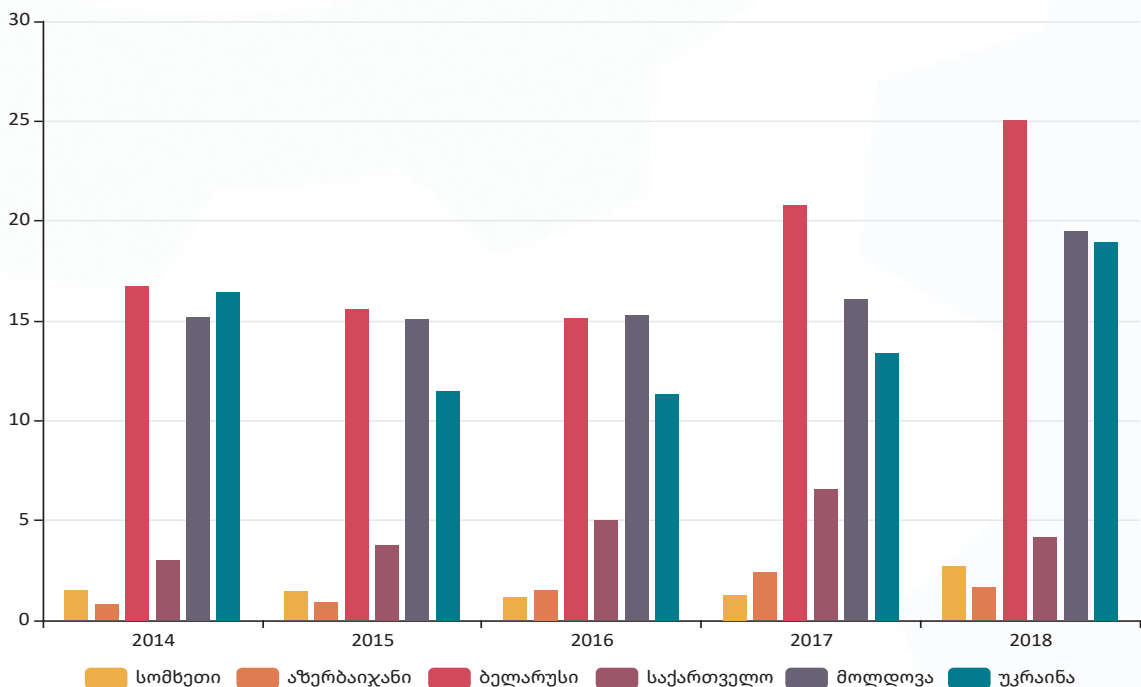
დიაგრამა 13. პროფესიული და მენეჯმენტ კონსალტინგის მომსახურების ექსპორტი ერთ სულ მოსახლეზე ბალკანეთის ცალკეული ქვეყნებიდან (აშშ დოლარი) 2014-18 წელი

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

რეგიონის შერჩეულ ქვეყნებში, ერთ სულ მოსახლეზე ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ექსპორტი, ბალკანეთთან შედარებით, საშუალოდ დაახლოებით 6-ჯერ ნაკლებია (დიაგრამა #14).

დიაგრამა 14. პროფესიული და ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების ექსპორტი ერთ სულ მოსახლეზე რეგიონის ცალკეული ქვეყნებიდან (აშშ დოლარი) 2014-18 წელი

წყარო: საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ITC)

ნეტო-ექსპორტიორი ქვეყნებიდან მხოლოდ ბელარუსში აჭარბებს ერთ სულ მოსახლეზე ექსპორტი 20 აშშ დოლარს, ხოლო უკრაინაში მხოლოდ უახლოვდება ამ ნიშნულს. მოლდოვა ნეტო იმპორტიორია და ამიტომ მის კონკურენტუნარიანობაზე ლაპარაკი, მით უმეტეს ექსპორტირებული მომსახურების მთლიანი მოცულობის სიმცირის გათვალისწინებით, უადგილოა.

საბოლოო ჯამში, საქართველოსთვის რელევანტური წარმატების ფაქტორების მოძიება შესაძარ ქვეყნებში მეტად ძნელია, ვინაიდან ეს სფერო, ზოგადად, გაცილებით უფრო ამორფულია „ტექნოტევად“ ინფორმაციულ და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებთან შედარებით და, რაც მთავარია, ბალკანეთისა და რეგიონის შესადარ ქვეყნებში ძალიან სუსტადაა განვითარებული. გარდა ამისა, **ბიზნეს-კონსალტინგის სფეროს განვითარების ხელშეწყობისათვის, თუკი სახელმწიფო ასეთ ამოცანას დაისახავს, მოკლევადიან პერიოდში სპეციფიკური ღონისძიების მოფიქრება და მით უმეტეს, განხორციელება, მეტად რთულია. ამის გამოც, სპეციფიკური და რელევანტური მაგალითების მიგნება პრობლემურია.**

ამგვარად, ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურების გაყიდვაში საერთაშორისო პოზიციების მოპოვება, მით უმეტეს ევროკავშირის ბაზარზე გასვლა, მოითხოვს შესაბამისი განათლებისა და უნარ-ჩვევების მქონე პროფესიონალების რაოდენობის თანდათანობით ზრდას და შესაბამისი ხარისხის სტანდარტების დამკვიდრებას. **მძლავრი საერთაშორისო საკონსულტაციო ფირმების კომერციული წარმომადგენლობა დააჩქარებს ადგილობრივი სპეციალისტების მიერ შესაბამისი გამოცდილების მიღებას, რაც აუთოსორსინგის პროექტებში ჩართვის საფუძველი უნდა გახდეს.**

ზოგადად, ბიზნეს-კონსალტინგის განვითარების მაჩვენებლები მაღალ კორელაციას ავლენს ეკონომიკის განვითარების მაჩვენებლებთან, მათ შორის, ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-სთან. აქ იგულისხმება ის, რომ რაც უფრო მაღალია ბიზნესების ბრუნვა, მით მეტია მოთხოვნა ბიზნეს-კონსალტინგის მომსახურებაზე. ჭერჭერობით, ქართული კომპანიების ბრუნვა და საქმიანობის სირთულის ხარისხი არაა საკმარისად მაღალი ბიზნეს-კონსალტინგის სფეროს განვითარებისათვის. ამიტომ საქართველოში, ამ ეტაპზე, მეტად მცირეა არა თუ საერთაშორისო, არამედ შიდა ბაზარზე კონკურენტუნარიანი ფირმების რიცხვი.

დღევანდელი ძირითადი ევროპული ტენდენციებიდან საქართველოსთვის ნიშანდობლივია დიჯიტალიზაციისა და სპეციალიზაციის ტენდენციები. საქართველოს მსგავსი მცირე ზომის ქვეყნისთვის უფრო რეალისტური და გონივრულია სპეციალიზაციის ტენდენციის გამოყენება ისეთ სფეროებზე კონცენტრაციით, რომელიც არ მოითხოვს მსხვილ კაპიტალდაბანდებებს ციფრულ ინფრასტრუქტურაში, შედარებით ნაკლებად სტანდარტიზებულია და ნაკლებადაა დამოკიდებული მასშტაბის ეფექტზე.

საქართველოს ბიზნეს-კონსალტინგის ფირმებისთვის, შესაძლოა, მოკლევადიან პერიოდში ყველაზე ოპტიმალური იყოს ადამიანური რესურსების მართვაზე კონცენტრაცია. ამ დარგში შედარებით ნაკლებია სტანდარტიზაციის მნიშვნელობა, სხვა სფეროებთან შედარებით, მეტია მოთხოვნა მოქნილობაზე და დასაქმებული პერსონალის რიცხოვნობასაც შედარებით ნაკლები როლი ენიჭება.

იმ შემთხვევაში, თუ ცალკეულ ფირმებს უკვე აქვთ თავიანთი პერსონალის ევროპაში დროებით მივლინების აპრობირებული პრაქტიკა, შესაძლოა გამართლებული იყოს კომერციული წარმომადგენლობის გახსნის შესაძლებლობების განხილვა.

არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინში საქართველოს რელევანტური ტენდენციები

არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინის სფერო მომსახურებით ვაჭრობაში ერთ-ერთი ყველაზე მცირე ზომის, ნიშური მიმართულებაა. თუ არ ჩავთვლით მსხვილ არქიტექტურულ და საინჟინრო ორგანიზაციებს. დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში ინტერიერის დიზაინში დაკავებული არიან შედარებით მცირე, ხშირ შემთხვევაში რამდენიმე ადამიანით დაკომპლექტებული ორგანიზაციები, რომლებიც კლიენტებთან პირდაპირ მუშაობენ. გარდა ამისა, ინტერიერის დიზაინის მომსახურების გაყიდვას არ სჭირდება სპეციალური ნებართვები, რაც ამ სფეროში მომსახურების მიწოდებას თეორიულად უფრო აადვილებს - არქიტექტურული მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობასთან შედარებით, რომელიც ნებართვებს მოითხოვს. საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი ცალკე გამოყოფილი არქიტექტურული საქმიანობის ექსპორტის სტატისტიკას ქვეყნების მიხედვით ამუშავებს მხოლოდ OECD-ს, ევროკავშირის/ევროპის ცალკეული ქვეყნებისთვის და სინგაპურისთვის (სულ 27 ქვეყანა). ამ ქვეყნებისთვისაც კი, ყოველწლიური სერიები ხელმისაწვდომი არ არის. გარდა ამისა, სხვა სერვისებისგან განსხვავებით, არქიტექტურული მომსახურება ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებად ზრდადია. საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის მონაცემებით, 2015 წლიდან 2018 წლის ჩათვლით გლობალური ვაჭრობა საკმაოდ ნელა გაიზარდა და 2018 წელს სულ რაღაც 3.2 მილიარდი ამერიკული დოლარი შეადგინა. რაც შეეხება დიზაინის მომსახურებით, მათ შორის ინტერიერის დიზაინის მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობას, ის სადღეისოდ საერთოდ არ იწარმოება. ამასთანავე, შესაბამისი ლიტერატურის გაცნობით იქმნება სურათი, რომ დიზაინის სფერო არქიტექტურულ მომსახურებაზე გაცილებით მცირეა როგორც ბრუნვით, ისე დასაქმებითაც. აქედან გამომდინარე, საერთაშორისო ლიტერატურის გაცნობის შედეგად, შესაძლებელია საქართველოს რელევანტური ტენდენციების გამოყოფა, რომლებიც შეჯამებულია ქვემოთ:

- ინტერიერის დიზაინი მოიაზრება სხვა კრეატიული დიზაინის საქმიანობასთან ინტეგრაციაში, რაც გლობალური ტენდენციაა. ფაქტობრივად, დიზაინის ბიუროები მრავალპროფილიანი, მოქნილი ორგანიზაციებია, რომლების სიცოცხლისუნარიანობას კლიენტის ცვალებად მოთხოვნასთან ადაპტაციის გზით ინარჩუნებენ;
- მეორე გლობალური და ევროპული ტენდენციაა ინჟინერინგის ინტეგრაცია დიზაინთან, რაც საქართველოსთვის კარგი არ არის იმის გათვალისწინებით, რომ ინჟინერინგში ძლიერი პოზიციები, სპეციალისტების ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით, ჩვენთან ჯერჯერობით არ არის;
- დადებითი ტენდენციაა ის, რომ თავად ინდუსტრიის ბუნებიდან გამომდინარე, კრეატიული დიზაინის ფირმები ერთმანეთთან კონკურენციაში ნაკლებად შედიან და ნიშებს ირჩევენ. გარდა ამისა, სულ უფრო ხშირი ხდება პრობლემების ქსელური გადაწყვეტის პრაქტიკის მომრავლება, რაც ამცირებს კლიენტთან პირდაპირი ფიზიკური კონტაქტის აუცილებლობას, ეს საქართველოსთვის დადებით ტენდენციად უნდა ჩაითვალოს;
- დიზაინის პროდუქტების ექსპორტი მუდმივად იზრდება, თუმცა საერთაშორისო ვაჭრობაში ის სამრეწველო საქონლის ეგიდით გადის. ამრიგად, სახეზეა მრეწველობისა და დიზაინის მჭიდრო ინტეგრაცია. ეს საქართველოსთვის არც თუ ისე კარგი ტენდენციაა სამრეწველო სფეროს სისუსტის ფონზე, მიუხედავად იმისა, რომ მცირე მასშტაბით ამ ტენდენციას მიყვება საქართველოს ტექსტილის ინდუსტრია;
- მრეწველობასთან ინტეგრაციის გარდა, დიზაინის სფერო სულ უფრო მეტად უახლოვდება მარკეტინგსა და სახელოვნებო საქმიანობას. ფაქტობრივად, ინტერიერის დიზაინი ყალიბდება როგორც კომპლექსური სფერო, რომელიც მრავალი თანამკვეთი საქმიანობის სინქრონულ მუშაობას მოითხოვს;

- კრეატიული საქმიანობის ხელშესაწყობად სახელმწიფოები ხშირად მიმართავენ ტექნოპარკებისა და შემოქმედებითი კლასტერების ჩამოყალიბების ინსტრუმენტებს. ამავე დროს, მოლოდინები რეალისტური უნდა იყოს და შედეგები თანდათანობით, შესაბამისი კვალიფიკაციისა და განათლების გაძლიერებით მიიღწევა;
- დარგში მცირე და საშუალო ზომის ფირმების მნიშვნელობისა და წილის გათვალისწინებით, საკვებით შესაძლებელია მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშემწყობი პროგრამების შემუშავება და განხორციელება;
- სავარაუდოდ, საქართველოს კარგი პერსპექტივები უნდა ჰქონდეს ეკოლოგიურად სუფთა დიზაინისა და სამშენებლო მასალების შექმნის მიმართულებით. ამ მიმართულებით აღსანიშნავია შვეიცარელი დიზაინერის მიერ 2015 წელს დამზადებული ეკოლოგიურად სუფთა სამშენებლო მასალა Fluidsolids. ამ პროდუქტის კომპონენტები ნარჩენებიცაა;
- საინტერესო მიმართულებაა დიზაინერული და არქიტექტორული სტუდიების თანამშრომლობა უმაღლეს სახელოვნებო სასწავლებლებთან და სტუდენტებთან. ასე მაგალითად, ლონდონის Royal College of Art-ის სტუდენტმა შექმნა ხის შრეებისგან შედგენილი სამშენებლო მასალა, რომელიც ჰაერის ტენიანობაზე რეაგირებს;
- ძალიან საინტერესო ტრენდული მიმართულებაა ეგრეთ წოდებული „კასტომიზაცია“ - მომხმარებელთან პირდაპირ მუშაობა. ეს გულისხმობს ახალ ტექნოლოგიებს, მათ შორის 3D პრინტერების გამოყენებას სხვადასხვა მიზნით, მათ შორის, დიზაინერული ავეჯის დასამზადებლად. საქართველოში შესაძლებელია (ამის წარმატებული მცდელობები უკვე არსებობს), 3D ბეჭდვის ტექნოლოგიებზე ორიენტაცია შემდგომში „კასტომიზაციის“ მიზნით, რაც სხვადასხვა სფეროს თარგეტირების საშუალებას შექმნის. ამ შემთხვევაში, საბოლოო მომხმარებლის პროდუქტის შექმნაში ჩართვის საშუალება თავად მომხმარებლებსაც ეძლევათ;
- კიდევ ერთი საინტერესო ტრენდი შეიძლება აღმოჩნდეს საკოლექციო დიზაინის ნივთების დამზადება. საქართველოს შემთხვევაში ეს შესაძლოა გამოდგეს ტრადიციული ხელოვნების, ეკოლოგიურად სუფთა მასალისა და თანამედროვე ტექნოლოგიების მეშვეობით დამზადებული პროდუქცია, რომელიც შედარებით იაფი იქნება და არ წააწყდება პირდაპირ კონკურენციას უცხოურ ანალოგებთან;
- აუტოსორსინგი სულ უფრო მეტად პოპულარული ხდება და მსხვილი კომპანიები სულ უფრო მეტად მიმართავენ დიზაინის მომსახურების დამოუკიდებელ მოთამაშეებს, რითაც იღებენ უკეთეს ხარისხს და საკუთარ საწარმოში დიზაინის განყოფილებების შექმნის აუცილებლობის თავიდან არიდების გზით თანხებსაც ზოგავენ;
- პოპულარული ხდება ფრილანსერების დაქირავება, რომლებიც დიზაინისა და არქიტექტორული საქმიანობის სფეროში დასაქმებულთა 10-20%-ს შეადგენენ წამყვან ქვეყნებში. ეს შეიძლება საქართველოსთვის საინტერესო იყოს ევროკავშირთან ვაჭრობის IV რეჟიმის განვითარების კონტექსტში (იხ. ქვემოთ);

საქართველოს პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობის დარგის მიმოხილვა

შერჩეული სამი დარგის (საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები, ბიზნეს-საკონსულტაციო, არქიტექტურა და ინტერიერის დიზაინი) დეტალური ანალიზი გართულებულია ოფიციალური სტატისტიკის ნაკლებობის გამო, შედეგების მაქსიმიზაციისათვის შევეცადეთ ოფიციალური წყაროებიდან ინფორმაცია მოგვეპოვებინა როგორც უშუალოდ საძიებელი დარგის მომცველი, ისევე მისი მომიჯნავე დარგების შესახებ. ამ გზით საშუალება გვქვდა ვიმსჯელოთ, თუ რას შეიძლება წარმადგენდეს მთელი სფეროს განვითარების პოტენციალი.

ამრიგად, შევეცადეთ გვესაუბრა ერთგვარ „დარგობრივ კლასტერზე“, რომელშიც გაერთიანებულია შემდეგი საქმიანობის სფეროები: სააღრიცხვო, საბუღალტრო და აუდიტორული საქმიანობები; საგადასახადო კონსულტირება, საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში, არქიტექტურული საქმიანობები, საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური კონსულტირება, ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა და სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები. სწორედ ამ საქმიანობის სფეროების ერთობლიობა ქმნის ბიზნეს სტატისტიკის სექციას, რომლისთვისაც მთლიანად, და არა ცალ-ცალკე მდგენელების მიხედვით, საქსტატი აწარმოებს ინფორმაციას ბრუნვის მოცულობის, გამოშვების, დასაქმების, ხელფასების, დამატებული ღირებულების, ფიქსირებული აქტივებისა და ფინანსური შედეგების შესახებ (იხ. მეთოდოლოგიური განმარტება); ასეთი მიდგომა გამართლებულია იმითაც, რომ ასეთი „დარგობრივი კლასტერი“ წარმოადგენს ერთგვარ ათვლის წერტილს უშუალოდ საკვლევი სფეროების ისეთი პარამეტრების შესაფასებლად, როგორებიცაა საშუალო ბრუნვა, მოგება, დასაქმება და მათი დინამიკა. აქ ივარაუდება ის, რომ „დარგობრივი კლასტერის“ შემადგენელ კომპონენტებში ეს პარამეტრები ერთმანეთის მსგავსია და დინამიკაც მეტ-ნაკლებად ერთგვაროვან ტენდენციებს ავლენს. გარდა ამისა, ასეთი მიდგომა (რომელსაც დანარჩენი ორი დარგის ევროპული პერსპექტივების შესაფასებლად ვიყენებთ) გამართლებულია იმითაც, რომ „დარგობრივი კლასტერის“ შემადგენელ დარგებს შორის მუშახელის გადაადგილება სავსებით ლოგიკურია მოთხოვნილი მსგავსი უნარ-ჩვევებისა და კვალიფიკაციის გამო. ასე მაგალითად, საკმაოდ რეალურია, რომ საგადასახადო და აუდიტორული საქმიანობით დაკავებული პირები შედარებით იოლად დასაქმდნენ ბიზნეს-კონსალტინგში და ასევე ისიც, რომ ამ დარგებში ანაზღაურებაც დღევანდელ საქართველოში საკმაოდ ერთგვაროვანია.

ცხრილ #1-ში შეჯამებულია სფეროს საწარმოთა მთელი რიცხვი დაჯგუფებული რეგიონების მიხედვით. როგორც მოსალოდნელია, თბილისზე მოდის დარგის საწარმოთა დიდი უმრავლესობა.

ცხრილი №1. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობის სფეროს საწარმოები რეგიონების მიხედვით							
რეგიონი	1	2	3	4	5	6	სულ
ქ. თბილისი	1223	682	1617	494	205	36	4016
იმერეთი	143	18	156	61	3	2	378
სამცხე-ჯავახეთი	5	7	33	33	0	0	78
ქვემო ქართლი	81	10	104	35	1	0	230
აჭარა	119	31	229	33	1	8	412
კახეთი	53	2	66	30	1	1	151

შიდა ქართლი	28	15	46	20	1	0	109
გურია	19	8	40	23	1	0	90
მცხეთა-მთიანეთი	13	2	50	23	2	0	88
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	57	15	97	29	3	4	198
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	4	1	5	2	0	1	12
სულ	1745	791	2443	783	218	52	5762

ქვედარგების აღნიშვნა

1. სააღრიცხვო, საბუღალტრო და აუდიტორული საქმიანობები; საგადასახადო კონსულტირება
2. საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში
3. არქიტექტურული საქმიანობები
4. საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური კონსულტირება
5. ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა
6. სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები

წყარო: საქსტატი

დარგში დასაქმებული ორგანიზაციების დაახლოებით 70% თავმოყრილია თბილისში. რეგიონებიდან მეტ-ნაკლებად გამოირჩევიან შედარებით მეტად დასახლებული იმერეთისა და აჭარის რეგიონები, რაც გასაკვირი არ უნდა იყოს ამ ორ რეგიონში შედარებით დიდი ეკონომიკური პოტენციალის მქონე ქალაქების არსებობის გამო. რაც შეეხება რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთს, გურიისა და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონებს, საწარმოთა რიცხვი მთლიანად ფართო კატეგორიის მიხედვით იმდენად მცირეა, რომ შეიძლება ითქვას, ამ რეგიონების დარგობრივი, მათ შორის საექსპორტო პოტენციალი მიზერულია.

საგულისხმოა, რომ 2019 წლის ბოლოსათვის სექტორის საწარმოთა მხოლოდ ნახევარზე ნაკლები თუ ითვლება ეკონომიკურად აქტიურად.

ცხრილი №2. ეკონომიკურად აქტიური პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობის სფეროს საწარმოები რეგიონების მიხედვით

რეგიონი	1	2	3	4	5	6	სულ
ქ. თბილისი	565	274	785	193	89	33	1817
იმერეთი	67	3	89	39	1	2	198
სამცხე-ჯავახეთი	2	3	15	22	0	0	42
ქვემო ქართლი	47	2	54	18	0	0	121
აჭარა	58	16	132	18	0	7	224
კახეთი	21	1	35	16	0	1	73
შიდა ქართლი	11	1	23	15	0	0	50
გურია	10	1	29	15	1	0	55
მცხეთა-მთიანეთი	2	1	29	11	1	0	43
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	23	5	44	17	2	4	89
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	3	0	4	2	0	1	9
სულ	809	307	1239	366	94	48	2721

ქვედარგების აღნიშვნა

1. სააღრიცხვო, საბუღალტრო და აუდიტორული საქმიანობები; საგადასახადო კონსულტირება
2. საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში
3. არქიტექტურული საქმიანობები
4. საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური კონსულტირება
5. ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა
6. სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები

წყარო: საქსტატი

აქტიურ საწარმოთა კონცენტრაცია რეგიონების მიხედვით დაახლოებით ისეთივეა, როგორც მთლიანად ქვეყნის მასშტაბით. რაც შეეხება აქტიური საწარმოების კონცენტრაციას ქვედარგების მიხედვით, საინტერესოა, რომ სპეციალიზებული დიზაინერული მომსახურების ქვედარგში ყველაზე მაღალია აქტიურ საწარმოთა წილი და 90%-ს აღემატება, მაშინ როცა, ყველა სხვა დარგში დაახლოებით 35-40%-ის ფარგლებში მერყეობს.

რაც შეეხება კატეგორიაში დარგების კონცენტრაციას, პროცენტული თვალსაზრისით, უკლებლივ ყველა რეგიონში, გარდა სამცხე-ჯავახეთისა (სადაც ეს ქვედარგი პირველობას იყოფს საინჟინრო საქმიანობასთან), რიცხოვნობის თვალსაზრისით წამყვანია არქიტექტურული მომსახურება. მეორე ყველაზე კარგად წარმოდგენილი დარგია სააღრიცხვო, საბუღალტრო და აუდიტორული საქმიანობები; საგადასახადო კონსულტირება; ხოლო მესამე - საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური მომსახურება. საინტერესოა, რომ ორ გამოწვევის შემთხვევაში დარგების პროცენტულ განაწილებაში მესამე ადგილზეა საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში მხოლოდ ორ რეგიონში, თბილისსა და აჭარაში.

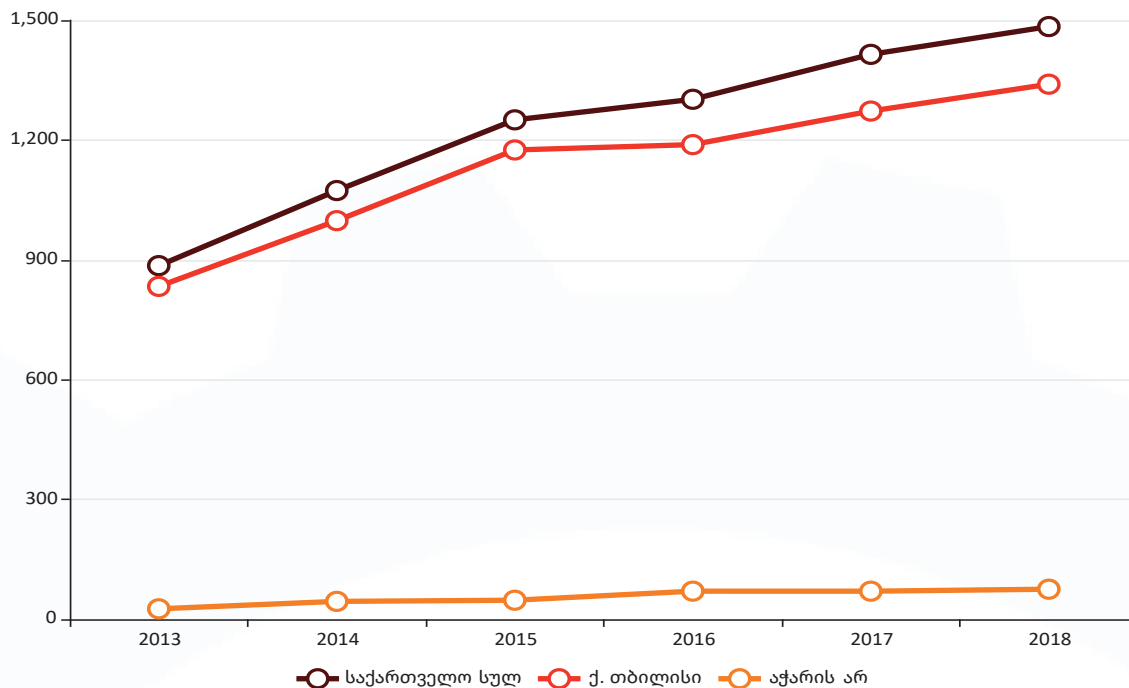
არქიტექტურული საქმიანობის ყველაზე ხშირი გავრცელება ამ ფართო კატეგორიაში ყველა რეგიონში რამდენიმე ფაქტორით უნდა იყოს გამოწვეული. პირველი მათგანია მშენებლობის პროცესი, რომელიც უკავშირდება არა მხოლოდ კერძო სექტორის, აგრეთვე სახელმწიფოს აქტივობას ინფრასტრუქტურის მიმართულებით. ამასვე ადასტურებს ისიც, რომ კარგადაა წარმოდგენილი საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური მომსახურება.

გასაკვირი არ უნდა იყოს არც სააღრიცხვო, საბუღალტრო და აუდიტორული საქმიანობების შედარებითი გავრცელება, რაც უკავშირდება იმას, რომ როგორც კერძო, ასევე სახელმწიფო სექტორის გარკვეული ეკონომიკური საქმიანობა ყველგან ხორციელდება.

რეგიონებიდან მხოლოდ ორში, თბილისსა და აჭარაში (ასევე გარკვეულწილად შიდა ქართლში) არის საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში წარმოდგენილი მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი მასშტაბით. სავარაუდოდ, ეს უკავშირდება მხოლოდ ამ ორ რეგიონში არსებულ ეკონომიკურ მოთხოვნას და აგრეთვე იმას, რომ საწარმოთა ზომა ამ დარგის ფუნქციონირების საშუალებას იძლევა. კიდევ ორი საკვლევი დარგი, ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა, ასევე სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები ფართო კატეგორიაში საკმაოდ სუსტად არიან წარმოდგენილი, თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ სპეციალიზებულ დიზაინერულ საქმიანობაში მომუშავე საწარმოთა შორის პროცენტულად ყველაზე მაღალია მოქმედ საწარმოთა წილი და 90%-ს აღემატება. **სავარაუდოდ, საქმიანობის ეს სფერო საქართველოში ერთგვარ ნიშურ ბიზნესად ყალიბდება, სადაც დასაქმებულია შესაბამისი კვალიფიკაციის პერსონალი, რომლებიც შედარებით ნაკლებად გადადის სხვა დარგებში.** ამასთანავე, საფიქრებელია, რომ ამ სფეროში დასაქმებულთათვის თითქმის ყოველთვის არსებობს შედარებით მცირე, მაგრამ სტაბილური მოთხოვნა.

გრაფიკი #2 ქვემოთ ასახავს პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული საწარმოების ჯამური ბრუნვის დინამიკას 2013-2018 წლებში მილიონ ლარში.

გრაფიკი 2. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული საწარმოების ბრუნვა (მლნ. ლარი)

წყარო: საქსტატი

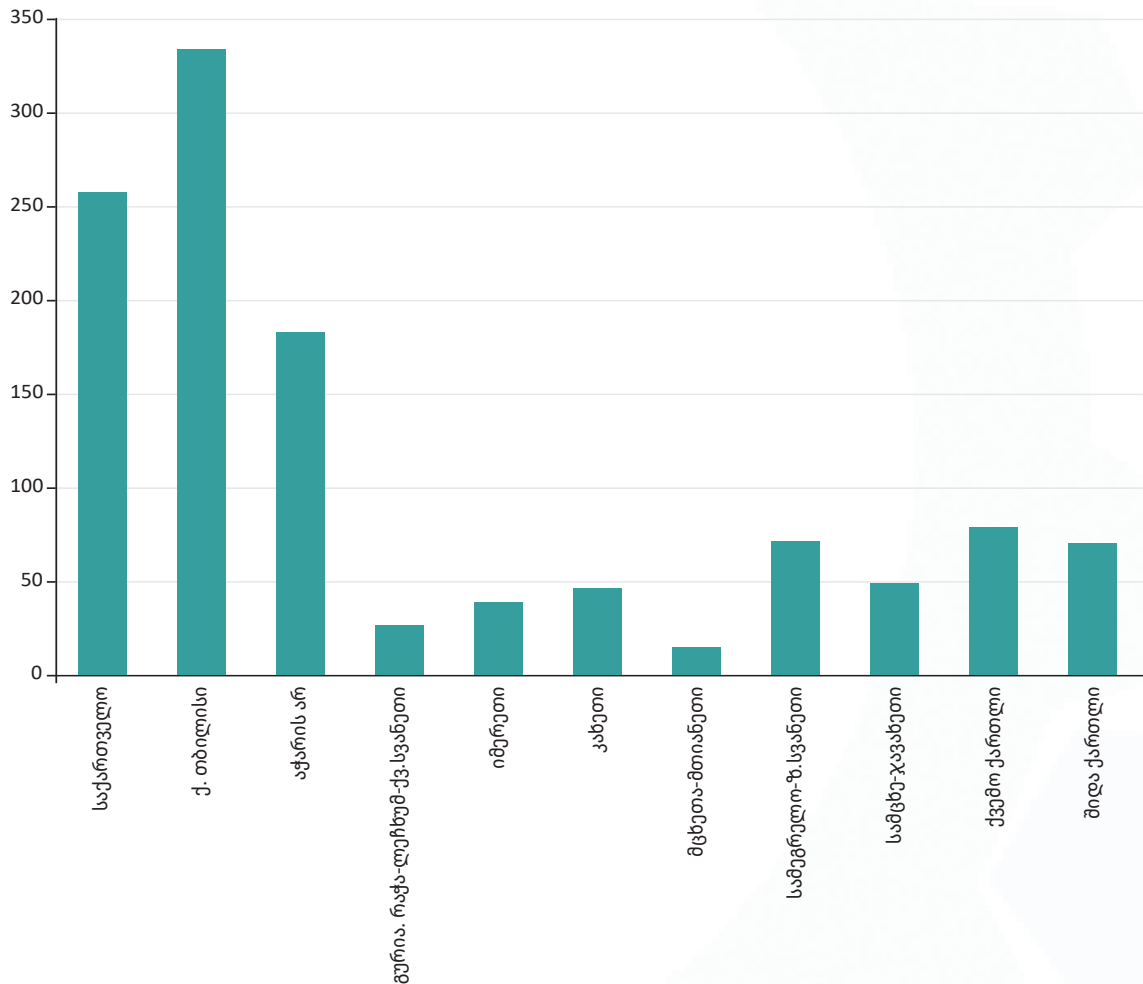
მთლიანად სექტორის განვითარების ტემპები დამაკმაყოფილებელია 2015 წლამდე, თუმცა მას შემდეგ, ეკონომიკური ზრდის მთლიანი მაჩვენებლის შენელების ფონზე, მცირდება დარგის განვითარების ტემპებიც. აღსანიშნავია, რომ მართალია რიცხოვნობის მიხედვით საქართველოს ზოგიერთ რეგიონში ფიქსირდება საწარმოთა მნიშვნელოვანი რაოდენობა, ბრუნვის დინამიკა ცხადყოფს, რომ ამ საწარმოთა ეკონომიკური პოტენციალი უმნიშვნელოა და **პრაქტიკულად დარგის მთლიანი დინამიკის შესასწავლად მხოლოდ თბილისისა და აჭარის საწარმოების დინამიკის შესწავლაა საკმარისი.**

დიაგრამა #15 აჩვენებს 2018 წლის ბოლოსათვის პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა საშუალო ბრუნვას. საშუალოდ საქართველოსთვის იგი დაახლოებით 250 ათას ლარს შეადგენს წლიურად ერთ საწარმოზე. საშუალოზე მაღალი ბრუნვა ფიქსირდება მხოლოდ ქალაქ თბილისში, სადაც იგი დაახლოებით 330 ათას ლარს შეადგენს. მეტ-ნაკლებად მსგავსი, თუმცა საქართველოს საშუალოზე ნაკლები მაჩვენებელი ფიქსირდება აჭარაში - დაახლოებით 170 ათასი ლარი.

საქართველოს არც ერთ სხვა რეგიონში საშუალო წლიური ბრუნვა 70 ათას ლარს არ აღემატება, ხოლო ყველაზე მცირე ზომის რეგიონებში, 20 ათას ლარსაც არ აღემატება. ფაქტობრივად, იკვეთება სიტუაცია, რომ დარგში ბრუნვის მოცულობა თბილისისა და აჭარის გარდა, იმდენად მცირეა, რომ ჯერჯერობით ძალიან ძნელია ლაპარაკი კვალიფიციური კადრების მოზიდვასა და საერთაშორისო მასშტაბით რაიმე ტიპის კონკურენტუნარიანობაზე. **არაფორმალური ინფორმაცია ფრილანსერების მიერ საზღვარგარეთიდან მიღებული დაკვეთების შესახებ მართალია არსებობს, მაგრამ ის არ არის ფორმალიზებული და სისტემატიზებული.** ასეთი ტიპის ინფორმაციის კვლევის მიზნებისთვის გამოსაყენებლად საჭიროა არსებობდეს ინფორმაცია ოფიციალური წყაროებიდან, ან ჩატარდეს სპეციალური კვლევები, რომლებიც კონკრეტული მეთოდოლოგიით უნდა მომზადდეს.

დარგის დასაქმება მეტ-ნაკლებად სტაბილურია, თუმცა ნელდება 2014-15 წლების მიკროკრიზისის შემდეგ. რაც შეეხება დასაქმების განაწილებას რეგიონების მიხედვით, აქაც **თბილისი გამოირჩევა, მთელი დარგის დასაქმების დაახლოებით 80%-ით, ხოლო აჭარაზე მთელი დასაქმების დაახლოებით 6% მოდის.** საინტერესოა, რომ 2013-18 წლები გამოირჩეოდა დასაქმების აბსოლუტური მნიშვნელობების მკვეთრი რყევებით, რომლებიც არ უკავშირდება ქვეყნის მასშტაბით დასაქმების დინამიკის ცვლილებებს. წლიდან წლამდე მეტ-ნაკლებად სტაბილური

დიაგრამა 15. საშუალო ბრუნვა პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებულ ერთ საწარმოზე (ლარი, 2018 წ.)

წყარო: საქსტატი

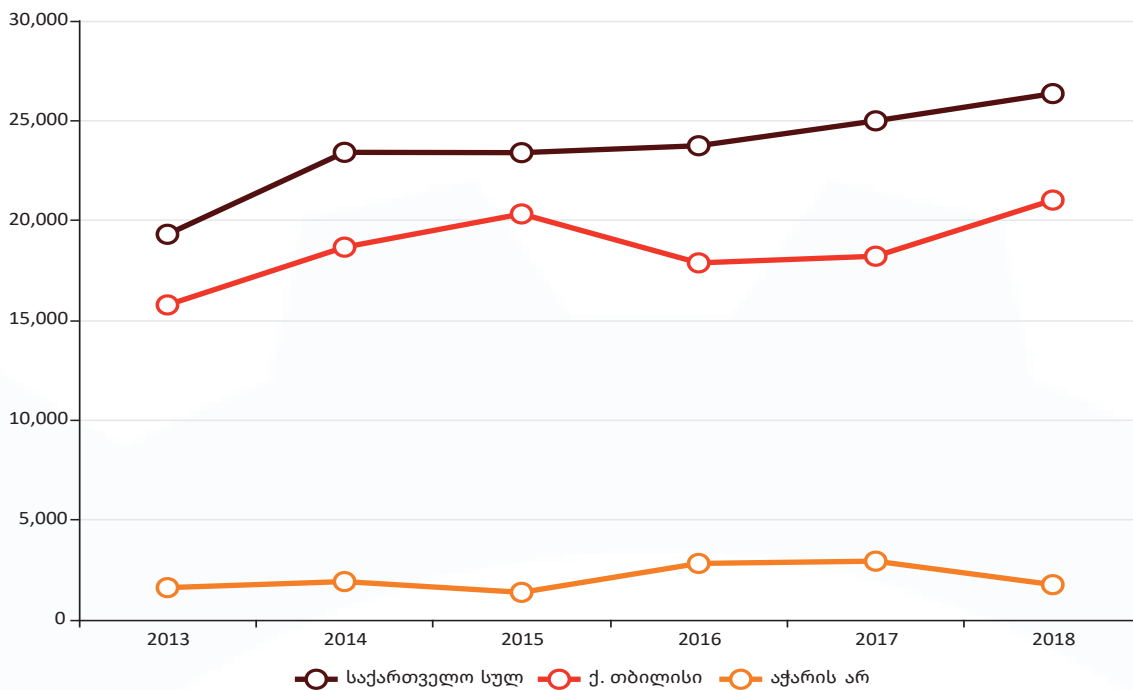
ზრდის ტენდენცია მხოლოდ თბილისში ფიქსირდება. გამორიცხული არაა, რომ დარგში დასაქმებულების კონცენტრაცია თანმიმდევრულად ხდება თბილისში სანაც ადგილი აქვს დასაქმებულთა დროებით გადანაწილებას სხვა მომიჯნავე დარგებში, რაც გასაკვირი არ უნდა იყოს, მათ შორის მეთოდოლოგიასთან და კლასიფიცირებასთან დაკავშირებული ზემოთ ნახსენები პრობლემების გამო.

დიაგრამა #16 ქვემოთ ასახავს დასაქმებულთა საშუალო რიცხოვნობას ერთ საწარმოზე 2018 წელს. დასაქმებულთა რიცხოვნობა მხოლოდ თბილისშია საშუალოდ 5 კაცზე მეტი, დანარჩენ რეგიონებში კი ოთხს არ აღემატება. ეს ფაქტობრივად იმას ნიშნავს, რომ დარგის საწარმოთა აბსოლუტურ უმრავლესობაში ოპერაციების ზომა არ იძლევა სპეციალიზაციისა და დასაქმების სტაბილურობის უზრუნველყოფის შესაძლებლობას, მათი ბრუნვის მასშტაბიდან გამომდინარე. ზოგადად, მომსახურების სფეროში დასაქმების საშუალო მაჩვენებლები გაცილებით ნაკლებია მრეწველობის სექტორის დასაქმებულთა მაჩვენებლებზე განვითარებულ ქვეყნებშიც კი.

საქართველოში მთლიანად სექტორისათვის, დიდი და საშუალო საწარმოების ჩათვლითაც კი, დასაქმება იმდენად მცირეა, რომ ძალიან ძნელია საერთაშორისო ბაზრებზე გარკვეულ ნიშებზე კონცენტრაციით უპირატესობის მოპოვება. სავარაუდოდ, ამის შესაძლებლობა მხოლოდ დიდ და საშუალო საწარმოთა ნაწილს თუ მიეცემა.

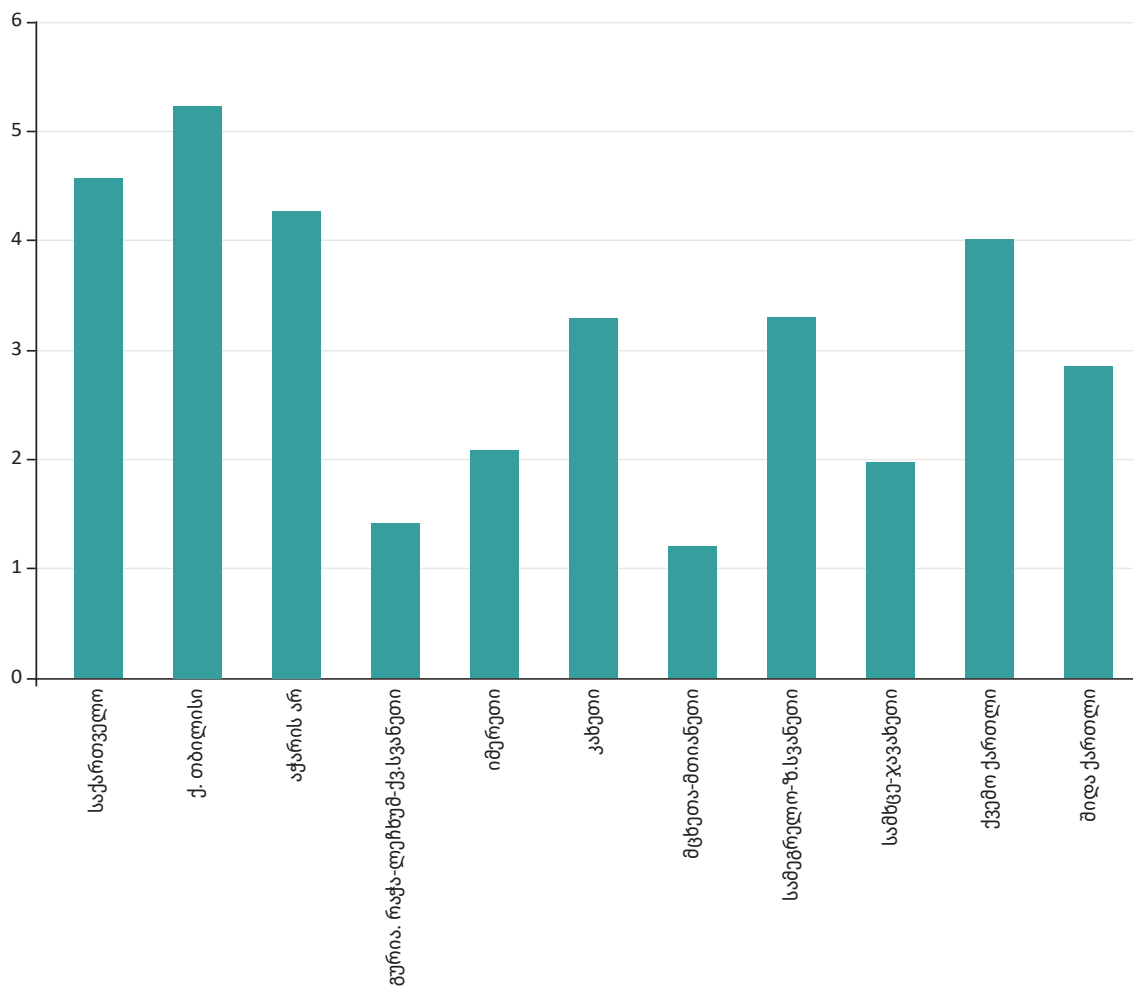
გრაფიკი #3-ში მოცემული სექტორის საწარმოთა პერსონალის საშუალო ხელფასის დინამიკა ცხადყოფს, რომ არც მისი ზრდა და არც მისი აბსოლუტური მნიშვნელობა საკმარისი არ არის მაღალკვალიფიციური პერსონალის მოსაზიდად, განსაკუთრებით რეგიონებში. ხელფასის მთლიანი ზრდა 2013-2018 წლებში ოდნავ თუ აღემატება წლიური ინფლაციის მაჩვენებლებს.

გრაფიკი 3. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული საწარმოების დასაქმება (2018 წ.)

წყარო: საქსტატი

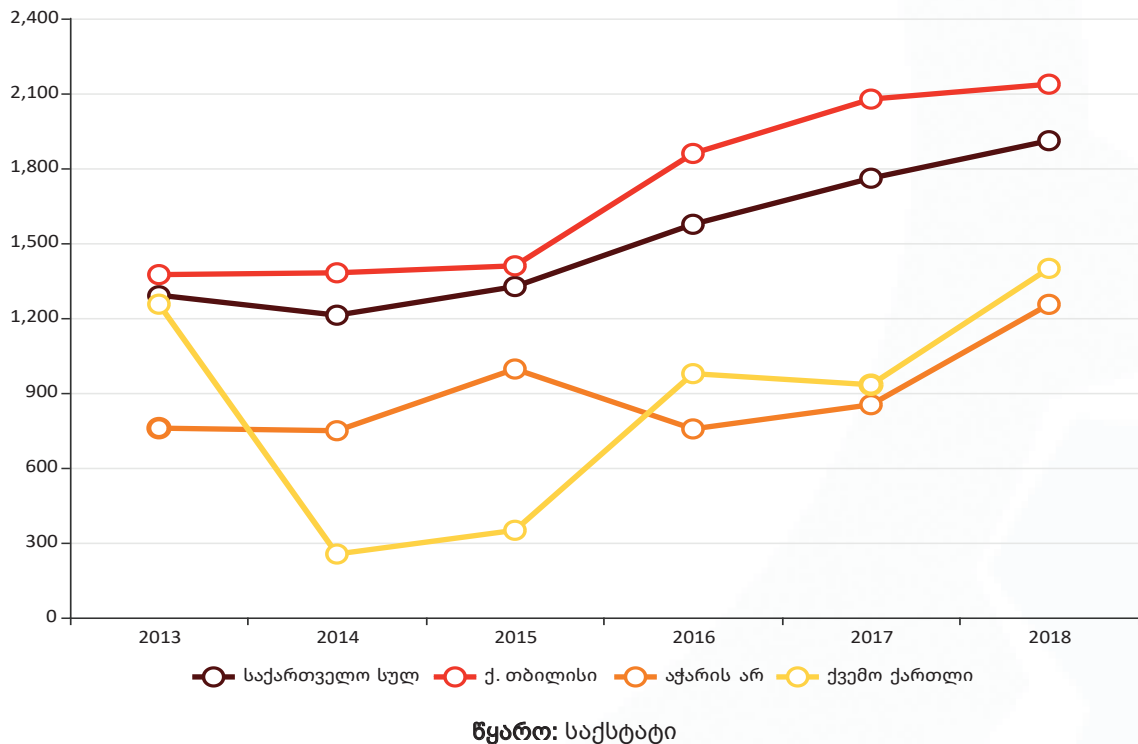
დიაგრამა 16. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა პერსონალის საშუალო რიცხოვნობა (2018 წ.)

წყარო: საქსტატი

სამწუხაროდ, არ გაგვანია მონაცემები მსხვილი, საშუალო და მცირე საწარმოებისათვის ცალ-ცალკე, მაგრამ სავარაუდოდ, თუ საუბარი უნდა იყოს ამ დარგის საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის შეფასებაზე, აქცენტი უნდა დაისვას დიდი ზომისა და საშუალო ზომის საწარმოებზე, აგრეთვე იმაზე, რომ საშუალო ანაზღაურება საქართველოში იმდენად დაბალია, რომ ევროპული ფირმების მიერ აუტსორსინგის მექანიზმის გამოყენება მეტ-ნაკლებად შესაძლებელს გახდის საქართველოს უპირატესობების რეალიზაციას.

გრაფიკი 4. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი (ლარი, 2018 წ.)

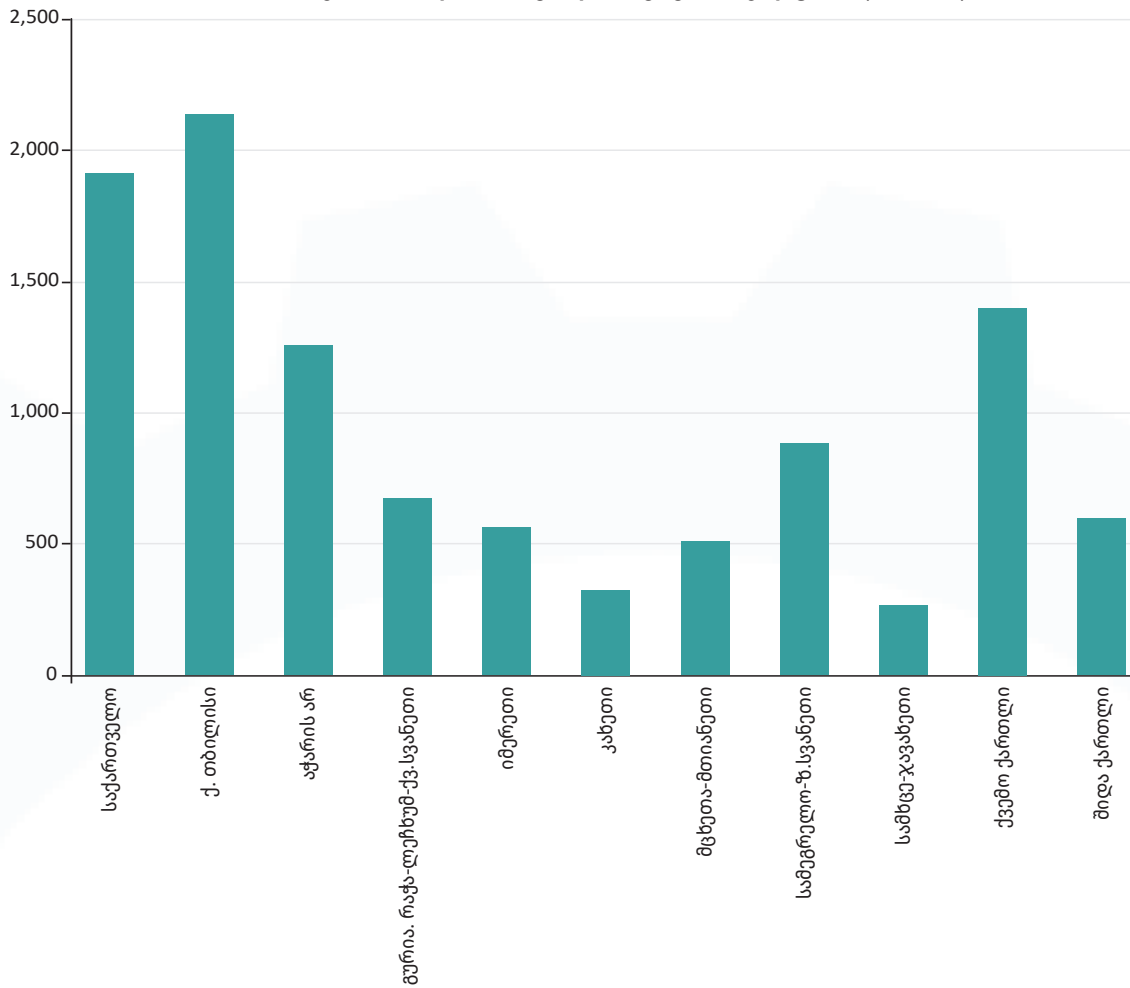

დიაგრამა #17 აჩვენებს, რომ მთლიანად ქვეყანაში პერსონალის თვიური ანაზღაურება 700 ამერიკულ დოლარზე ნაკლებია და მას, ძირითადად, თბილისის საწარმოების შედარებით მაღალი ანაზღაურება განაპირობებს.

მეორეს მხრივ, თბილისში არსებული შედარებით მაღალი ანაზღაურება ქმნის საწარმოთა კონსოლიდაციის საშუალებას, რაც განვითარების ამ ეტაპზე ალბათ აუცილებელი პირობაა კონკურენტული პოზიციების მოსაპოვებლად; რადგან საწარმოთა საშუალო ზომა ჯერ კიდევ მეტისმეტად მცირეა, რაც ისეთი განვითარებული ბაზრისათვის, როგორიც ევროკავშირია, საინტერესო მომსახურების სათანადო რაოდენობითა და ხარისხით მიწოდების პერსპექტივას სათუოს ხდის.

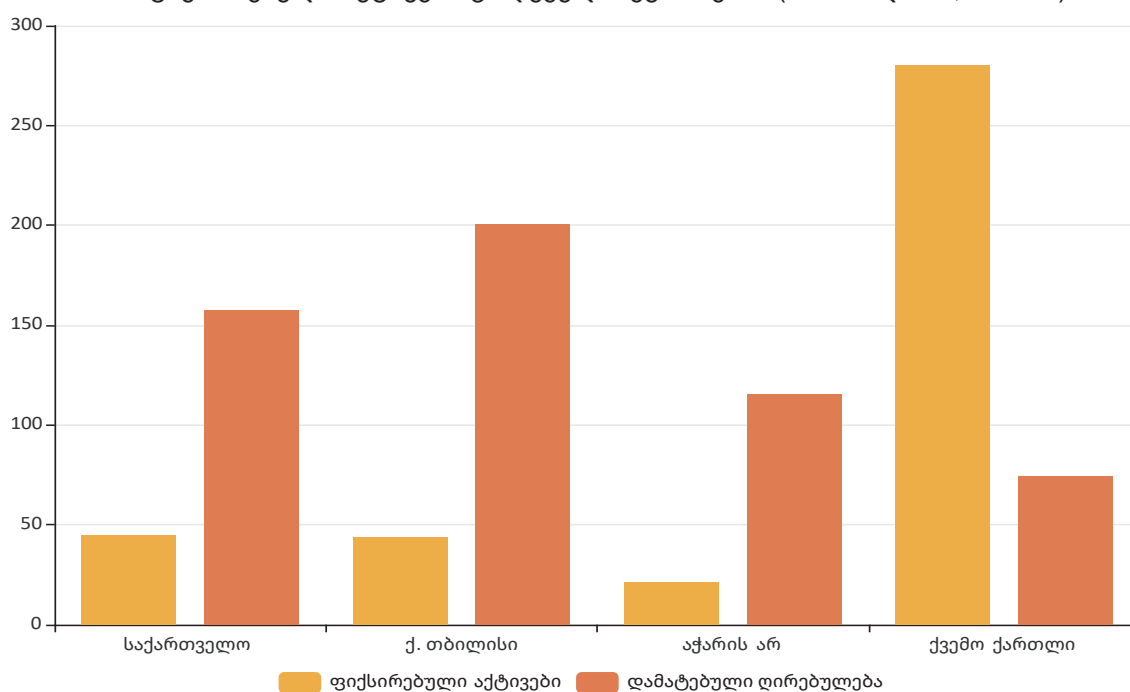
დიაგრამა #18-ში მოყვანილია პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა მიერ 2018 წელს შექმნილი დამატებული ღირებულება და ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში - ერთ საწარმოზე გადაანგარიშებით საქართველოს რამდენიმე რეგიონისათვის. გამონაკლისი შემთხვევაა ქვემო ქართლის რეგიონი, სადაც აღინიშნება „საშუალო“ ფიქსირებული აქტივების მოულოდნელად დიდი მოცულობა. დანარჩენი წამყვანი რეგიონების, მათ შორის თბილისისთვის, ეს მაჩვენებელი 40 ათას ლარს არ აღემატება, რაც ნიშნავს, რომ მატერიალური აღჭურვილობის ბაზა, ზოგადად, დარგში საკმაოდ მწირია. ის ფაქტი, რომ დამატებული ღირებულება რამდენჯერმე აღემატება ფიქსირებულ ინვესტიციებს, სავარაუდოდ, მეტყველებს, რომ საქართველოს პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული ფირმების მომსახურებაში ჯერ კიდევ მცირე ადგილი უკავია მაღალსპეციალიზებულ მომსახურებას; გამოვთქვამთ ვარაუდს, რომ უფრო მეტი წილი უკავია ზოგადი პროფილის მომსახურებებს, რომლებიც არ საჭიროებს მაღალი დონის აღჭურვილობასა და საოფისე სივრცეს.

დიაგრამა 17. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა პერსონალის საშუალო თვიური ხელფასი (2018 წ.)

წყარო: საქსტატი

დიაგრამა 18. პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული „საშუალო ჰიპოთეტური“ საწარმოს მიერ შექმნილი დამატებული ღირებულება და ფიქსირებული აქტივები ცალკეულ რეგიონებში (ათასი ლარი, 2018 წ.)

წყარო: საქსტატი

მთლიანად პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობის დარგის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი აქტივობა (ევროპის ქვეყნებში ექსპორტის პოტენციალის თვალსაზრისით) არსებობს მხოლოდ თბილისში, აჭარასა და მეტ-ნაკლებად იმერეთის რეგიონში. დარგის განვითარების დინამიკა გვაძლევს საშუალებას გამოვთქვათ ვარაუდი, რომ საქსპორტო პოტენციალი თავმოყრილია მხოლოდ დიდ და საშუალო საწარმოებში. პირველი კატეგორიის საწარმოთა რიცხვი, საქსტატის მიხედვით, 2019 წლის 1 სექტემბრისათვის 7-ს შეადგენდა, ხოლო საშუალო კატეგორიისა – 73. დასაქმების ჯამური მოცულობა და დინამიკა გვაფიქრებინებს, რომ კადრების ფიზიკური ნაკლებობა დარგში არ შეინიშნება, თუმცა ადგილი აქვს თითოეულ დასაქმებულზე აღჭურვილობის ნაკლებობას, რაც ნაწილობრივ ასახულია კიდეც დიაგრამა #18-ში.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ვარაუდია ის, რომ დარგში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი მაღალი არ არის თბილისშიც კი, ეკონომიკის სხვა დარგებთან შედარებით. ერთის მხრივ, ეს ართულებს ამ სფეროში ინტელექტუალური კაპიტალის მოზიდვას, მაგრამ ფირმებისთვის, ვისაც აქვს გარკვეული საორგანიზაციო და დასაქმების პოტენციალი, ხელსაყრელია ევროპის ბაზრებზე გასვლის საცდელად. იმის გამო, რომ მომსახურების ექსპორტი, ზოგადად, საკმაოდ გართულებულია თავად ამ დარგის თავისებურებების გამო, საქართველოს ფირმებისათვის ყველაზე მისაღები მოდელი უნდა იყოს აუტოსორსინგის პროცესებში ჩართვა, მონაწილეობის გაძლიერება და ევროპაში შესაბამისი პერსონალის მივლინების პრაქტიკის დანერგვა და განმტკიცება. მოგვიანებით ამას უნდა მოყვას აუტოსორსინგში უკვე ჩართულ პირებზე ბრუნვის საშუალო მოცულობის დინამიკის თვალის მიდევნება, მოთხოვნის დინამიკისა და თავისებურებების ანალიზი იმისთვის, რათა შესაძლებელი გახდეს შესაბამისი სპეციალისტების მიწოდების გასაზრდელად გარკვეული ღონისძიებების გატარება. მომსახურებით ვაჭრობის პირველი მოდუსით (cross border thare) ყველაზე ოპტიმალურ გზად მოჩანს სწორედ სპეციალისტების მივლინების რაოდენობის ზრდა - მოგვიანებით კომპანიების მიერ დაკვეთის მისაღებად, რაც შექმნის შესაძლებლობას კომერციული წარმომადგენლობისთვის. ასევე, აუცილებლად მიგვაჩნია უცხოური ინვესტიციების გზაზე არსებული ბარიერების შესწავლა და ქართულ ფირმებში უცხოური ინვესტიციების წახალისება, რადგანაც ცნობილია, რომ ქვეყნებს შორის ვაჭრობის მნიშვნელოვანი წილი, მათ შორის სერვისებშიც, მოდის მსხვილი ორგანიზაციების ფილიალებს შორის ვაჭრობაზე.

საქართველოს (ICT) დარგის მიმოხილვა

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების დარგში, საქსტატისა და საერთაშორისო კლასიფიკაციის გათვალისწინებით, გაგვერთიანეთ შემდეგი ქვედარგები: 1) კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობები, 2) საკონსულტაციო საქმიანობები კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში, 3) კომპიუტერული საშუალებების მართვის საქმიანობები და 4) საინფორმაციო ტექნოლოგიების და კომპიუტერული მომსახურების სხვა საქმიანობები. ყველა ამ საწარმოთა რიცხვი საქართველოს მასშტაბით არც თუ ისე დიდია და 1439 ერთეულს შეადგენს 2019 წლის ბოლოსათვის.

ცხრილი №3. ICT საქმიანობით დაკავებული საწარმოები რეგიონების მიხედვით

რეგიონი	1	2	3	4	სულ
ქ. თბილისი	262	316	46	499	1123
იმერეთი	15	26	6	32	79
სამცხე-ჯავახეთი	7	5	0	5	17
ქვემო ქართლი	14	12	6	21	53
აჭარა	21	14	2	23	60
კახეთი	4	6	1	14	25
შიდა ქართლი	4	9	0	8	21
გურია	3	2	2	2	9
მცხეთა-მთიანეთი	3	0	0	5	8
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	5	8	6	25	44
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0	0	0	0	0
სულ	338	398	69	634	1439

ქვედარგების აღნიშვნა

1. კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობები
2. საკონსულტაციო საქმიანობები კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში
3. კომპიუტერული საშუალებების მართვის საქმიანობები
4. საინფორმაციო ტექნოლოგიების და კომპიუტერული მომსახურების სხვა საქმიანობები

წყარო: საქსტატი

რეგიონების მიხედვით საწარმოთა განაწილება ცხადყოფს, რომ ეს სფერო თითქმის მთლიანად თბილისშია თავმოყრილი. სექცია M-ისგან განსხვავებით, ამ სფეროში რეგიონების როლი უმნიშვნელოა და მცირე ეკონომიკური პოტენციალის რეგიონებში თითქმის საერთოდ არაა წარმოდგენილი. ეს სფერო, მეტ-ნაკლებად, განვითარებულია დიდი ქალაქების ირგვლივ, მაგალითად იმერეთში, ქვემო ქართლსა და აჭარაში.

ცხრილი #3-ის გაგრძელებაა **ცხრილი #4**, რომელიც აჩვენებს სფეროში აღრიცხულ საწარმოთა ეკონომიკურ ქმედითობას. ისევე როგორც ზოგადად ეკონომიკისთვის, ასევე სექცია M-ის მსგავსად, აქაც საკმაოდ ხშირია უმოქმედო საწარმოები, რომლებიც მთლიანად დაახლოებით 60%-ს შეადგენენ.

ამასთანავე, რეგიონებში, თბილისთან შედარებით, მაღალია უმოქმედო საწარმოების წილი. თბილისში მთელ საწარმოთა შორის კატეგორიების მიხედვით, ყველა მათგანში 60%-ზე მეტია აქტიურ საწარმოთა წილი. ეს მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობაში და საკონსულტაციო საქმიანობაში კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში.

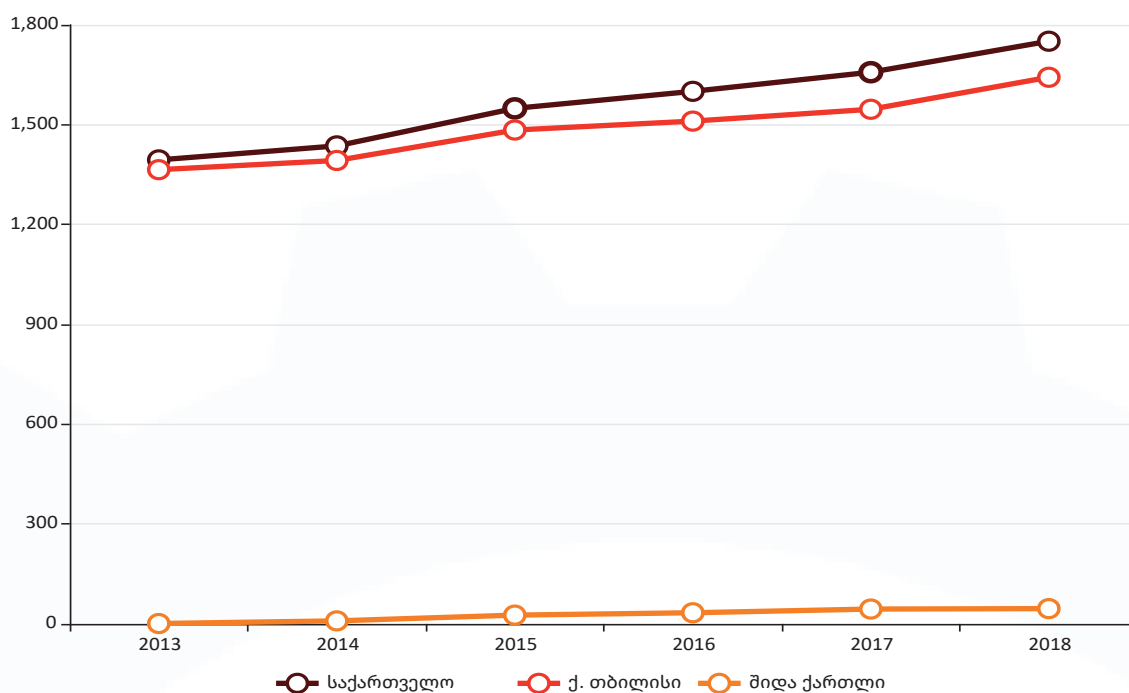
ცხრილი №4. ეკონომიკურად აქტიური ინფორმაციისა და კომუნიკაციის საქმიანობით დაკავებული საწარმოები რეგიონების მიხედვით					
რეგიონი	1	2	3	4	სულ
ქ. თბილისი	201	148	44	106	499
იმერეთი	8	4	6	16	34
სამცხე-ჯავახეთი	4	3	0	3	10
ქვემო ქართლი	8	5	6	7	26
აჭარა	14	3	2	9	28
კახეთი	3	2	1	6	12
შიდა ქართლი	4	3	0	0	7
გურია	2	0	1	0	3
მცხეთა-მთიანეთი	1	0	0	3	4
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	0	0	5	5	10
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0	0	0	0	0
სულ	225	168	65	155	633
ქვედარგების აღნიშვნა					
1. კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობები					
2. საკონსულტაციო საქმიანობები კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში					
3. კომპიუტერული საშუალებების მართვის საქმიანობები					
4. საინფორმაციო ტექნოლოგიების და კომპიუტერული მომსახურების სხვა საქმიანობები					

წყარო: საქსტატი

ზემოთ მოყვანილი ვითარება სავსებით ლოგიკურია იმის გათვალისწინებით, რომ ამ ტიპის ბიზნესში არსებით როლს ასრულებს ოპერაციათა მასშტაბი, ხოლო კერძო სექტორისა და სახელმწიფოს აქტივობები, რომლებიც განვითარებულ საკომუნიკაციო და კომპიუტერულ აღჭურვილობასა და მომსახურებას მოითხოვს, სწორედ თბილისშია თავმოყრილი.

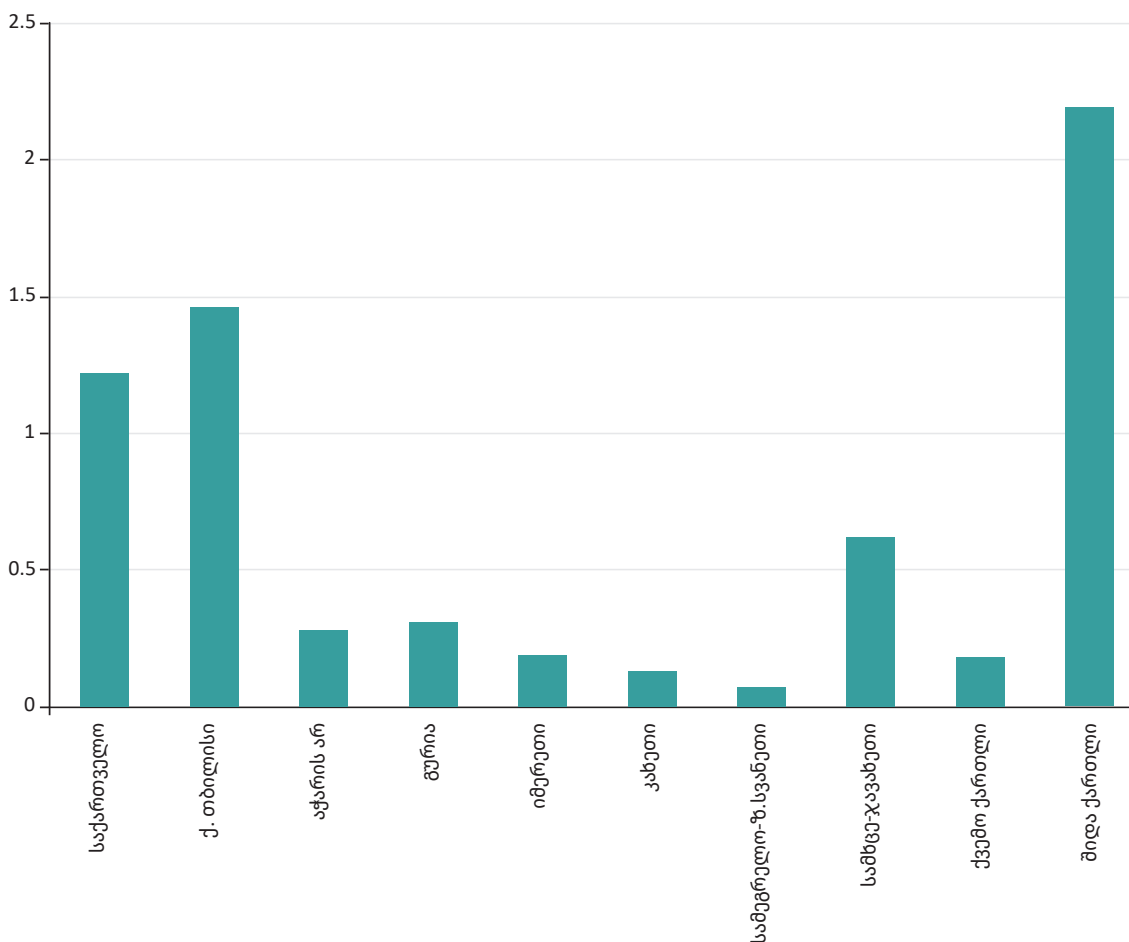
გრაფიკი #4 ასახავს ინფორმაციისა და კომუნიკაციის სფეროში დასაქმებულ საწარმოთა ბრუნვას წამყვანი რეგიონების მიხედვით 2013-18 წლებში. საქართველოს მასშტაბით, მხოლოდ 2015 წლიდან ჩანს მცირე ზომის ბრუნვა შიდა ქართლის რეგიონში. გამოვთქვამთ ვარაუდს, რომ ეს გამოწვეული უნდა იყოს ამ რეგიონში ბიტკოინის მაინინგის საქმიანობათა აქტივობით. ამის ირიბი მტკიცებულება შესაძლოა ისიც იყოს, რომ 2013-14 წლებში შიდა ქართლში ფიქსირდება ამ ქვედარგის ბრუნვის დაახლოებით ცხრამაგი ზრდა ძალიან დაბალი დონიდან, მომდევნო წელს დაახლოებით სამმაგი ზრდა და შემდგომი სტაბილიზაცია. ეს ლოგიკურია იმის გათვალისწინებით, რომ ბიტკოინის მაინინგისას ერთეულის მარგინალური ხარჯები მარგინალურ ამონაგებზე გაცილებით სწრაფად იზრდება.

გრაფიკი 5. ინფორმაცია და კომუნიკაციის საქმიანობით დაკავებული საწარმოების ბრუნვა (მლნ. ლარი)

წყარო: საქსტატი

დიაგრამა 19. ICT საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა საშუალო ბრუნვა რეგიონში, (მლნ. ლარი) 2018 წ.

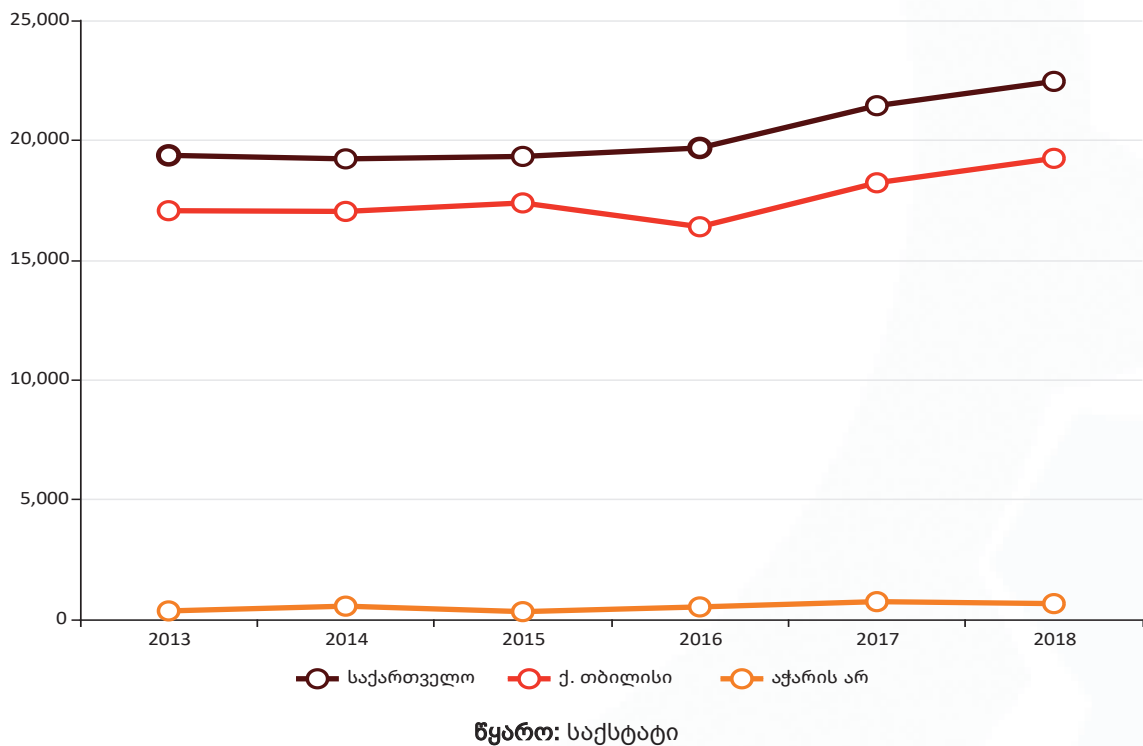

წყარო: საქსტატი

დიაგრამა #19 ზემოთ ჩვენი ვარაუდის ერთგვარი ირიბი დადასტურებაა. ასე მაგალითად, შიდა ქართლში ერთ საწარმოზე ბრუნვა თბილისის ერთ საწარმოზე ბრუნვას მნიშვნელოვნად აღემატება, რაც ლოგიკური ნამდვილად არ არის ამ ორი რეგიონის შეფარდებითი ეკონომიკური პოტენციალის გათვალისწინებით.

ფაქტობრივად, **დიაგრამა #19**-ის მიხედვით, ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი აქტივობა საძიებელ სფეროში მხოლოდ თბილისსა და შიდა ქართლში ფიქსირდება. ერთგვარი გამონაკლისია სამცხე-ჯავახეთი, რომელიც დანარჩენ რეგიონებზე დაწინაურებული ჩანს.

გრაფიკი 6. ICT საქმიანობით დაკავებული საწარმოების დასაქმება, 2018 წ.

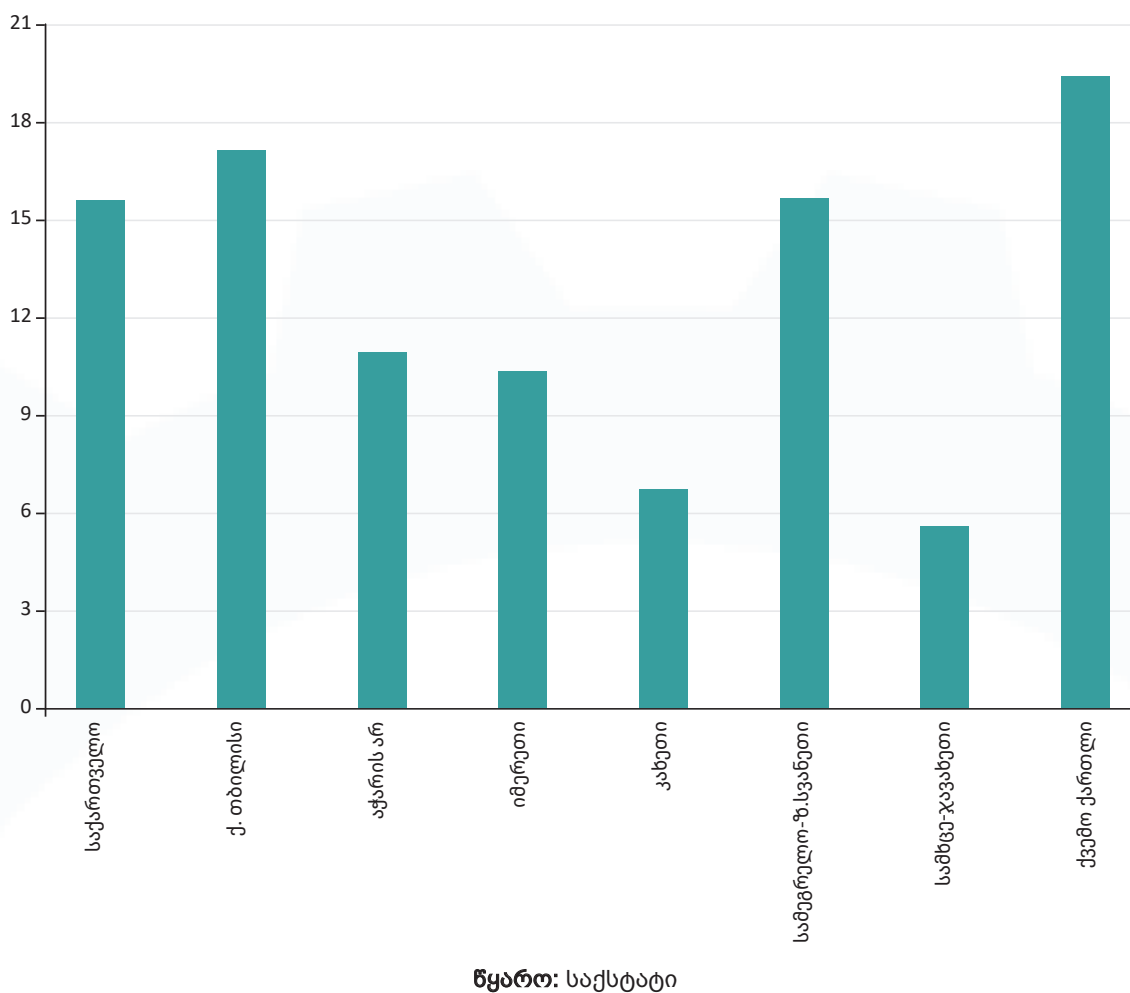

რაც შეეხება დასაქმებას მთლიანად ქვეყნის მასშტაბით და რეგიონებში, **გრაფიკი #5**-ის მიხედვით, თბილისის გარეთ მხოლოდ აჭარაში აღემატება მისი აბსოლუტური მნიშვნელობა 500 ადამიანს მთლიანი 2013-18 პერიოდის განმავლობაში; ეს ძალიან ცოტაა იმ ბიზნესისათვის, რომელშიც არსებითია მასშტაბი და კადრების კონცენტრაცია, იმ შემთხვევაში, თუ ესა თუ ის ქვეყანა საერთაშორისო კონკურენტულობის პოზიციების გაძლიერებას აპირებს. თავად დასაქმების ზრდის ტემპიც საკმაოდ დუნეა - 2014-15 წლების მინიკრიზისის შედეგების დაძლევის შემდეგაც კი.

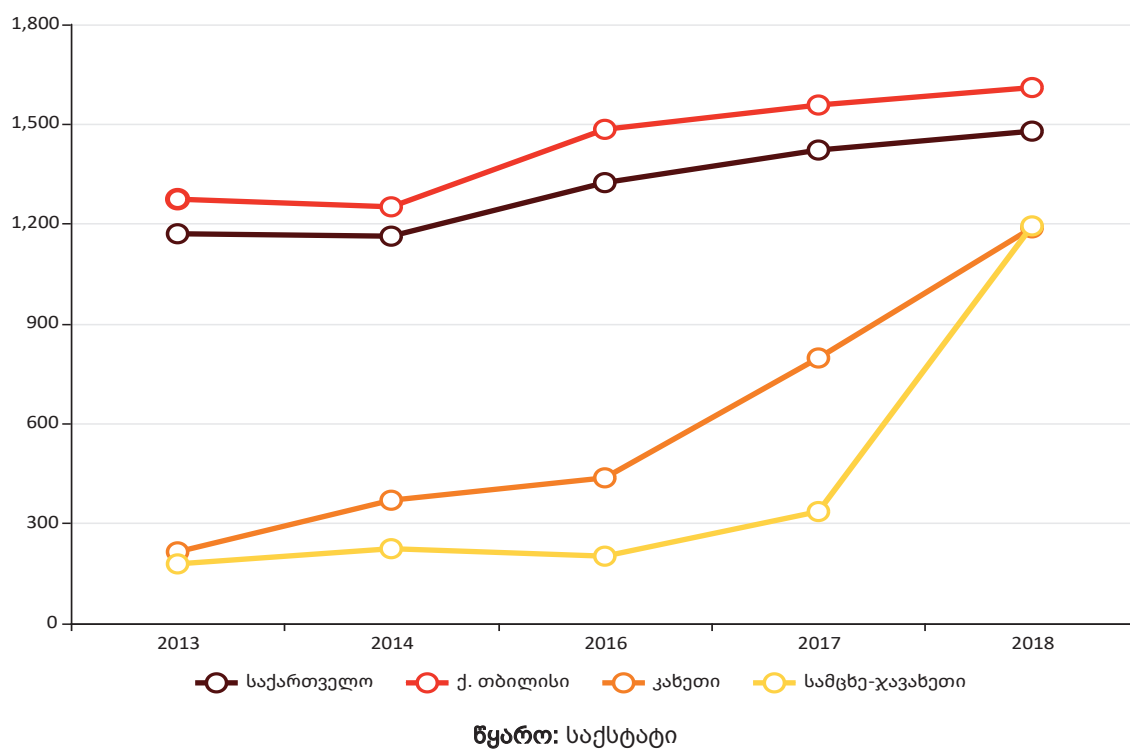
მრავლისმეტყველია **დიაგრამა #20**-იც, სადაც მოყვანილია საშუალო ჰიპოთეტიკურ საწარმოზე დასაქმების მაჩვენებელი. მხოლოდ რამდენიმე რეგიონში - თბილისში, შიდა ქართლსა და სამეგრელო-ზემო სვანეთშია დასაქმების მაჩვენებლები მეტ-ნაკლებად დიდი იმისათვის, რომ რაიმე ტიპის სერიოზულ საერთაშორისო კონკურენციაზე იყოს საუბარი. ყველა სხვა რეგიონში დასაქმების საშუალო მაჩვენებელი, უკეთეს შემთხვევაში, მხოლოდ 10 ერთეულს აღწევს, რაც საკმარისი სულაც არ არის საქართველოს დღევანდელი ტექნოლოგიური განვითარების საერთო დონის გათვალისწინებითაც კი.

საინტერესო სურათს იძლევა დარგის ანაზღაურების დინამიკის გაცნობა 2013-18 წლებში, **გრაფიკი #6**-ის მიხედვით. ისევე, როგორც ზოგადად ეკონომიკაში, ამ სფეროშიც სახეზეა მკვეთრი სხვაობა თბილისსა და რეგიონებში არსებულ ანაზღაურებას შორის. რეგიონებიდან მხოლოდ ორში, კახეთსა და სამცხე-ჯავახეთში არის ანაზღაურება მეტ-ნაკლებად კონკურენტული, თუმცა ამ რეგიონების შედარებით დაბალი ეკონომიკური პოტენციალის გათვალისწინებით, ძნელია საუბარი იმაზე, რომ იქაური ხელფასი კვალიფიციური კადრების მოსაზიდად და შესანარჩუნებლად საკმარისია.

დიაგრამა 20. ICT საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა პერსონალის საშუალო რიცხოვნობა, 2018 წ.

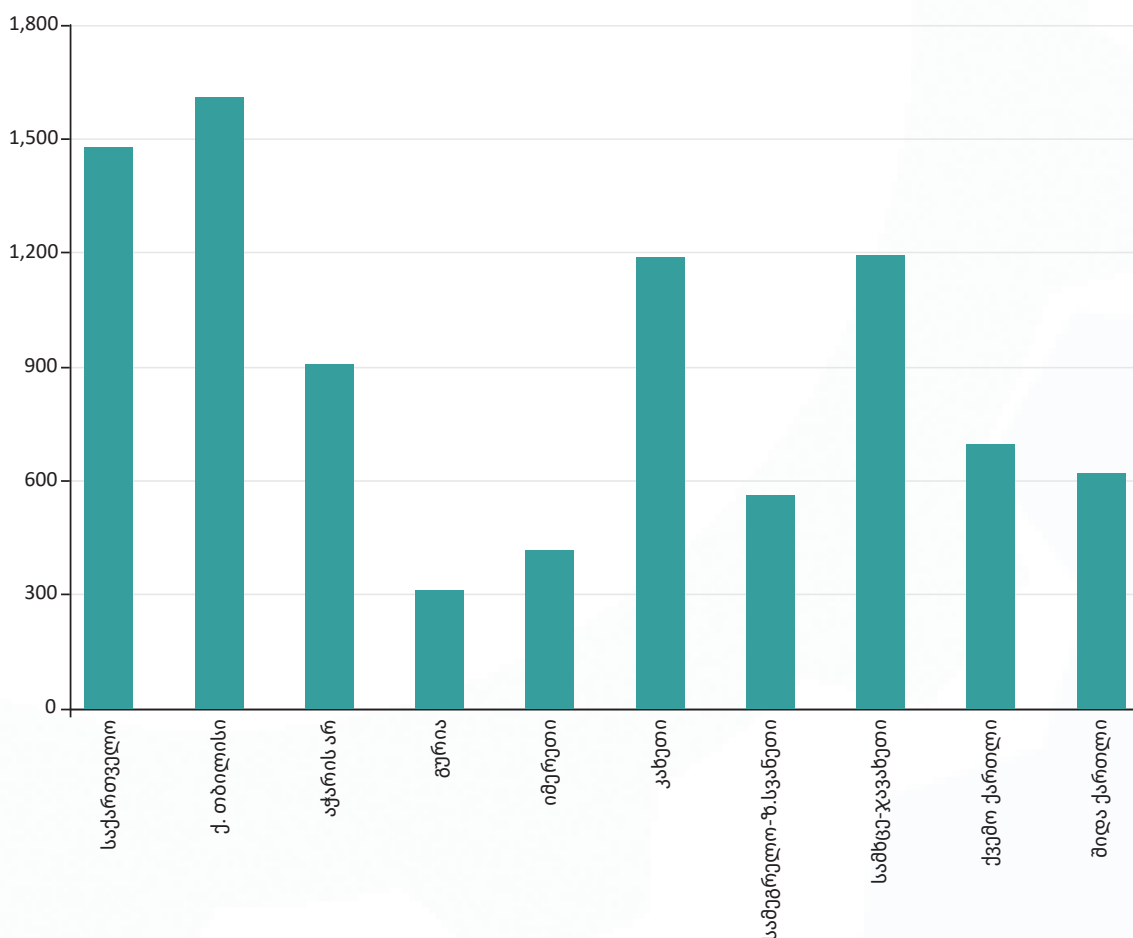

გრაფიკი 7. ICT საქმიანობით დაკავებული საწარმოებში დასაქმებულთა საშუალო ხელფასი

დიაგრამა #21 აზუსტებს, **გრაფიკ #6**-ში მოყვანილ ინფორმაციას. ზემოთ აღნიშნული სამი რეგიონის გარდა, სხვაგან ამ დარგის საშუალო ანაზღაურება სოლიდურად ჩამორჩება ზოგადად ეკონომიკაში არსებულ ხელფასს, რაც ნეგატიური სიგნალია კვალიფიციური კადრებისთვის. ასევე საინტერესოა, რომ ICT საქმიანობით დაკავებული საწარმოების საშუალო ანაზღაურება ასევე საკმაოდ სერიოზულად ჩამორჩება პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული საწარმოების საშუალო თვიურ ანაზღაურებას, რაც იმას მიუთითებს, რომ საძიებელი სფეროებიდან უფრო მეტი საერთაშორისო პერსპექტივა სწორედ პირველ მათგანს აქვს. მეორეს მხრივ, **არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მსხვილი კაპიტალდაბანდებისა და დიდი პროექტების გაჩენის შემთხვევაში, შესაძლოა დაბალი სასტარტო ანაზღაურება, განვითარების ხელშეწყობი ფაქტორიც კი აღმოჩნდეს.**

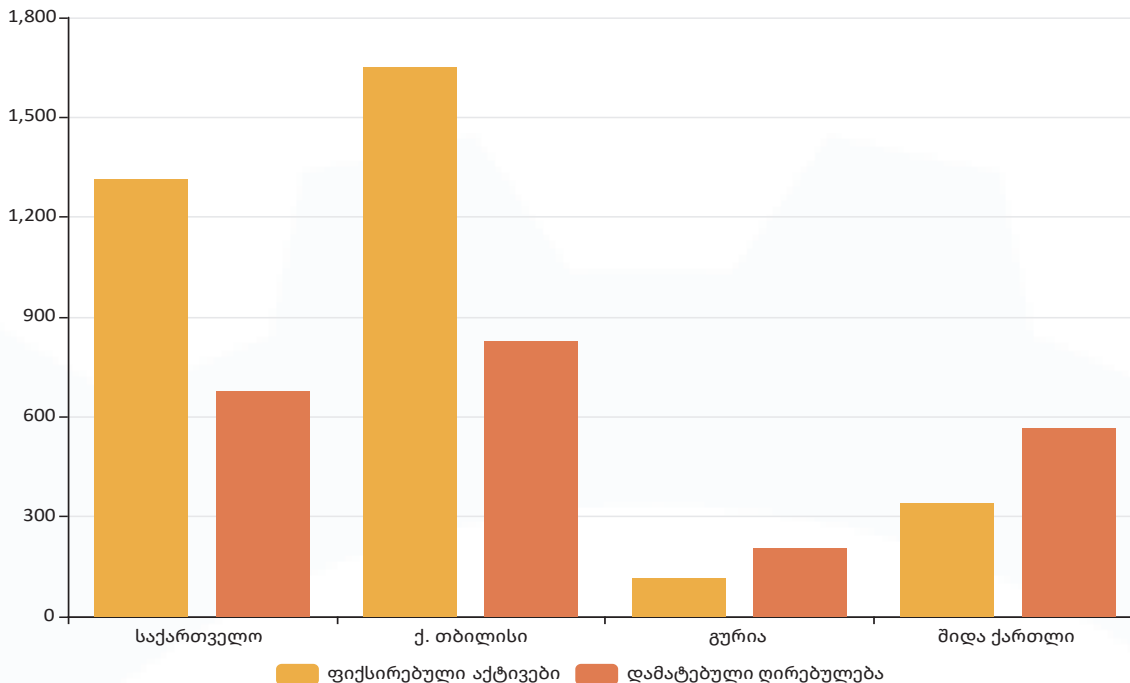
დიაგრამა 21. ICT საქმიანობით დაკავებულ საწარმოთა პერსონალის საშუალო თვიური ხელფასი, 2018 წ.

წყარო: საქსტატი

დიაგრამა #22 ასახავს საქართველოში და რამდენიმე წამყვან რეგიონში საშუალო ჰიპოთეტური საწარმოს მიერ შექმნილ დამატებულ ღირებულებასა და ინვესტიციებს ფიქსირებულ აქტივებში. საკმაოდ ბევრის მთქმელია ის ფაქტი, რომ თბილისის გარეთ ეკონომიკურად მნიშვნელოვანი ზომის საწარმოები მხოლოდ შიდა ქართლში ფიქსირდება, ისიც, სავარაუდოდ იმ გარემოების გამო, რომ ამ რეგიონში ბიტკოინის მაინინგის ინდუსტრია ჩამოყალიბდა. დარგის განვითარებას თითქმის მთლიანად თბილისის კონიუნქტურა განსაზღვრავს და ამ სფეროში კიდევ უფრო მაღალია თბილისის ფაქტორი, ვიდრე მომსახურების სხვა სფეროებში. ამას ადასტურებს ის გარემოება, რომ გურიის რეგიონი, სადაც დარგის ჯამური აქტივობა მეტად დაბალია, რეგიონებში მესამე ადგილს იკავებს ერთ საწარმოზე გადაანგარიშებით. ეს იმიტომ ხდება, რომ გურიის მთელი დამატებული ღირებულება და ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტირება მოდის სულ რამდენიმე საწარმოზე, რომლებიც აქ ფუნქციონირებენ. ეს დინამიკა არაპირდაპირ აჩვენებს, რომ ICT საქმიანობით დაკავებულ საწარმოებში წარმოების კონცენტრაციისა და საქმიანობის სტანდარტიზაციის საკითხებს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

დიაგრამა 22. ICT საქმიანობით დაკავებული საწარმოების მიერ შექმნილი დამატებული ღირებულება და ფიქსირებული აქტივები ცალკეულ რეგიონებში (ათასი ლარი), 2018 წ.

წყარო: საქსტატი

საქართველოს ICT დარგის - გასაანალიზებლად გავაერთიანეთ ოთხი ქვედარგი, კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობები, საკონსულტაციო საქმიანობები კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში, კომპიუტერული საშუალებების მართვის საქმიანობები და საინფორმაციო ტექნოლოგიების და კომპიუტერული მომსახურების სხვა საქმიანობები, რომლებსაც ერთად საქსტატი ინფორმაცია-კომუნიკაციის სფეროში აერთიანებს. ამ გზით შევეცადეთ საერთაშორისო შედარების შესაძლებლობა გვქონოდა და არ გამოგვჩენოდა პოტენციური კონკურენტული უპირატესობის რაიმე პოტენციალი. ამ მიდგომის გამოყენებით, რამდენიმე ფართო დასკვნის გაკეთების საშუალება მოგვეცა:

1. დარგში მუშახელის დეფიციტის პრობლემა არ აღინიშნება, თუმცა გამომდინარე ხელფასის სიდიდიდან და საერთო დინამიკიდან, კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა ნამდვილად უნდა არსებობდეს. გარდა ამისა, ხელფასის სიდიდიდან და დინამიკიდან, ასევე თავად დარგის განვითარების კომპოზიციიდან გამომდინარე, დომინირებს წვრილი და საშუალო ზომის, ძირითადად ტექნიკით ვაჭრობასა და მის მომსახურებაზე ორიენტირებული ბიზნესები, რომლებიც არავაჭრობადია, თუმცა, სხვა პარამეტრების თანაბრობის პირობებში, აქ გრძელვადიან მომავალში შეიძლება ჩამოყალიბდეს კონკურენტუნარიანი კლასტერები.
2. საქსტატის ინფორმაციით, დარგში 11 დიდი, 20 საშუალო და 1757 მცირე ზომის საწარმო ფიქსირდება 2019 წლის ბოლოსათვის. სიდიდის მიხედვით ასეთი განაწილება შესაძლოა სავსებით ლოგიკური და მისაღებია განვითარებული ქვეყნებისათვის, მაგრამ თუ საქართველოს საერთაშორისო, მით უმეტეს, ევროპულ ბაზარზე გასვლა სურს, ამგვარი პოტენციალის მქონე ორგანიზაციების რიცხვი მეტად მცირე იქნება.

გამომდინარე ზედა პუნქტიდან, ევროპის ბაზარზე შეღწევის მსურველი და შემძლე ფირმები მხოლოდ დიდ ორგანიზაციებშია საძიებელი. საგარაუდოდ, მათ საკმარისად დიდი კაპიტალი უნდა ჰქონდეთ პერსონალის კვალიფიკაციის ასამაღლებლად. იმ შემთხვევაში, თუ ისინი შეძლებენ აუტსორსინგის შესაძლებლობის მოძიებას ან უკვე არსებული პოზიციების გამყარებას თითოეულ დასაქმებულზე პროექტების რიცხვის, კომპლექსურობისა და ბრუნვის ზრდის მეშვეობით, თანდათანობით გაიზარდა მეტი პროფესიონალის მივლინებისა და კომერციული წარმომადგენლობის შექმნის პერსპექტივა.

საქართველოს ბიზნეს-კონსალტინგის დარგის მიმოხილვა

საქართველოს ბიზნეს-კონსალტინგის ინდუსტრიის შესახებ ინფორმაციის მოსაპოვებლად, ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრმა ჩაატარა გარკვეული სამუშაოები თბილისში მოქმედ 25 კომპანიასთან, რომლებიც დაკავებულნი არიან მენეჯმენტის, გაყიდვების შესწავლის, პროგნოზირებისა და დაგეგმვის, ცვლილებათა მენეჯმენტისა და კონსალტინგის სხვა ელემენტებით.

გამოკითხულმა 25-მა კომპანიამ ყველაზე პრიორიტეტულ აქტივობად საერთაშორისო ღონისძიებებში (გამოფენა, კონფერენცია) მონაწილეობა მიიჩნიეს. B2B შეხვედრების დაგეგმვის მიზნით განსაკუთრებით საინტერესო ადგილებად დასახელებულია აზერბაიჯანის და ყაზახეთის ბაზრები. ასევე გამოითქვა მოსაზრებები ევროპულ ბაზრებზე გასვლის პერსპექტივებთან დაკავშირებით. გამოკითხულებს სურთ კვალიფიკაციის ამაღლება „ცვლილებების მართვის“ სფეროში და საერთაშორისო სერთიფიკატების მოპოვება. აღსანიშნავია, რომ ამ დარგის წარმომადგენლებს საკმაოდ რეალისტური ხედვა აქვთ თავიანთ პერსპექტივებთან დაკავშირებით და მიაჩნიათ, რომ თავდაპირველად საქართველოს ბაზარზე პროზიციების განმტკიცებაა უმნიშვნელოვანესი ამოცანა. ამის მიზეზი სავარაუდოდ ისაა, რომ ადგილობრივ ბაზარზე საკმაოდ მყარ პროზიციებს ფლობენ დიდი საერთაშორისო საკონსულტაციო და აუდიტორული კომპანიები და ქართულ ფირმებს დიდი კონტრაქტების მოპოვება უჭირთ, რაც აუცილებელია კაპიტალის გასაზრდელად და გამოცდილების შესაძენად.

სამწუხაროდ, როგორც უკვე აღინიშნა, საქსტატი ბიზნეს-კონსალტინგის შესახებ ცალკე ინფორმაციას არ აწარმოებს. ამიტომაც ძალზე ძნელია სტატისტიკური ინფორმაციით იმაზე მსჯელობა, თუ რა ევროპული პერსპექტივები აქვს ამ კონკრეტულ დარგს. რაოდენობრივი თვალსაზრისით, „მომიჭნავე კლასტერში“ ჯერაც ლიდერობენ საალრიცხვო, საბუღალტრო და სააუდიტო საქმიანობაში დაკავებული ფირმები. ვფიქრობთ, რომ **ზოგადად, ბიზნეს-კონსალტინგისთვის საინტერესო უნარ ჩვევების (comparable skills) მქონე პერსონალი „დარგობრივ კლასტერში“ არსებობს, თუმცა აუცილებელია მისი კვალიფიკაციის ამაღლება, იმისათვის, რათა შედარებით ნაკლებად სტანდარტიზებულ და მასშტაბზე ნაკლებად დამოკიდებულ ისეთ სფეროებზე მოხდეს გადაწყობა, როგორებიცაა ცვლილების მენეჯმენტი, ადამიანური რესურსების მართვა, ბრენდის მენეჯმენტი და სხვა.** ამჟამად, და ამას ადასტურებს გამოკითხულ ორგანიზაციათა უმრავლესობა, ქართულ ფირმებს უჭირთ შიდა ბაზარზე პროზიციების შენარჩუნება, რაც ასევე დაკავშირებულია ნაკლებ ცნობადობასთან და გამოკვეთილი რეპუტაციის არქონასთან. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ **ევროპული საგადასახადო, ბიზნესის მარეგულირებელი, და ზოგადი საკანონმდებლო გარემო გაცილებით რთულია ქართულთან შედარებით და მასში ნავიგაცია სერიოზულ გამოცდილებასა და რეპუტაციას მოითხოვს.** ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა შესაძლოა იყოს პერსპექტიული, თუ თავდაპირველად გამოინახება საქმიანობის აუტოსორსინგის შესაძლებლობები. შესაძლებელია იყოს საუბარი ადამიანური რესურსების მართვის სფეროზე და სხვა. აქაც ქართული ფირმების შეზღუდული პოტენციალის განმაპირობებელი ფაქტორი ადგილობრივი ბაზრის სივიწროვეა, რაც აძვირებს შესაბამისი კვლევების საწარმოებლად საჭირო ერთეულ ხარჯებს და აძნელებს გამოცდილების დაგროვებას. ამ დაბრკოლებათა დასაძლევად აუცილებელია საკმაოდ ხანგრძლივი ევოლუციური პროცესი პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლებაზე აქცენტით.

საქართველოს არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინის დარგის მიმოხილვა

ამ დარგში კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე გავაერთიანეთ შემდეგი სფეროები: 1) არქიტექტურული მომსახურება, 2) სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები და 3) საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური კონსულტირება. ამ დარგში დომინირებს პირველი კატეგორია და მასთან ახლოს მდგომი საინჟინრო საქმიანობები. ამ ორ სფეროზე მოდის საძიებელი სფეროს საწარმოთა 90%-ზე მეტი. ეს გარემოება განპირობებულია მშენებლობის საკმაოდ ხანგრძლივი ბუმით საქართველოში, ასევე სახელმწიფოს აქტივობით ინფრასტრუქტურული და მშენებლობის სხვა მიმართულებით. მართალია, ამ სფეროში თბილისი დომინირებს, მაგრამ ძირითადად, ეკონომიკის საერთო პოტენციალის გათვალისწინებით, არქიტექტურული მომსახურება და საინჟინრო საქმიანობები მეტ-ნაკლებად ყველგანაა წარმოდგენილი. აქვე უნდა ითქვას, რომ **ევროპის საინჟინრო და არქიტექტურული ბაზარი ერთ-ერთი ყველაზე მკაცრად რეგულირებულია და საქართველოსთვის მდგომარეობას ისიც ართულებს, რომ ევროკავშირის ქვეყნებში კანონმდებლობა საკმაოდ შორსაა ჰარმონიზებულიდან. ამ ფაქტორებისა და თავად ევროპის ქვეყნებში არსებული მაღალი კონკურენციისა და მდიდარი ადგილობრივი ტრადიციების გათვალისწინებით, ამ ორი პროფილით ევროკავშირის ბაზრებზე გასვლა, სავარაუდოდ, საკმაოდ რთული იქნება.**

რაც შეეხება სპეციალიზებულ დიზაინერულ საქმიანობას, საქსტატის ინფორმაციით, 2019 წლის ბოლოსათვის, ამ საქმიანობის სფეროში მთელ საქართველოში სულ რაღაც 52 ფირმაა თავმოყრილი. აქედან 36 ფიქსირდება თბილისში, 8 - აჭარაში, ხოლო დანარჩენი სხვა რეგიონებში. საინტერესოა ის, რომ ამ სფეროში 48 ფირმაა ეკონომიკურად აქტიური, რაც საკმაოდ უჩვეულოა იმ ფონზე, რომ მთლიანად საკვლევი სფეროების მიხედვით, ეკონომიკურად აქტიური ფირმების წილი მთლიანად 40-45%-ს თითქმის არასოდეს აღემატება.

ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრის მიერ ჩატრებულმა გამოკითხვამ გამოავლინა, რომ სპეციალიზებულ დიზაინერულ საქმიანობაში ჩართულ ფირმებს საკმაოდ მკაფიო წარმოდგენა აქვთ თავიანთთვის სასურველი განვითარების სქემებზე, რაც შედეგადად მასტერკლასებისგან, გამოფენებში და ტრენინგებში მონაწილეობისგან. საინტერესოა ისიც, რომ კომპანიების უმრავლესობამ, რომელმაც გამოკითხვაში 10 000 ლარზე მეტი ბრუნვა დააფიქსირა, უკვე აღნიშნა რომ მომსახურების ნაწილი გააქვს ევროპის ქვეყნებში და მათთვის სასურველი ბაზარიც, უმეტესწილად, ევროკავშირია.

ზემოთმოყვანილი გარემოებების ანალიზი რამდენიმე დასკვნის გამოტანის საშუალებას იძლევა:

1. **სპეციალიზებული დიზაინით დაკავებული ფირმების რიცხვი და სავარაუდოდ, გამოშვება, დიდი არ არის, მაგრამ მათ აქვთ სხვებისთვის მიუწვდომელი სტაბილურობა, რაც კლიენტებთან მუდმივი მუშაობისა და ნიშური მომსახურების განვითარების საშუალებას იძლევა;**
2. **ზოგ მათგანს უკვე აქვს მცირე გამოცდილება ევროპის ბაზრებთან ურთიერთობისა. სავარაუდოდ, ეს ურთიერთობა განმტკიცებულია გარკვეული კონტაქტებით პროფესიულ დონეზე;**
3. **ამ დარგის შეღწევა ევროკავშირის ბაზარზე შედარებით უფრო მარტივი უნდა იყოს თავად საქმიანობის სფეროდან გამომდინარე, რომელიც ნაკლებად ექვემდებარება რეგულაციას და სტანდარტიზაციას, თუ იგი უშუალოდ არ არის მიბმული საინჟინრო მომსახურებაზე. ასევე, ამ სფეროში მასშტაბის ეფექტს არ აქვს ისეთი გადამწყვეტი მნიშვნელობა, როგორც სხვაგან.**

საწარმოთა შედარებით მცირე რიცხვი და მათ მიერ მკაფიოდ დაფიქსირებული მოთხოვნები იძლევა საშუალებას მათთან პირდაპირი მუშაობისა და მათი კვალიფიკაციის ასამაღლებელი პროგრამებისა და პროექტების დაგეგმვა-განხორციელებისა.

დასკვნები და რეკომენდაციები

მეტად შეზღუდული ოფიციალური ადგილობრივი და საერთაშორისო სტატისტიკა ჯერჯერობით შერჩეული დარგების ევროპის ბაზარზე გასვლის პერსპექტივის სრულფასოვანი შეფასების საშუალებას არ იძლევა, თუმცა შესაძლებელია საკმარისად ჩაითვალოს, როგორც პირველი ნაბიჯი სწორი მიმართულებით.

● ნიშური მიმართულებების მოძიების აუცილებლობა

- გაანალიზებული ინფორმაცია გვაფიქრებინებს, რომ ჯერჯერობით საქართველოს ეკონომიკის, მისი სამუშაო ძალის, ასევე საკვლევი დარგების განვითარების დონის გათვალისწინებით, ევროკავშირის ბაზარზე გასვლის უკეთესი შანსები არქიტექტურისა და ინტერიერის დიზაინის სანარმოებს აქვთ. ამის საშუალებას იძლევა ბაზრის შედარებით ფრაგმენტული ბუნება, მასში მცირე და საშუალო სანარმოთა დომინაცია და აგრეთვე ტექნოლოგიური ინოვაციების პროცესი, რომელიც არ გამოირიცხავს მცირე და საშუალო სანარმოების მიერ ბაზარზე დამკვიდრების შესაძლებლობას.
- შედარებით ნაკლებია ICT სფეროს პერსპექტივა, თუმცა აქ შესაძლებელია გამოინახოს ცალკეული საინტერესო ნიშური მიმართულებები, რომლებიც მოთხოვნადია ევროკავშირის ბაზარზე. დასაწყისისათვის ვაჭრობის IV მოდუსი ყველაზე ოპტიმალურად გვეჩვენება. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოს მთავრობამ მსგავსად განხილული ცალკეული ბალკანური თუ რეგიონის ქვეყნებისა, გარკვეული რესურსები დააბანდა ტექნოპარკების განვითარებასა და სტარტაპების ხელშეწყობაში. საჭიროა გამოინახოს გზები ამ ინფრასტრუქტურისა და კაპიტალდაბანდების უფრო ეფექტიანად გამოსაყენებლად.
- ბიზნეს-კონსალტინგის ევროკავშირის ბაზარზე გასვლის პერსპექტივა ამჟამად საკმაოდ პრობლემურია. ამას გვაფიქრებინებს დარგის შედარებით დაბალი განვითარების დონე ქვეყნის შიგნით, მაღალი კონკურენცია უცხოურ ფირმებთან ასევე ქვეყნის შიგნით და ასევე ის გარემოება, რომ ამ დარგში მიმდინარე ტექნოლოგიური ძვრები და ოპერაციათა მასშტაბირებისკენ მიმართული ტენდენციები შედარებით მცირე ზომის, გამოუცდელ ახალგაზრდა ფირმებს უმნიშვნელო პერსპექტივებს უტოვებს. საჭიროა გამოინახოს გარკვეული სეგმენტები, სადაც შედარებით ნაკლებია კონკურენცია, ჯერ კიდევ დიდია ადამიანური ფაქტორის როლი და გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ აქვს მასშტაბის ეფექტს. ასეთი შეიძლება, მაგალითად ადამიანური რესურსების მართვის ბიზნესი აღმოჩნდეს.

● კონკურენტების შესაძლებლობების შესწავლა და გამოყენება

- საქართველოსთვის საძიებელ დარგებში ევროკავშირის ბაზარზე გასასვლელად უმთავრესი კონკურენტები ყოფილი იუგოსლავიის ქვეყნები, ბელარუსი, უკრაინა და სომხეთი არიან. ყველა მათგანის კონკურენტულ პოზიციებში არსებით როლს თამაშობს უნიკალური ისტორიული, გეოგრაფიული და კულტურული ფაქტორები, როგორებიცაა სიახლოვე ევროკავშირის ქვეყნებთან, საბჭოთა დროიდან შემორჩენილი სპეციფიკური დარგები და სისტემები. მაგრამ, ამავე დროს, აღსანიშნავია ისეთი ფაქტორებიც, რომელთა რეპლიკაციაც ან რომელთა განვითარებაში კონკურენტების გამოცდილების გათვალისწინება სავსებით ლოგიკური იქნება. ამაში შედის განათლების სისტემის გარდაქმნა.
- საკვლევ სფეროებში წარმატებული ქვეყნების მაგალითების უფრო სიღრმისეული გაცნობა - ამის გაკეთება შესაძლებელია ცალკეული ქვეყნების, მაგალითად ბელა-

რუსის, სომხეთისა და სერბეთის შესაბამისი პროგრამებისა და ბიზნეს ეკოსისტემების გაცნობით. ცხადია, ამ ქვეყნების უნიკალური გამოცდილების გადმოღება შეუძლებელია, თუმცა აუცილებლად მიგვაჩნია იმ საერთო მნიშვნელის გამოძებნა, რომელიც საქართველოს შემთხვევაშიც მოიტანს წარმატებას;

- ჯერჯერობით ჩვენში ამ დარგების განვითარების სისუსტე მეტწილად პროფესიონალების დეფიციტითა და განათლების სისტემის შედარებით ნაკლები განვითარებითაა განპირობებული. საქართველოს კონკურენტული პოზიციების გაუმჯობესებას გამოადგებოდა შესაბამისი განათლების სისტემის თანდათანობითი წახალისება/ჩამოყალიბება. განხილული უნდა იყოს ბალკანელი და ყოფილი საბჭოთა კავშირის სპეციალისტების ჩამოსვლა მენტორობის პროგრამების შექმნის გზით, ტრენერთა ტრენინგის პროგრამების ამოქმედება, საუკეთესო ქართველი სპეციალისტების ამ ქვეყნებში მივლინება და სხვა.
- აღსანიშნავია, რომ საგადასახადო და მარეგულირებელი რეჟიმი საქართველოში კონკურენტ ქვეყნებზე უარესი ნამდვილად არ არის, რაც დამატებითი კონცესიების შექმნის საჭიროებას ხსნის. შესაძლებელია სპეციფიკურ პროექტებზე მომუშავე სპეციალისტების ჯგუფების ჩამოყვანა და მათთვის უპირატესი პირობების შეთავაზება სამუშაოდ, რაც ქართველ სპეციალისტებს დაკვირვებისა და რთულ პროექტებში მონაწილეობის საშუალებას მისცემდა. სავარაუდოდ, განსახილველად ღირს ზემოთხსენებული ქვეყნების წარმომადგენელთა საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში მოწვევაც.

● ადგილობრივი სტატისტიკური ინფორმაციის სრულყოფა

- როგორც ეს მეთოდოლოგიურ განმარტებაშია გაშლილი, საქსტატის მიერ მომსახურების სფეროს განვითარებისა და საგარეო ვაჭრობის დინამიკის შესაფასებლად არსებული მეთოდოლოგია საკმარისი არ არის. იმისთვის, რათა შედარებით ზუსტად განისაზღვროს პერსპექტიული ქვედარგები, პერსონალის კვალიფიკაცია, გამოშვებული მომსახურების ზუსტი მოცულობა და სხვა პარამეტრები, აუცილებელია ან ეროვნული ანგარიშების შედგენის მეთოდოლოგიის სრულყოფა ან სპეციალური კვლევების დაკვეთა საქსტატისათვის;

● სიღრმისეული კვლევების განხორციელება

- მომსახურების საკვლევი სფეროებისათვის შიდა ბაზრის დინამიკის დეტალური შესწავლა - ამაში მოიაზრება სპეციფიკური ტარგეტირებული შერჩევითი კვლევები, რომლებითაც შესაძლებელი გახდება შეფასდეს დარგების განვითარების კონკრეტული ხელშემწყობი და ხელისშემშლელი ფაქტორები, როგორებიცაა მოთხოვნისა და მიწოდების პარამეტრები, მუშახელის კვალიფიკაცია, კაპიტალდაბანდების მოცულობა, მენეჯერული კომპეტენცია და შეხედულებები, უცხოური ინვესტიციების მონაწილეობა და როლი და სხვა ობიექტური პარამეტრები;
- **მომსახურების საკვლევი სფეროს მარეგულირებელი/ინსტიტუციური/საკანონმდებლო გარემოს შესწავლა**
 - ამის გაკეთება აუცილებელია იმისთვის, რათა დადგინდეს საკვლევი სფეროების განვითარებასა და საექსპორტო ორიენტაციას რამდენად უშლის ხელს არასრულყოფილი კანონმდებლობა, რეგულაციები ან სხვა პრაქტიკა. გარდა ამისა, ამაში შედის განათლების სისტემის შესაბამისი კომპონენტების შესწავლა, რის შემდეგაც შესაძლებელი გახდება უფრო მკაფიო სურათის შექმნა იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად ადეკვატურად აწვდის საქართველოს დღევანდელი განათლების სისტემა ბაზარს კადრებს საკვლევ სფეროებში. ამის შემდეგ შესაძლებელი გახდება სპეციფიკური ღონისძიებების დაგეგმვა სახელმწიფოს დონეზე, რაც ამ დარგების საექსპორტო პოტენციალის განვითარებას ხელს შეუწყობს;
- **არსებული ინიციატივების მოდიფიკაცია/გამოყენება ამ კვლევის მიზნებით გაანალიზებული სექტორების კონკურენტუნარიანობის გასაზრდელად**

- ამჟამად საქართველოში ფუნქციონირებს საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო (GITA) და ასევე სააგენტო „აწარმოე საქართველოში“. ამ ორი ინსტიტუციის მეშვეობით, ვფიქრობთ, შესაძლებელია საერთაშორისო დონორებთან, მაგალითად მსოფლიო ბანკთან ერთად შემუშავდეს მენტორობისა და ტექნიკური დახმარების პროგრამა, რომელშიც შესაძლებელი იქნება უშუალოდ საკვლევი დარგების წარმომადგენელთა ჩართვით ბიზნესის ინკუბაცია და მათი საერთაშორისო, მათ შორის, ევროპულ ბაზარზე გაყვანა.

დანართი 1.

მეთოდოლოგიური განმარტება

სამიზნე დარგების პერსპექტივების საკვლევად გამოყენებულია ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრის მიერ გამოკითხვის შედეგად მიღებული ინფორმაცია. კერძოდ, 2019 წლის ივლისში 64 (24 არქიტექტურა/დიზაინი, 25 საკონსულტაციო, 15 ICT) კომპანიასთან ჩატარებული ჩაღრმავებული ინტერვიუების შედეგად მიღებული ინფორმაცია. ინტერვიუების შედეგად გამოიკვეთა სამივე დარგში არსებული კომპანიების საჭიროებები მათი განვითარების და კონკურენტულობის ამალგების მიმართულებით. წარმოდგენილ კვლევაში ასევე გამოყენებულია სააგენტოს „აწარმოე საქართველოში“ მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგები, რომელიც სამივე სამიზნე სექტორში განხორციელდა და კომპანიების მიერ კითხვარების შევსების საფუძველზე გამოავლინა მათი საჭიროებები (კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 18-მა კომპანიამ არქიტექტურა/დიზაინის მიმართულებით, 25 კომპანიამ ბიზეს-საკონსულტაციო სექტორიდან); კვლევაში დამატებით გამოყენებულია საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს მიერ მომზადებული ინფორმაციული ტექნოლოგიების სექტორის სამოქმედო გეგმა.

შერჩეულ სამ დარგში საქართველოში არსებული მდგომარეობის რაოდენობრივი ასპექტების საკვლევად ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრმა ეროვნული სტატისტიკური ორგანო საქსტატიდან მოიპოვა ფირმების რეკვიზიტები საქმიანობის შემდეგი სფეროებისათვის (დატაგუფებული ეკონომიკური საქმიანობის ეროვნული კლასიფიკატორის კოდების მიხედვით):

- ✓ კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობები 62.01.0
- ✓ საკონსულტაციო საქმიანობები კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში 62.02.0
- ✓ კომპიუტერული საშუალებების მართვის საქმიანობები 62.03.0
- ✓ საინფორმაციო ტექნოლოგიების და კომპიუტერული მომსახურების სხვა საქმიანობები 62.09.0
- ✓ სააღრიცხვო, საბუღალტრო და სააუდიტო საქმიანობები; საგადასახაო კონსულტირება 69.20.0
- ✓ საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში 70.22.0
- ✓ არქიტექტორული საქმიანობები 71.12.0
- ✓ საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური კონსულტირება 73.20.0
- ✓ ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა 73.20.0
- ✓ სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები 74.10.0

რაც შეეხება საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის მიერ გამოყენებულ კლასიფიკატორს, რომელიც აუცილებელია ევროპის ბაზრისა და მომსახურებით ვაჭრობის ტენდენციების შესაფასებლად, ის ერთგვარად განსხვავებულად გამოიყურება². მონაცემების ანალიზისას, კლასიფიკატორების განსხვავებებით გამოწვეული სირთულეების თავიდან ასაცილებლად, შევადგინეთ ცხრილი, რომელიც საშუალებას იძლევა მაქსიმალურად დაუახლოვდეს ერთმანეთს ეკონომიკური საქმიანობის ეროვნული კლასიფიკატორის გამოყენებით მოპოვებული ინფორმაცია საერთაშორისო მეთოდოლოგიით დახარისხებულ ინფორმაციას და შერჩეულ დარგებს. ჩატარებული სამუშაოს შედეგი ასახულია **ცხრილ #5-ში**, რომელიც საქართველოს მომსახურების სამი საკვლევი სფეროს საერთაშორისო ტენდენციებთან იმგვარი შედარების საშუალებას იძლევა, რაც ქართული ფირმების საქმიანობის კლასიფიკატორსა და საერთაშორისო მეთოდოლოგიის შორის განსხვავებების მინიმუმამდე დაყვანის საშუალებას ქმნის.

² <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/statistics-import-service-country/>

ცხრილი №5. საკვლევი სფეროების კლასიფიცირების შედარება საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის, საქსტატის მეთოდოლოგიისა და დამკვეთის მოთხოვნის მიხედვით		
საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრის კლასიფიკატორი	საქსტატიდან ეროვნული კლასიფიკატორით (NACE) მოპოვებული ინფორმაცია	გაერთიანებულია სამიზნე შემდეგ კატეგორიაში
კომპიუტერული მომსახურება, პროგრამირება	კომპიუტერული დაპროგრამების საქმიანობები	ICT, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები
კომპიუტერული მომსახურება, სხვა	საკონსულტაციო საქმიანობები კომპიუტერული ტექნოლოგიების დარგში	ICT, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები
ინფორმაციული მომსახურება	კომპიუტერული საშუალებების მართვის საქმიანობები	ICT, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები
ინფორმაციული მომსახურება	საინფორმაციო ტექნოლოგიების და კომპიუტერული მომსახურების სხვა საქმიანობები	ICT, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები
სარეკლამო საქმიანობა, ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა	სააღრიცხვო, საბუღალტრო და სააუდიტო საქმიანობები; საგადასახადო კონსულტირება	ბიზნეს-კონსალტინგი
იურიდიული, საბუღალტრო, მენეჯმენტ-კონსალტინგის საქმიანობები და საზოგადოებასთან ურთიერთობა	საკონსულტაციო საქმიანობები ბიზნესის და მართვის სხვა საკითხებში	ბიზნეს-კონსალტინგი
სარეკლამო საქმიანობა, ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა, საქმიანი ღონისძიებებისა და გამოფენების მოწყობის მომსახურება	ბაზრის გამოკვლევა და საზოგადოებრივი აზრის შესწავლა	ბიზნეს-კონსალტინგი
არქიტექტურული, საინჟინრო, სამეცნიერო და სხვა ტექნიკური მომსახურება	არქიტექტურული მომსახურება	არქიტექტურა და ინტერიერის დიზაინი
არქიტექტურული, საინჟინრო, სამეცნიერო და სხვა ტექნიკური მომსახურება	სპეციალიზებული დიზაინერული საქმიანობები	არქიტექტურა და ინტერიერის დიზაინი

არქიტექტურული, საინჟინრო, სამეცნიერო და სხვა ტექნიკური მომსახურება	საინჟინრო საქმიანობები და მათთან დაკავშირებული ტექნიკური კონსულტირება	არქიტექტურა და ინტერიერის დიზაინი
--	---	-----------------------------------

წყარო: საქსტატი, საერთაშორისო ვაჭრობის ცენტრი (ICT)

საკვლევი სფეროს ამგვარი კლასიფიცირება გამართლებულია კიდევ ერთი დამატებითი ფაქტორით. მართალია, საქსტატმა ამომწურავად მოგვანოდა ინფორმაცია საწარმოთა რეკვიზიტების შესახებ, მაგრამ ჯერჯერობით იგი დეტალურ ინფორმაციას საძიებელი სფეროების ეკონომიკური მაჩვენებლების შესახებ (დასაქმება, შრომის ანაზღაურება, ბრუნვა, გამოშვება, დასაქმებულთა რაოდენობა, დამატებული ღირებულება, ფიქსირებული აქტივები და ფინანსური მაჩვენებლები) ამ ეტაპზე არ აწარმოებს. ამიტომაც, საქსტატიდან მიღებული გვაქვს ინფორმაცია მთლიანად **ICT საქმიანობით დაკავებული საწარმოების შესახებ** (ამაში შედის როგორც კომპიუტერული მომსახურება, ასევე კომპიუტერული ტექნიკასთან დაკავშირებული საქმიანობა) რეგიონულ ჭრილში და **პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობით დაკავებული საწარმოების შესახებ** ასევე რეგიონულ ჭრილში. ამ უკანასკნელში შედის ბიზნეს-კონსალტინგი და არქიტექტურული და ინტერიერის დიზაინის მომსახურება, თუმცა ცალკე ამ სფეროების შესახებ საქართველოში ამჟამად დეტალური ოფიციალური სტატისტიკური ინფორმაცია არ მოიპოვება.

კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, სფეროების ჩვენეული კლასიფიცირება იმითაცაა გამართლებული, რომ ზოგადად მომსახურების სფეროებს შორის მკაფიო ზღვარის გავლება გაძნელებულია, მით უმეტეს, განვითარებად ქვეყნებში, სადაც საწარმოებს ხშირად უწევთ ერთდროულად რამდენიმე საქმიანობის წარმოება და ხშირადაც იცვლიან საქმიანობის სფეროს. ასევე შესაძლებელია ისიც, რომ მომსახურების სფეროს საბოლოო პროდუქტი შედგეს რამდენიმე მომიჯნავე სფეროს კომბინაციის შედეგად, რაც აღრიცხვას კიდევ უფრო ართულებს. ამჟამად საქართველოში გამოყენებული მეთოდოლოგიით, მომსახურების სფეროს ეკონომიკური მაჩვენებლები აღირიცხება **ძირითადი საქმიანობის მიხედვით, რომელიც საქსტატის მეთოდოლოგიით განიმარტება როგორც საქმიანობა, რომელიც „გამოირჩევა კონკრეტული ეკონომიკური სუბიექტის მიერ მთლიანი დამატებული ღირებულების შექმნაში უდიდესი წილით. ამგვარად, არ არის აუცილებელი ძირითადი საქმიანობის წილად მოდიოდეს ეკონომიკური სუბიექტის მიერ შექმნილი მთლიანი დამატებული ღირებულების 50 პროცენტი ან მეტი“**. ამავე დროს, დამხმარე საქმიანობა განიმარტება, როგორც „**საქმიანობის სახეები, რომლებიც ქმნიან პირობებს სუბიექტის მიერ ეკონომიკური საქმიანობების (ძირითადი და არაძირითადი) განსახორციელებლად (საბუღალტრო აღრიცხვა, ტრანსპორტირება, შენახვა, ყიდვები, რეკლამა, რემონტი და ტექნიკური მომსახურება)**“.

აქვე უნდა ვახსენოთ უმნიშვნელოვანესი ტერმინები, რომლებიც გამოყენებულია კვლევაში. საქსტატის მეთოდოლოგიით, **მსხვილ საწარმოებს** განეკუთვნება საწარმო, სადაც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა **აღემატება 249 კაცს** ან საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა **60 მლნ. ლარს**. **საშუალო ზომის საწარმოებს** მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა მერყეობს **50-დან 250** კაცამდე, ხოლო საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა – **12 მლნ. ლარიდან 60 მლნ. ლარამდე**. **მცირე ზომის საწარმოებს** მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა **არ აღემატება 50 დასაქმებულს** და საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა **არ აღემატება 12 მლნ. ლარს**.

გარდა ამისა, საქსტატის მიხედვით, **ეკონომიკურად აქტიურ საწარმოდ** ითვლება საწარმო, ყველა არაფინანსური კორპორაცია, რომელიც **აქტიური იყო საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში**. ამ კრიტერიუმების მიხედვით ინფორმაცია მოპოვებული გვაქვს **2019 წლის ბოლოსათვის**.

ზემოხსენებული შეზღუდვების გათვალისწინებით, ამჟამად შესაძლებელია მხოლოდ შერჩეულ დარგებში მოქმედ საწარმოთა მეფინგი (გეოგრაფიული აზრით) საქართველოს მასშტაბით, ხოლო ეკონომიკური მაჩვენებლების მხოლოდ ნაწილობრივ გამოყენება ხერხდება კონკურენტულობის მდგენელი უზოგადესი პარამეტრების ანალიზით.

დანართი 2.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Trading firms and trading costs in services: Firm-level analysis. Dorothée Rouzet, Sebastian Benz, Francesca Spinelli. OECD Trade Policy Papers 2010, 2017 12.12
2. Services trade costs: Tariff equivalents of services trade restrictions using gravity estimation, Benz, S. (2017. 04. 21), OECD Trade Policy Papers, No. 200, OECD, Publishing, Paris.
3. Andrenelli, A. et al. (2018.03.19), "Multinational production and trade in services", OECD Trade Policy Papers, No. 212, OECD Publishing, Paris. López González, J. and S. Sorescu (2019. 09.11),
4. "Helping SMEs internationalise through trade facilitation", OECD Trade Policy Papers, No. 229, OECD Publishing, Paris.
5. Nordås, H. (2019. 03. 20), "Offshoring of services functions and labour market adjustments", OECD Trade Policy Papers, No. 226, OECD Publishing, Paris.
6. Benz, S. (2017. 04. 21), "Services trade costs: Tariff equivalents of services trade restrictions using gravity estimation", OECD Trade Policy Papers, No. 200, OECD Publishing, Paris.
7. World Trade Report 2019, The future of services trade, November 18, 2019. WTO
8. World Trade Report 2019, The future of services trade, WTO
9. Trade profiles 2019. WTO 2020
10. Intra EEA STRI Database. Benz, S. and F. Gonzales (2019.01.28), OECD Trade Policy Papers, No 223, OECD Publishing, Paris.
11. OECD Services Trade Restrictiveness Index. Policy Trends up to 2020. January 2020
12. The tradeability of consulting services and its implications for emerging countries. UNCTAD 2002
13. Cross-border services trade and regulation, Evidence from the European architectural sector. Dr Olivier Arentz, Larissa Hages, Clemens Recker. Institut für Wirtschaftspolitik an der universität zu Köln, Discussion Paper / November 2018
14. López González, J. and J. Ferencz (2018-10-08), "Digital Trade and Market Openness", OECD Trade Policy Papers, No. 217, OECD Publishing, Paris.
15. IT Sector Promotion in Developing and Emerging Countries. Manual.
16. The IT Industry in Belarus: 2017 and Beyond, Ernst and Young.

